

SOCIAL UTSLAGNING OCH
EKONOMISK BROTTSLIGHET

SEPTEMBER 1979

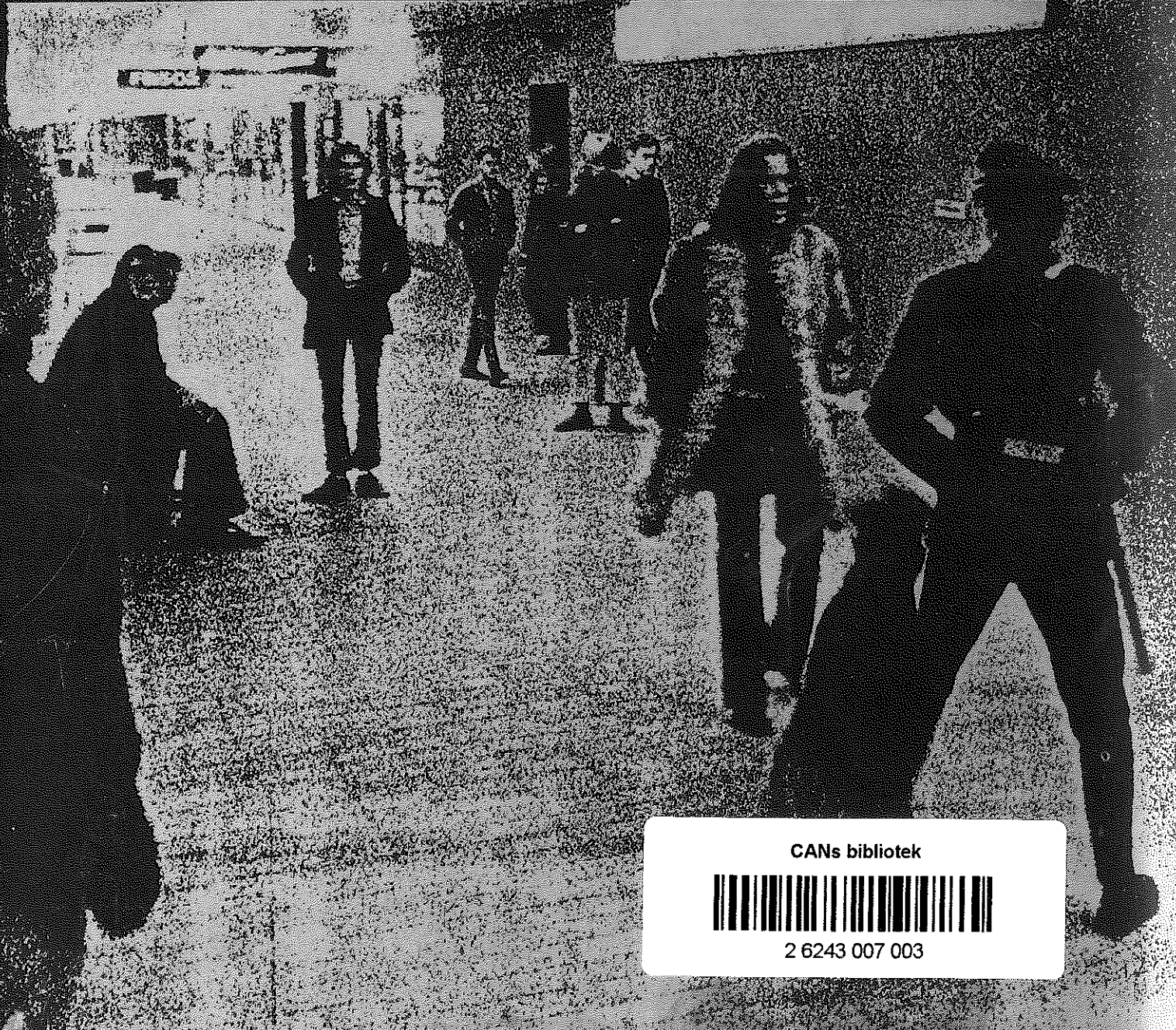
Rapp
144a

Olämpliga ungdomsmiljöer

STOCKHOLMS MÖRKA SIDA

OLÄMPLIGA UNGDOMSMILJÖER GENOM FÄLTARBETARNAS ÖGON

Lisen Jones och Jerzy Sarnecki

CANs bibliotek

2 6243 007 003

Rapp.
144:2

SOCIAL UTSLAGNING OCH
EKONOMISK BROTTSLIGHET
Olämpliga ungdomsmiljöer

September 1979

[Stockholms kommun]

Lisen Jones och Jerzy Sarnecki

STOCKHOLMS MÖRKA SIDA

Olämpliga ungdomsmiljöer genom fältarbetarnas ögon

Detta är delrapport nr 5. Den har utarbetats av
Stockholms kommuns utredning om social utslagning
och ekonomisk brottslighet (olämpliga ungdomsmiljöer)
i samarbete med Brottsförebyggande rådet (BRÅ).

CAN:s BIBLIOTEK
KARLAVÄGEN 117
115 26 STOCKHOLM

avebe 11740

Rapp.
144:2

FÖRORD

Denna rapport om Stockholms mörka sida ingår i det material, som redovisas av kommunstyrelsens utredning om social utslagning och ekonomisk brottslighet. Observatörer från utredningen har tillsammans med fältarbetare (socialarbetare, fältassistenter, spaningspoliser, kvarterspoliser och andra) skildrat och bedömt vad man uppfattat som olämpliga ungdomsmiljöer.

Den här rapporten har skrivits av Lisen Jones och Jerzy Sarnecki. En stor del av arbetet med datainsamlingen har gjorts av Lillemor Karlsson, och rapporten har redigerats av Lena Ekman. I början av författarnas inledning finns en markering, som jag tycker är mycket viktig. De påpekar att Stockholm har andra sidor, som inte beskrivits i rapporten. Stockholm är en stad där de flesta människor antagligen trivs relativt bra och lever ett ganska tryggt och meningsfullt liv. De flesta ungdomar går inte och driver hela dagarna. De går i skolan eller arbetar, många är aktiva i föreningar.

Delutredningen om de olämpliga ungdomsmiljöerna har till uppgift att få fram en bild av Stockholms negativa sidor och av företeelser, som kan utgöra ett hot mot unga människors allsidiga och positiva utveckling. I början av år 1980 framläggs ett förslag till åtgärdsprogram. Givetvis kommer detta att innehålla punkter med krav på ingripanden mot dåliga ungdomsmiljöer. Men minst lika viktigt är det att åtgärdsprogrammet är baserat på positiva insatser. Dessa kan utformas utifrån de kunskaper vi har om alla bra ungdomsmiljöer, som finns i Stockholm.

Kjell E Johanson

PUBLICERADE RAPPORTER

Utredningen om social utslagning och ekonomisk brottslighet publicerar fortlöpande delrapporter. Nedanstående förteckning visar vilka som hittills utkommit.

Delutredningen om den organiserade ekonomiska brottsligheten

1. Illegal klubbverksamhet - en kartläggning av spel- och spritklubbar i Stockholm (Leif Persson, Rolf Åström)
2. "Svarttaxi" - en kartläggning av illegal taxiverksamhet i Stockholm (Leif Persson, Rolf Åström)
3. Illegal vadhållning - en kartläggning av "bookmaking"-verksamheten (Leif Persson, Rolf Åström)
4. Narkotikamarknad och förmögenhetsbrott (Leif Lenke)

Delutredningen om fastighetshandelns samband med ekonomisk brottslighet

1. Fastighetsspekulationen och tillståndslagen
2. Tillämpningen av tillståndslagen första halvåret 1978. Tillståndslagen och aktieförvärv i fastighetsbolag
3. Svart lägenhetsförsäljning i Stockholms innerstad
4. Fastighetsspekulationen i Stockholm - omfattning, prisutveckling, struktur

Delutredningen om olämpliga, passiverande och destruktiva ungdomsmiljöer

A. DELRAPPORTER

1. Redovisning av olämpliga ungdomsmiljöer (Lena Ekman, Yvonne Rosendahl, Jerzy Sarnecki)
2. Några stockholmsungdomar i närbild (Marta Szebehely, Jonas Wall)
3. Bildrapport från innerstan (Stefan Teleman)
4. Möjligheter och begränsningar i uppsökande verksamhet (Marianne Borgelin)
5. Stockholms mörka sida - Olämpliga ungdomsmiljöer genom fältarbetarnas ögon (Lisen Jones, Jerzy Sarnecki)

B. DEBATTSKRIFTER

1. Kolla kulturen (Margareta Borgelin)
2. "Sex är inte någon känsla längre" (Lena Johansson, Lisa Sand)
3. Marknadsgyckel - om ungdomen på arbetsmarknaden (Roland Larsson)
4. Idrottsrörelsens sociala ansvar (Åke Strömbäck)

Social utslagning och ekonomisk brottslighet

Utredningen "Social utslagning och ekonomisk brottslighet" har delats upp i tre delutredningar:

1. Delutredningen om den organiserade ekonomiska brottsligheten (utredningsledare Kjell E Johanson).
2. Delutredningen om fastighetshandelns samband med ekonomisk brottslighet (utredningsledare Ulf Lygnell).
3. Delutredningen om olämpliga, passiverande och destruktiva ungdomsmiljöer (utredningsledare Kjell E Johanson).

De tre delutredningarna kommer att utmynnas i ett förslag till åtgärdsprogram, som skall överlämnas till Stockholms kommunstyrelse i början av 1980.

Arbets- och referensgruppens sammansättning

För delutredningen om de olämpliga ungdomsmiljöerna finns en särskild arbets- och referensgrupp. I denna ingår:

bitr. socialdirektör Kjell E Johanson, socialförvaltningen (utredningsledare, ordförande)

tf avdelningsdirektör Jerzy Sarnecki, Brottsförebyggande rådet (vetenskaplig ledare)

forskarassistent Eva Göransson (utredare)

sekreterare Gabrielle Ljungberg, socialförvaltningen (adm sekreterare)

sekreterare Lars Alexandersson, Brottsförebyggande rådet

konsulent Lars Gauffin, skolförvaltningen

sekreterare Torbjörn Hallström, föreningsrådets samarbetsorgan i Stockholm (FRIS)

socionom Lena Johansson, fritidsförvaltningen

fritidsledare Helena Johnsson, SKAF:s avd 1 sekt. 4

kriminalkommissarie Bengt Nilsson, polisen

sekreterare Hanna Olsson, prostitutionsutredningen

1:e sekreterare Ove Rådberg, socialförvaltningen

konsulent Ynve Sjöberg, Midsommargården

personalchef Sven-Olof Skoog, nykterhetsrörelsens samorganisation i Stockholm (NSO)

fritidskonsulent Owe Sundström, SSR fritid

tf fritidskonsulent Sif Wallin, SKTF:s förvaltningsförening 7

konsulent Inger Zetterström, Stockholmsungdomens samarbetsorganisation (SUS)

intendent Nils Öst, fritidsförvaltningen

Social utslagning och ekonomisk brottslighet

Utredningen "Social utslagning och ekonomisk brottslighet" har delats upp i tre delutredningar:

1. Delutredningen om den organiserade ekonomiska brottsligheten (utredningsledare Kjell E Johanson).
2. Delutredningen om fastighetshandelns samband med ekonomisk brottslighet (utredningsledare Ulf Lygnell).
3. Delutredningen om olämpliga, passiverande och destruktiva ungdomsmiljöer (utredningsledare Kjell E Johanson).

De tre delutredningarna kommer att utmynna i ett förslag till åtgärdsprogram, som skall överlämnas till Stockholms kommunstyrelse i början av 1980.

Arbets- och referensgruppens sammansättning

För delutredningen om de olämpliga ungdomsmiljöerna finns en särskild arbets- och referensgrupp. I denna ingår:

- bitr. socialdirektör Kjell E Johanson, socialförvaltningen (utredningsledare, ordförande)
- tf avdelningsdirektör Jerzy Sarnecki, Brottsförebyggande rådet (vetenskaplig ledare)
- forskarassistent Eva Göransson (utredare)
- sekreterare Gabrielle Ljungberg, socialförvaltningen (adm skreterare)
- sekreterare Lars Alexandersson, Brottsförebyggande rådet
- konsulent Lars Gauffin, skolförvaltningen
- sekreterare Torbjörn Hallström, föreningsrådets samarbetsorgan i Stockholm (FRIS)
- socionom Lena Johansson, fritidsförvaltningen
- fritidsledare Helena Johnsson, SKAF:s avd 1 sekt. 4
- kriminalkommissarie Bengt Nilsson, polisen
- sekreterare Hanna Olsson, prostitutionsutredningen
- 1:e sekreterare Ove Rådberg, socialförvaltningen
- konsulent Ynve Sjöberg, Midsommargården
- personalchef Sven-Olof Skoog, nykterhetsrörelsens samorganisation i Stockholm (NSO)
- fritidskonsulent Owe Sundström, SSR fritid
- tf fritidskonsulent Sif Wallin, SKTF:s förvaltningsförening 7
- konsulent Inger Zetterström, Stockholmsungdomens samarbetsorganisation (SUS)
- intendent Nils Öst, fritidsförvaltningen

INNEHÅLL

	Sid
INLEDNING	1
Effekter av åtgärder	6
Positiva fritidsalternativ	10
Vad är en olämplig ungdomsmiljö	14
Miljöer vi inte har glömt	19
Hamburgerbarer	19
Pizzerior och pubar	19
Diskotek	20
Biografer	20
Vissa idrottsarrangemang	21
"Raggarrundan"	21
Tunnelbanan	23
Samarbetet med fältarbetarna	23
Fältassistenter	25
Behandlingsgrupperna	25
Sociala servicecentralerna	28
Föreningar	29
Kvarterspolisen	30
Spaningspolisen	31
Allmänt om fältarbetare	32
Vad vi observerat	32
Observatörerna	34
Metodologiska svårigheter	34
Sammanfattning över vilka fältarbetare vi intervjuat eller följt med ut, samt antalet observationer vi gjort	36
BERÄTTELSEN OM PERNILLA	38
CITY	45
Centralstationen	46
Gallerian	48
Malmskillnadsgatan	50
De största knarkförsäljningsställena	52
4:an	55
Fältarbetarnas syn på City	57

	Sid
OMRÅDET INOM TULLARNA, UTOM CITY	59
Fältarbetarnas syn på innerstaden	66
FÖRORTERNA	68
Beskrivning 1	68
Beskrivning 2	70
Beskrivning 3	71
Beskrivning 4	72
Beskrivning 5	74
Beskrivning 6	77
Beskrivning 7	78
Beskrivning 8	81
Beskrivning 9	83
Beskrivning 10	85
Beskrivning 11	86
Beskrivning 12	87
Beskrivning 13	88
Beskrivning 14	89
Beskrivning 15	90
Beskrivning 16	92
Beskrivning 17	93
Beskrivning 18	95
Beskrivning 19	96
Beskrivning 20	97
Beskrivning 21	98
Beskrivning 22	100
SPELHALLAR	101
Exempel 1	101
Exempel 2	102
Exempel 3	103
FÄLTARBETARNAS SYNPUNKTER OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER	107
SLUTORD	121

	Sid
OMRÅDET INOM TULLARNA, UTOM CITY	59
Fältarbetarnas syn på innerstaden	66
FÖRORTERNA	68
Beskrivning 1	68
Beskrivning 2	70
Beskrivning 3	71
Beskrivning 4	72
Beskrivning 5	74
Beskrivning 6	77
Beskrivning 7	78
Beskrivning 8	81
Beskrivning 9	83
Beskrivning 10	85
Beskrivning 11	86
Beskrivning 12	87
Beskrivning 13	88
Beskrivning 14	89
Beskrivning 15	90
Beskrivning 16	92
Beskrivning 17	93
Beskrivning 18	95
Beskrivning 19	96
Beskrivning 20	97
Beskrivning 21	98
Beskrivning 22	100
SPELHALLAR	101
Exempel 1	101
Exempel 2	102
Exempel 3	103
FÄLTARBETARNAS SYNPUNKTER OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER	107
SLUTORD	121

INLEDNING

Det är inte utan en viss tvekan vi överlämnar denna rapport till publicering. Den kan nämligen sägas ge en ensidigt svart bild av Stockholms kommun. Samtidigt är denna rapport viktig som beslutsunderlag för det åtgärdsprogram som skall bli slutresultatet av delutredningen Olämpliga ungdomsmiljöer i Stockholm.

När man läser denna rapport, bör man hålla i minnet att Stockholm också har andra sidor, som inte beskrivs i rapporten: sidor som gör den till en stad där de flesta människor antagligen trivs relativt bra och lever ett ganska tryggt och meningsfullt liv. De flesta av kommunens ungdomar går inte och driver hela dagarna på Centralen eller knarkar ihjäl sig i någon förort, utan de går i skolan, arbetar, är aktiva i föreningar etc. Dessa "lämpliga" ungdomsmiljöer och dessa "normala" ungdomar utgör en självklar majoritet, så självklar att vi ofta glömmer att tala om dem i den offentliga debatten. Kvällspressen brukar inte slå upp stora rubriker om en väl fungerande förenings verksamhet, men väl om ett gäng tonåringar som "sprider skräck" i en stadsdel.

Delutredningen Olämpliga ungdomsmiljöer är även den inriktad på de negativa sidorna, olika företeelser som oroar oss. För att få en helhetsbild av situationen har vi emellertid också försökt belysa några mer positiva aspekter. I den andra delrapporten från projektet ("Några Stockholmsungdomar i närbild", Marta Szebehely och Jonas Wall, 1979) presenteras ungdomar med olika bakgrund och livssituation, och de flesta av dem kan inte på något sätt anses befinna sig i någon extremt dålig situation. Inom delutredningen håller vi också på att kartlägga fritidssituationen för ett stort urval av kommunens ungdomar. Som rapporten från detta projekt kommer att visa, förekommer de allra flesta av de under-

sökta ungdomarna aldrig i de miljöer och situationer som beskrivs i denna rapport.

Den bild av verkligheten som vi ger här är emellertid inte mindre sann eller mindre allvarlig därför att det finns andra sidor. Verkligheten är här sedd ur ett perspektiv som endast några få människor i staden har. Dessa människor, som i rapporten alla kallas fältarbetare, är socialarbetare, fältassistenter, spaningspoliser, kvarterspoliser och andra. Deras arbete går ut på att ta vid där den positiva, "normala" delen av verkligheten inte håller längre och föra en kamp på gränsen till en tillvaro där vårt samhälles vanliga normsystem bara gäller i mycket begränsad utsträckning. Den bild dessa människor ser i sitt dagliga arbete är den vi försökt förmedla i denna rapport.

Under veckoslutet 31 augusti - 2 september 1979 pågick i Rålambshovsparken en "Världsmusikfestival" efter ungefär samma mönster som de gamla Gärdesfesterna. I söndagsnumret av Dagens Nyheter recenserades festivalen i positiva ordalag av musikkritikern Sivert Bramstedt på tidningens kultursida. Han såg festivalen som en levande musikfest med spontana musikaliska improvisationer både från scenen och från publiken. (DN 2 sept 1979). I måndagens DN recenserades Bramstedts recension av fyra anställda på Maria behandlingshem: "Även vi personal på Maria behandlingshem trotsade kylan och letade oss under lördagen till Rålambshovsparken - dock inte för att lyssna till "världsmusik". Vi sökte bland massor av flummiga och påtända ungdomar efter vår missbrukare som avvikit från oss ... Framför scenen och ute på gräset raglade folk omkring och detta kan knappast jämföras med dans. De hantverksprodukter som såldes hör ihop med drogidentitet ..." (DN 3 sept). Sivert Bramstedt bemötte kritiken genom att hävda att hans "idylliska" beskrivning gällt fredagskvällen då festivalen inleddes, och att situationen

då såg annorlunda ut. "...Under de fyra timmar jag tillbringade i Rålambshovsparken såg jag inget av det drogmissbruk som enligt beskrivarna präglade festivalen, förutom det sedvanliga antal öldrickare och haschrökare som ju tycks dyka upp i människomassan på alla större musikfester..." (DN som ovan).

Så olika bilder kan man alltså få av i stort sett samma situation beroende på vilken utgångspunkt och vilka erfarenheter man har. Vi anser också att det är fullt möjligt att musikkritikern sett många missbrukare utan att inse att de var missbrukare. Det krävs en viss träning för att kunna skilja t.ex. en åhörare som är djupt försjunken i musiken från en narkotikamissbrukare som just blivit lugn och avslappnad efter att ha tillfredsställt sitt drogbehov.

Den ovan beskrivna skillnaden i uppfattningarna om en festival i Stockholm kan tjäna som en utmärkt illustration till vissa problem som vi måst ta itu med i samband med delutredningen Olämpliga ungdomsmiljöer.

Ett problem är visibiliteten av vissa företeelser. Denna rapport, liksom hela projektet, skulle inte varit möjlig om vi inte fått "låna" andras erfarna ögon för att kunna se det som vi var intresserade av. Under undersökningens gång insåg vi allt mer hur begränsade våra möjligheter var att studera de fenomen vi ville, om vi inte förlitade oss på fältarbetarnas kunskaper och omdöme. Därför har denna studie fått en något annan inriktning än vi avsett från början. Observatörernas egna intryck från de platser de besökt har fått mindre utrymme än avsett, medan fältarbetarnas beskrivningar av problemen fått mer. Då undersökningen genomfördes under vinterhalvåret kunde man inte heller alltid bilda sig en klar uppfattning om problemen på en del platser under andra årstider. Där fick vi alltså helt förlita oss på fältarbetarnas uppgifter.

Men även det som våra observatörer sett, måste tolkas. Denna tolkning kommer också från fältarbetarna. De är nämligen de enda människor utom "aktörerna" själva som har en möjlighet att förklara det som händer framför våra ögon t.ex. på Centralen, i Gallerian eller i en spelhall.

Redan i delrapport 1 från delutredningen (Redovisning av enkät om olämpliga ungdomsmiljöer; Lena Ekman, Yvonne Rosendahl, Jerzy Sarnecki, 1978) konstaterade vi att olika yrkesgrupper, som arbetar med ungdomar, på många sätt har liknande uppfattningar om vilka miljöer som är olämpliga för ungdomar. Detta intryck bekräftas i denna rapport. De flesta problem som här beskrivs har våra observatörer sett och diskuterat med flera olika fältarbetare oberoende av varandra, som ofta tillhör olika yrkeskategorier. Deras bedömningar har skilt sig åt ifråga om detaljer, men generellt har de varit tämligen samstämmiga. I anslutning till varje beskriven miljö har vi angett hur många fältarbetare vi diskuterat miljön med. Genom att på så sätt redovisa flera "observationer" av samma miljö vill vi försöka minska risken för subjektiva bedömningar. En total eliminering av subjektiviteten i detta sammanhang är naturligtvis helt utesluten.

Ett annat problem som illustreras av diskussionen kring "världsmusikfestivalen" är frågan om hur man bedömer de "negativa" och de "positiva" ingredienserna i en viss miljö. Också här måste det bli en subjektiv bedömning från de intervjuade fältarbetarna, observatörerna och författaren till rapporten. Alla dessa personer har ju per definition varit mer inriktade på negativa än på positiva inslag, vilket kan ha avspeglats i rapporten. Vidare är bedömningar av vad som är positivt och vad som är negativt i en viss miljö ganska vanskliga, och gränfallen är många.

Det kanske svåraste problemet är hur vi skall kunna

före en levande storstadsmiljö med kraven på trygghet för alla som befinner sig i den, och hur vi skall kunna förena t.ex. bekämpandet av drogkulturen med kraven på tolerans gentemot avvikare. När man går omkring i Stockholms City en vanlig dag, möter man många olika företeelser som kan vara svåra att ta ställning till. Man kan t.ex. se på skateboardåkarna kring Gallerian. Å ena sidan kan dessa ibland oerhört skickliga ungdomar bidra till att göra staden levande - å andra sidan kan de ofta skrämra fotgängare i området. Särskilt äldre människor med rörelsehinder blir skrämde av skateboardåkarnas ofta våldsamma framfart. Här uppstår också frågan om skateboardåkningens rättsliga aspekter. Det är förbjudet att åka på Stockholms gator, men ändå pågår åkningen till synes helt ohindrat. Lagar, som inte behöver respekteras, skapar förvirring och minskar människors benägenhet att respektera lagar i allmänhet. (Detta gäller även lagar som av de flesta upplevs som onödiga.) Men om vi nu ser till att skateboardåkarna försvinner från City, vad skall vi då göra med rullskridskoåkarna? Även de utgör ett levande inslag i storstadens gatubild. Rullskridskor tycks också vara mindre farliga, både för åkarna själva och omgivningen. Men skall gränsen dras mellan rullskridskor och skateboard? En sådan gränstragning skulle verka löjeväckande. Rimliga gränser är också svåra att dra när det gäller alkoholkonsumtion i vissa fall. Var går t.ex. gränsen mellan en picknick med vin till maten och ett supargång på gräsmattan i en park?

Platser, som är öppna för alla, och där inga krav finns på medlemskap i en viss grupp, drar till sig människor som har problem av olika slag - både missbrukare och ensamma kontaktsökande människor. Ofta är det samma grupp: ensamma människor med sociala problem. Det är ingen slump att utlänningar, som inte har någon fast förankring i det svenska samhället, söker sig till Centralen, som ju är en naturlig samlingsplats. Att

deras umgängesformer och deras livsstil är annorlunda än svenskarnas kan ofta väcka negativa reaktioner. Att Centralen dessutom utgör centrum för olika illegala aktiviteter är också känt. Var går då gränsen mellan de unga utländska männens helt legitima umgänge på en av de få platser i staden där man kan samlas utan att någon lägger sig i det alltför mycket, och de allrehandla "halvskumma" affärer som görs upp på samma ställe? Och vilka förväntas egentligen vara gäster i Kulturhusets läsesalong? Inte är det de vanliga stressade familjeförsörjarna som behöver den - de har sin tidning vid frukostbordet. Åter är det ensamma människor, ofta också med missbruksproblem, som söker sig hit. Får man sitta här och lyssna på musik och läsa en tidning, men inte slumra en stund efter en natt i någon av stadens parker? Skillnaden kan ibland vara hårfin.

Det "färgglada folklivet" på Stockholms sommargator och i parkerna utgörs ofta just av människor på gränsen till asocialitet. Detta folkliv är viktigt för storstaden, samtidigt som det utgör ett problem för den. I vårt samhälle hävdar vi ofta människornas rätt att välja sitt sätt att leva, vara annorlunda o.s.v. Dessa litet annorlunda människor utgör ofta ett inte oväsentligt inslag i de miljöer vi beskrivit här. Deras sätt att leva och bete sig på offentliga platser utgör ofta en modell för ungdomar som finns i samma miljöer. Passivitet och missbruk av droger är drag som kan märkas hos vissa av dessa människor. Ofta upplevs de som hotande av passerande "medelsvenssons". I detta sammanhang måste vi alltså ställa oss frågan hur mycket av detta vi kan tolerera utan att priset blir för högt.

Effekter av åtgärder

I denna rapport kan man på flera ställen läsa om hur olika myndigheter kommit tillrätta med problem i ett område. Ganska ofta är det fråga om förbud och inskränk-

ningar. Ett "klassiskt" exempel är när man tog bort bänkarna på Centralen för att underlätta ordningens upprätthållande, ett annat är införandet av stoppförbud på Malmskillnadsgatan för att förhindra att förbipasserande bilister plockade upp prostituerade där. En åtgärd av samma slag för att förhindra problem som dem vid "världsmusikfestivalen" skulle vara att helt förbjuda fester i denna park. I de flesta fall tycks denna typ av åtgärder resultera i en viss förbättring, åtminstone just på den aktuella platsen. Men de löser inga problem. Så länge det finns missbrukare och andra avvikande människor, kommer de att samlas någonstans. Inför vi hårdare kontroll i City, flyttar de sig någon annanstans, och om vi inför samma restriktioner där, flyttar de sig vidare. Men deras problem kvarstår. Så länge vi inte angriper dessa problem, vilket i vårt samhälle visat sig oerhört svårt och i många fall helt omöjligt med de medel vi har till vårt förfogande, kommer detta mönster att bestå.

Eftersom problemen alltså flyttar sig och de miljöer vi diskuterar förändras, måste vi betrakta det här redovisade materialet endast som exempel på de problem som finns i Stockholm. Det är i de flesta fall inte miljöerna i sig som är "olämpliga" utan det faktum att människor med problem samlas där. Genom att intensifiera t.ex. polisbevakningen kan vi tvinga bort problemmänniskorna från en miljö, men problemen försvinner inte. Eventuellt kan man på detta sätt i vissa fall förhindra kontakter mellan redan utslagna människor och ungdomar som riskerar att bli det. Om man, som man försökt på sista tiden, gör det svårare för missbrukare och langare att vistas på gamla etablerade platser för missbruk som Humlegården, Biblioteksgatan etc., blir det kanske också svårare för t.ex. skolkande ungdomar att söka sig till dem och dras med i missbruket. Men det är också osäkert - många missbrukare har dragit sig ut i förorter, där de kanske istället kommer i kontakt med helt nya grupper av ungdomar som kan hamna

i farozonen. Även om vi lyckas driva ut missbruket från offentliga platser, blir resultatet kanske bara att det blir mindre synligt och därmed svårare att komma åt.

Åtgärder som vidtas för att lösa akuta problem i ett område brukar som nämnts vara av negativ karaktär: mer bevakning, stängning av verksamheter, restriktioner i alkoholutskänkning etc. Enligt vår uppfattning har dessa åtgärder endast en mycket begränsad och lokal effekt. Därför måste vi söka efter positiva åtgärder mot problemen. Detta har tyvärr visat sig mycket svårt. Den optimism som rådde i slutet av 60- och början av 70-talet när det gäller samhällets möjligheter att på ett humant sätt behandla bort problemen har på många håll förvandlats till bitter pessimism. Behandlingen tycks inte fungera. Det stöd man kan ge människor med problem ger dem i bästa fall ett något drägligare liv, men ger dem inga möjligheter att komma tillrätta med sina problem. När man ser på den uppsökande verksamhet som idag bedrivs i olika instansers regi, slås man av dess ringa omfattning i förhållande till de problem den har att ta itu med.

Naturligtvis är det inte bara en fråga om hur många fältarbetare man skall sätta in, utan också om vad dessa skall ha för uppgifter. För närvarande tycks flera av fältarbetargrupperna ha svårt att finna arbetsmetoder som kan ge resultat. Förändringar i problemungdomarnas situation och i missbrukets karaktär har gjort att man på flera håll upplever allvarliga svårigheter att få kontakt med ungdomarna. En splittning av de etablerade missbruksmiljöerna och förflyttningar av problemgrupperna försvårar ytterligare fältarbetarnas uppgift.

Fältarbetarnas arbetssätt är inte heller helt oomstritt. Den gamla rollen, där många fältarbetare stod för något slags stödande och ofta rätt kravlös kontakt med

ungdomarna, då de helt enkelt fanns till hands då någon behövde dem, ifrågasätts idag av många. Därför drar sig de flesta behandlingsgrupper tillbaka, arbetar med sina egna klienter och söker sig till staden inte för att etablera nya kontakter utan för att söka upp någon av de klienter man redan börjat arbeta med. På platsen finns kvar dels polisen, som måste göra akuta insatser, dels fritidsavdelningens fältassistenter.

Polisen är utan tvivel den största gruppen av fältarbetare som nu finns bland ungdomar på de platser där problemen är störst. Trots t.ex. spaningspolisens ibland goda kontakter med problemungdomar på stan gäller polisens insatser nästan undantagslöst akuta ingripanden. En koppling mellan dessa ingripanden och någon form av långsiktiga åtgärder finns i vissa fall genom polisens samarbete med socialjouren, men det gäller ett mycket litet antal fall. Oftast slutar det med ett polisingripande för att lösa det akuta problemet: ett slagsmål el. dyl. Detta löser naturligtvis inga problem på sikt. En liknande situation kan ju uppstå igen för samma ungdomar efter mycket kort tid. Därför bör man allvarligt överväga att koppla de polisiära insatserna gentemot ungdomar till en omfattande socialjour med uppgift att omgående ta vid och vidta lämpliga åtgärder. Det kan t.ex. gälla berusade minderåriga, som efter polisingripande omedelbart kan köras hem till föräldrarna av socialjouren. Socialarbetarna bör i sådana situationer ha ett samtal med föräldrarna och den unge i direkt samband med händelsen och då bedöma behovet av vidare åtgärder. Insatser av denna typ är motiverade både med tanke på ungdomarnas eget intresse och på den otrygghetskänsla som många människor idag upplever på offentliga platser bl.a. på grund av berusade ungdomars beteende. Dessa frågor diskuteras mer ingående i rapporten "Samhället och de unga lagöverträdarna"; Ulla-Britt Eriksson, Jerzy Sarnecki, BRÅ 1979:2.

Samarbete mellan olika myndigheter förekommer idag i tämligen liten utsträckning. Trots att olika myndigheter har olika roller i samhället, är det av stor vikt att de samarbetar med varandra. De allvarliga ordningsproblem som finns främst under fredags- och lördagskvällar i City kan till exempel inte lösas enbart med sociala insatser, men däremot kanske genom en samordning av de sociala och polisiära insatserna.

Fältverksamhet och uppsökande verksamhet är frågor som måste diskuteras ingående i samband med åtgärdsprogrammet mot olämpliga ungdomsmiljöer. Därför publicerar utredningen även en rapport med beskrivningar av några exempel på sådan verksamhet samt en diskussion kring dessa, skriven av Marianne Borgelin. Hennes rapport är avsedd som diskussionsunderlag kring fältarbetets och fältarbetarens roll gentemot ungdomar i Stockholm.

Positiva fritidsalternativ

En annan viktig fråga är den om positiva fritidsalternativ för ungdomar: Ett av de allvarligaste problemen idag är att ungdomar kommer till miljöer där de konfronteras med missbruk och andra former av asocialitet helt enkelt därför att de inte har något bättre att ta sig för. Det behöver inte alltid innebära att det inte finns något utbud av aktiviteter som de skulle kunna delta i. Det kan finnas aktiviteter som inte är tillräckligt intressanta, som ställer för stora krav på deltagarna eller som ungdomarna helt enkelt inte känner till att de finns. I denna rapport finns en berättelse om en flicka, som vi kallar Pernilla, där vi får en enkel förklaring till varför en del ungdomar dras till vissa platser - i Pernillas fall till Centralen - istället för att delta i olika aktiviteter som samhället erbjuder.

Vi kan här skönja ett mycket allvarligt problem: A

ena sidan börjar vi allt mer inse att vi måste ställa krav på ungdomarna även inom fritidsverksamheten, men å andra sidan kan detta leda till att de socialt svagaste ungdomarna söker sig till andra, kravlösa miljöer, som ofta just är sådana som vi i denna utredning kallar för "olämpliga". Härav bör man emellertid inte automatiskt dra slutsatsen att vi bör återgå till en kravlös, konsumtionsinriktad fritidsverksamhet t.ex. på de kommunala fritidsgårdarna, av den typ som fanns i slutet av 60- och början av 70-taket. En fritidsmiljö, där man inte ställer krav på deltagarna att själva vara aktiva, där droger florerar etc, har inte mycket att ge ungdomarna. I vissa fall kan den t.o.m. vara till stor skada för deras utveckling. På 60-talets ungdomsgårdar fanns troligen fler ungdomar med sociala problem än på dagens fritidsgårdar, men gårdarnas roll var snarare att "förvara" dessa ungdomar, gömma dem för allmänhetens ögon, än att försöka ge dem ett fritidsalternativ som skulle kunna förändra deras situation.

Trots att det alltså faktiskt finns fritidslokaler med meningsfull aktivitet för ungdomar, som skulle kunna konkurrera med de olämpliga miljöerna, tycks dessa långt ifrån räcka till, Särskilt under veckosluten är de yngre ungdomarna hänvisade till att umgås på privata fester, hamburgerrestauranger eller i stadens tunnelbanenät. Både den kommunala och den föreningsdrivna fritidsverksamheten skulle kunna göra mycket för att förbättra denna situation.

En del av de ungdomar som förekommer i rapporten har ovanligt allvarliga och omfattande fritidsproblem: den grupp som så att säga inte har något annat än fritid, och som alltså saknar huvudsysselsättning i form av arbete eller studier. De ungdomar i Stockholm som har de största sociala problemen är nästan undantagslöst också arbetslösa. I Stockholm finns trots den hårda konkurrensen relativt gott om lediga arbeten, men

dessa ungdomar lyckas ändå inte få något arbete. De klarar helt enkelt inte de höga krav som dagens arbetsmarknad ställer. Ingen arbetsgivare vill idag anställa en ung narkotikamissbrukare utan betyg eller tidigare arbetserfarenhet. Vi har alltså en grupp unga människor som är utslagna redan innan de blivit aktuella på arbetsmarknaden. Det är ofta ungdomar som börjat tidigt med bl.a. skolk och missbruk, och som har en mer eller mindre allvarlig brottskarriär bakom sig. De arbeten de kan få är starkt tidsbegränsade och ofta ganska meningslösa beredskapsarbeten.

Utan en meningsfull sysselsättning, utan den naturliga gemenskap som ett arbete eller studier ger, är ungdomarna alltså hänvisade till de miljöer och de umgängesformer som finns beskrivna i denna rapport. Deras missanpassning kan sägas ha orsakat deras arbetslöshet, och nu orsakar arbetslösheten en allt djupare missanpassning. Denna grupp arbetslösa ungdomar kommer inte automatiskt att få det bättre då konjunkturerna vänder. Risker är att om inget radikalt inträffar i deras liv, kommer många av dem att tillbringa resten av detta på platser som Centralen, Sergels torg och sommartid i olika parker, drogpåverkade, sjuka, hemlösa och ensamma. På arbetsmarknaden behövs alltså även andra åtgärder än att skapa nya arbetstillfällen. Det behövs också en förändring i inställningen till arbetskraften, så att även de som inte kan garantera arbetsgivaren full effektivitet har en möjlighet att få meningsfulla uppgifter. Om vi vill avskaffa de "olämpliga ungdomsmiljöerna" finns endast ett alternativ till det ovanstående, nämligen institutionsförvaring av alla avvikare - en lösning som knappast kan accepteras i vårt samhälle.

Som vi nämnde tidigare är många människor rädda för att bli utsatta för våld och trakasserier från ungdomars sida. Detta gäller särskilt då ungdomar förekommer i gäng. är berusade och högljuda. Denna rädsla är en av

orsakerna till att förbipasserande vuxna så sällan ingriper, när de ser ungdomar hålla på med något otillåtet eller farligt. Om situationen är riktigt allvarlig, kan en del av oss sträcka oss till att ringa efter polis eller ambulans, men själva ingriper vi ytterst sällan. Gör man det kan man själv bli utsatt för obehagligheter och måste räkna med att inga andra ställer sig på ens sida om situationen skulle utvecklas så att man själv blir hotad.

Rädslan för våld är emellertid endast en orsak - den förklarar inte varför vuxna människor inte ingriper i situationer som inte är det minsta hotfulla. "Regeln" att man skall sköta sig själv och inte lägga sig i andras angelägenheter har stark genomslagskraft i vårt samhälle. Man tror att man inte har rätt att lägga sig i, och man är rädd att själv bli inblandad i någonting. När det gäller barn och ungdomar är det möjligt att man också utgår från att det är föräldrarnas privata angelägenhet att tillrättavisa sina barn. Detta är ett allvarligt problem särskilt i storstäder, där människorna är anonyma och har mindre kontakt med varandra än på små orter. På de platser som här kallas "olämpliga ungdomsmiljöer" finns ju i de flesta fall även andra människor än problemungdomar. I många situationer skulle dessa människor kunna utöva en positiv påverkan. Tyvärr är det idag istället oftast så att de enda vuxna som påverkar ungdomarna i dessa miljöer är de som drar in dem i missbruk och kriminalitet, medan de andra vänder bort blicken och skyndar över till andra sidan gatan. De problem vi diskuterar här skulle kunna undergå en stor förändring om varje förbipasserande blev en "fältarbetare" som griper in med råd, stöd och kontakt, och även fördömande när det är påkallat.

I Stockholms City finns en pensionerad socialarbetare som kallas för "Morsan", som finns bland ungdomarna, pratar med dem och ger dem råd och stöd, Men en "morsa"

räcker inte för så många ungdomar med så allvarliga problem. Det är inte alls nödvändigt att vara anställd av socialförvaltningen, polisen eller någon annan myndighet för att kunna prata med ungdomar på gatan.

Man skulle kunna säga att Stockholm just nu står i ett vägskafl. Å ena sidan riskerar vi att få samma utveckling som i de stora städerna i USA, där människor knappt vågar sig ut efter mörkrets inbrott - vi börjar se sådana tendenser när det gäller t.ex. tunnelbanan på fredags- och lördagskvällarna. Å andra sidan har rädslan hos de flesta av oss inte vuxit sig så stark, och om vi börjar ingripa och stödja varandra i utövandet av det som kallas den "informella sociala kontrollen", kan vi ännu stoppa dess framfart.

Vad är en olämplig ungdomsmiljö?

Denna rapport utgör endast en del av ett omfattande projekt och bör betraktas i ljuset av hela undersökningsmaterialet. Rapporten knyter i första hand an till den tidigare utförda enkätundersökningen (Se delrapport 1: Redovisning av enkät om olämpliga ungdomsmiljöer). Enkäter sändes då ut till fem grupper av respondenter, som i sin dagliga verksamhet kommer i kontakt med ungdomar. Anställda inom polisen, socialförvaltningens sociala avdelning, socialförvaltningens fritidsavdelning, skolförvaltningen samt funktionärer inom olika ungdomsorganisationer i kommunen ombads uppge vilka platser inom Stockholms kommun som de ansåg vara olämpliga för ungdomar att vistas i. Av deras svar framkom att det framför allt är samlingsplatser av olika slag - tunnelbanestationer, köpcentra i anslutning till tunnelbanan och andra allmänna utomhusmiljöer - som respondenterna ansåg vara "olämpliga ungdomsmiljöer", främst på grund av företeelser vid sidan om ordinarie aktiviteter. De problem som man oftast uppgav förekommer i miljöerna var försäljning och missbruk

av alkohol och narkotika. Andra negativa inslag som uppgavs hör ofta intimt samman med missbruksproblemen, nämligen slagsmål, bråk, stölder och häleri.

Allmänt kan man säga att resultaten från enkätundersökningen och observationsundersökningen överensstämmer väl med varandra. Denna studie ger oss dock en mer fullständig och detaljerad bild av problemen.

Det begrepp - "olämpliga ungdomsmiljöer" - som denna delutredning bygger på, måste på något sätt definieras. I redovisningen av enkätundersökningen förs en diskussion om omöjligheten att definiera detta begrepp entydigt, eftersom ordet "olämplig" innehåller en värdering, som är olika beroende på vilka utgångspunkter man har för sin bedömning. Eftersom vi i dessa undersökningar främst är intresserade av om miljöerna är olämpliga för ungdomarnas sociala utveckling, blir problemet än större.

"Det finns ju ett stort antal olika teorier som för fram olika uppfattningar om vad som är bra och dåligt för en människas sociala utveckling, Ytterst är det ju faktiskt en fråga om vad man har för politisk syn på samhället och dess utveckling.

"Nu är kanske ändå problemet inte så stort som det framkommer av ovanstående. I vårt svenska samhälle finns en viss gemensam värdebas som de allra flesta medborgare, oberoende av politisk och ideologisk hemvist, kan omfatta. Denna grundsyn är ett viktigt element i det som brukar kallas nationell kultur." (Enkätredovisningen, sid. 1)

I enkätundersökningen vände vi oss till olika respondentgrupper för att undersöka i hur hög grad uppfattningarna sammanfaller om vad som är olämpligt för ungdomars sociala utveckling. Av svaren framkom att man verkligen i stor utsträckning verkar vara ense om vilka

miljöer som är olämpliga för ungdomar att vistas i och vari olämpligheten ligger. Alla respondentgrupperna uppgav främst samlingsplatser av olika slag som olämpliga miljöer, därför att människor med sociala problem samlas där. Olämpligheten ligger i att de ofta socialt utslagna människor som vistas i dessa miljöer kan dra till sig ungdomar, som är osäkra på sin egen identitet och roll i samhället, och påverka dem i negativ riktning. Det finns alltså i dessa miljöer både modeller för avvikande beteende och medel som t.ex. alkohol och narkotika.

Det är också viktigt att poängtera att även om ungdomarna inte påverkas till att t.ex. börja begå brott, missbruka alkohol eller narkotika etc, så är dessa miljöer oftast vad man brukar kalla torftiga - de erbjuder ingen stimulans för ungdomarnas vidare sociala utveckling. Här saknas oftast möjligheter att utveckla positiva vuxenrelationer, som skulle kunna hjälpa ungdomarna att förstå hur samhället fungerar och sin egen roll i samhället, och som skulle kunna hjälpa dem att hitta konstruktiva fritidssysselsättningar.

För man detta resonemang vidare måste man fråga sig om inte även de miljöer som är passiverande och kommersiellt inriktade måste betraktas som olämpliga miljöer, även i de fall då de inte har några inslag av brottslighet eller missbruk. Vi anser att en flipperhall, där ungdomarna står och spelar i kanske flera timmar per dag, också är en olämplig miljö, även om det inte förekommer andra "olämpliga" aktiviteter vid sidan om.

Själva begreppet "olämplig ungdomsmiljö" är alltså svårt att arbeta med. Många av de fältarbetare vi talat med har haft allvarliga invändningar mot detta begrepp. Här är några av dessa invändningar:

"Olämpliga ungdomsmiljöer är våra förorter, de skulle bort. Att ungdomar och äldre avvikare finns måste vi

acceptera, de kommer alltid att finnas."

"Det finns inga speciellt dåliga ungdomsmiljöer, men det finns många dåliga miljöer - t.ex. hela stads-kärnan."

"Olämpliga miljöer är spelhallar. Andra miljöer (t.ex. Centralen eller Biblioteksgatan) är inte olämpliga miljöer, utan det är människorna som samlas där som gör att de blir olämpliga."

"Olämpliga miljöer är miljöer där det inte finns verksamhet."

"När man bygger ett nytt bostadsområde typ Tensta, Rinkeby, Kista o.s.v., har man samtidigt skapat en olämplig ungdomsmiljö."

Den kanske vanligaste invändningen mot att diskutera ungdomsproblem i termer av "olämpliga ungdomsmiljöer" är just den att det inte finns några miljöer som är olämpliga i sig. men däremot finns det "olämpliga människor" som samlas på vissa platser. De som farmför denna kritik är ofta av den uppfattningen att det väsentliga i sammanhanget är att undersöka varför vissa människor utvecklas på ett ogynnsamt sätt och söker sig till vissa platser, som alltså i och med deras närvaro blir vad vi kallar "olämpliga".

Vidare bör man fråga sig vad som får ungdomar att söka sig till dessa platser, och i vilken mån olika miljöer kan anses farliga för olika ungdomar. Flera av "våra" fältarbetare anser att ungdomar alltid kommer att samlas i gäng, att det alltid kommer att finnas en liten del av dem som utvecklas i negativ riktning och att vi inte kan klara dessa genom att ändra på miljön - det behövs hjälp på ett mer grundläggande plan, t.ex. hjälp att finna trygghet. Flera av fältarbetarna ansåg det inte meningsfullt att diskutera i termer av lämpliga eller olämpliga miljöer, men de har ändå visat oss platser där det enligt deras uppfattning finns ungdomsproblem.

I denna rapport har vi tagit hänsyn till den kritik som riktats mot begreppet "olämpliga ungdomsmiljöer". Vi har bestämt oss för att inte försöka klassa hela miljöer som "lämpliga" eller "olämpliga" utan istället diskutera de inslag av "olämplighet" som finns i vissa miljöer. I undersökningen har vi främst tittat på följande typer av olämpliga inslag:

1. Tillgång på olika typer av berusningsmedel (alkohol, narkotika etc)
2. Förekomst av negativa modeller för beteende (t.ex. vuxna avvikare)
3. Starka inslag av passivitet, kommersialism, traditionella könsroller
4. Avsaknad av positiva inslag, positiva beteendemodeller (goda vuxenkontakter, meningsfulla fritidsaktiviteter etc.)
5. Avvikande normsystem
6. Inslag av våld och kriminalitet

Undersökningens svaghet, liksom dess styrka, ligger i att vi helt gått in för att studera konkreta miljöer och platser. Vi diskuterar alltså inte negativa inslag i skolmiljön, i boendemiljön eller i en storstad i generella termer. Istället diskuterar vi konkreta platser och konkreta problem som funnits där vid tiden för undersökningen eller strax dessförinnan.

Massmediabevakningen av den första av våra delrapporter har medfört att en del människor känt sig utpekade p.g.a. att deras bostadsområde eller arbetsplats nämnts i rapporten. Som redan poängterats är miljöernas geografiska läge i det närmaste oväsentligt, då problemen enligt fältarbetarna lätt kan förflyttas till en annan miljö. Det som är viktigt är problemens karaktär och omfattning. Därför har vi i denna rapport i många fall tagit bort namnen på de platser som beskrivs. Detta har i första hand gjorts då det gäller förorter, där människor kan uppleva sina egna miljöer som utpekade.

Miljöer vi inte har glömt

Det finns ett antal miljöer eller typer av miljöer som vi anser vara av intresse för denna undersökning, men som inte förekommer i vår resultatredovisning. Vi skall därför säga några korta ord om dessa här:

Hamburgerbarer

Hamburgerbarer har inte av fältarbetarna nämnts som några speciellt problematiska miljöer. En del av dem tycks utgöra samlingsplatser för ungdomar, speciellt på fredags- och lördagskvällar, och särskilt för ungdomar som inte kommer in på diskotek, restauranger etc. Ofta är det alltså yngre ungdomar som kan ha en hamburgerrestaurang som tillfällig samlingsplats. En del fältarbetare ansåg att det just under undersökningstiden var ganska lugnt på hamburgerbarerna, särskilt jämfört med tidigare, då det höll till fler raggare där. På många ställen har man infört restriktioner så att det blivit svårare för stora gäng att samlas. Bl.a. har flera av dem skurit ner öppettiderna, och på de flesta måste man äta för att få stanna. En fältarbetare trodde att fler ungdomar kanske kommer till hamburgerbarerna framåt vårkanten.

Under våra besök på hamburgerställena varierade antalet ungdomar starkt från ställe till ställe och mellan olika tidpunkter.

Den stressade och tämligen enformiga matkultur som hamburgerbarerna står för kan också diskuteras.

Pizzerior och pubar

Inte heller mot stadens pizzerior och pubar hade fältarbetarna några allvarligare anmärkningar. Något äldre ungdomar brukar gå till dessa ställen i City. Det är möjligt att man på vissa ställen inte håller på ålders-

gränserna för alkoholkänkning, kanske isynnerhet när det gäller flickor. Detta tycks emellertid vara ett ganska litet problem.

Diskotek

Många ungdomar tillbringar fredags- och lördagskvällar på diskotek inne i City. Diskoteken nämns inte i särskilt stor utsträckning av fältarbetarna som problemmiljöer. De flesta diskotek utom Bobbadilla har 18 år eller högre som åldersgräns. De diskotek där gränsen ligger vid 18 år har ibland besökare som är ynge, särskilt flickor. Inträdet är ganska högt, det varierar mellan 20 och 30 kronor. Såvitt vi kunnat se är ordningen på de kommersiella diskoteken god, och berusade ungdomar förekommer sällan. Ordningen bevakas av vakter, som kastar ut dem som inte följer reglerna. Atmosfären på de diskotek vi sett präglas ofta av ett strikt könsrollsmönster och en viss modehysteri. Olika ungdomsgrupper tycks gå till olika diskotek, vilket bl.a. framgår av klädseln. Frågan om diskoteken har vi ansett tillräckligt intressant för att motivera en speciell studie. En sådan genomförs för närvarande av Statens Ungdomsråd med ekonomiskt bistånd från delutredningen Olämpliga ungdomsmiljöer.

Biografer

Det filmutbud som storstaden erbjuder är i många avseenden diskutabelt. Många ungdomar går ofta på bio, och många väljer filmer med starka våldsinslag eller som befäster könsfördomar. Ur kulturpolitisk synvinkel kan biograferna därför i många fall anses vara olämpliga ungdomsmiljöer. Hur t.ex. våldsfilmer påverkar ungdomars attityder och beteende är för närvarande föremål för livligt intresse. Några entydiga resultat har man dock inte kunnat påvisa.

Fältarbetarna upplever inte biograferna som speciellt

problematiske miljöer.

Vissa idrottsarrangemang

På den senaste tiden har debatten om våld och alkoholmissbruk i samband med vissa idrottsarrangemang tagit fart på nytt. Fotbolls- och ishockeymatcher drar ibland till sig en ung publik, som firar händelsen med en väldig alkoholkonsumtion. Under matchen och på hemväg därifrån kan det uppstå allvarliga bråk, ibland med vandalisering av bl.a. allmänna kommunikationsmedel. Detta problem har inte tagits upp av fältarbetarna, framför allt på grund av att problemen inte är av permanent karaktär. Ändå är det viktigt att de uppmärksammas.

"Raggarrundan"

Raggarna har tagits upp endast marginellt i denna undersökning. Detta kan bero på att problemet är svårhanterligt och att uppfattningarna om hur allvarligt det egentligen är varierar starkt. I undersökningsgruppen fanns i princip inga fältarbetare som arbetade med raggare. Problemet skulle förmodligen ha aktualiserats mer om vi följt med de patruller från ordningspolisen som arbetar i City.

På uppdrag av Brottsförebyggande rådet genomförs för närvarande en undersökning om raggare. Undersökningen beräknas vara genomförd till årsskiftet 1979/80, och kan därför ingå som beslutsunderlag för arbetet med åtgärdsprogrammet till denna delutredning. Peter Stone, som arbetar med denna undersökning, har uppgett att raggarnas vanliga "stråk" är cirkeln Kungsgatan - Sveavägen - Birger Jarlsgatan. Där finns alltid några raggare och raggarbilar på kvällarna, men aktiviteten är särskilt stor på fredagar och lördagar samt i viss mån på onsdagar. Som mest har Stone räknat upp till 400 bilar under en kväll. De brukar dyka upp kring kl. 20

och kulmen nås ungefär kl. 21 - 23.30. Raggarkillar-
na, som åker runt i bilarna, är mellan 17 och 40 år
gamla - de flesta kring 22 - 25. Flickorna är ofta
yngre, men de som åker med i bilarna är för det mesta
15 år eller äldre. Här finns också en yngre grupp
ungdomar (12 - 16 år), varav de flesta är flickor,
som brukar hålla sig i närheten av ragggarstråket, men
som inte har egna bilar. Andelen flickor är i hela
gruppen raggare liten - enligt Stone går det ungefär
5 - 6 killar på en flicka.

En fråga som brukar diskuteras ibland, och som diskute-
rades särskilt intensivt efter de uppmärksammade rag-
garvåldtäkterna på Djurgården i våras, är om dessa
flickor utnyttjas sexuellt. Enligt Peter Stones upp-
fattning är risken för detta mindre än vad som fram-
kommit i massmedia. "Flickorna lär sig snart vlika bi-
lar man bör akta sig för." Man kan alltså "hålla på
sig", men då riskerar man förstås att få åka mindre.

Killarna kommer enligt Stone från hela stan, och tro-
ligen finns ingen direkt sammanhållning mellan dem.
Många åker in för att kolla om de hittar någon de kän-
ner. Ibland hittar de ingen kompis och då åker de
därifrån ganska tidigt. Oftast är det 2 - 3 killar i
varje bil. Blir det fullt i bilen åker man oftast
längre. Ofta drar man vidare och hittar på något an-
nat, t.ex. går på krogen.

Enligt Peter Stone är ragggarproblemen och rädslan för
raggarna överdrivna, och skulden till detta ligger del-
vis hos massmedia. De flesta raggarna (de som har egna
bilar) kan inte kallas asociala. De har arbete och kla-
rar sig relativt väl i livet. Den av våra observatörer
som besökt den kommunala motorgården har emellertid fått
ett annat intryck. Här är några av hennes kommentarer:

"En betongkåk inne i skogen. Det så kallade samlings-
rummet ser ut som en verkstadshall med lite träbänkar

och bord. Ingen "varm" miljö. En scen finns för ev.
uppträdanden. Flest killar. Tjejerna är bihang och
låter sig tyvärr behandlas som det. Det finns mekar-
hall. Stället fungerar nästan helt som bilmekarplats."

"Man öppnar lokalen 12.00 på dagarna. Det kommer att
bli diskotek varje lördag, vilket tidigare har vållat
stora problem då raggarna är fulla och slåss. - - - Det
är svårt att komma ny hitut. De yngre som kommer måste
bevisa att de är hårda och tuffa, så de testas genom
olika taskigheter. Det finns en grupp finska zigenare
som ibland söker sig hit, men de försvinner snabbt när
raggarna är i antågande, annars åker dom på spö. Enligt
uppgift håller sig polisen undan det här stället med
flit. Man säger att de tycker det här är en bra av-
stjälpningsplats för raggarna, så att man slipper ha
dem på vägarna. Det är nästan aldrig polisspärrear i
områdena kring gården, det vet raggarna, alltså kan man
dricka. Det är inget drogfritt ställe. Man vill gärna
från ledarhåll ha ut den yngre gruppen raggare hit. De
flesta här ute har haft problem under uppväxttiden.
De flesta har sniffat m.m."

Tunnelbanan

I rapporten nämns på många ställen problem i tunnelba-
nan. Dessa är speciellt allvarliga på fredags- och
lördagskvällar. Problemen i tunnelbanan kommer att
ägnas en speciell rapport från delutredningen.

Samarbetet med fältarbetarna

Som tidigare framgått har vi valt metoden att följa med
och intervjua fältarbetare i de aktuella områdena, vilka
i sitt arbete ständigt kommer i kontakt med problemung-
domar. Vi valde detta arbetssätt för att

- vi skulle kunna få del av deras erfarenheter från
miljöerna

- vi skulle kunna få en mer nyanserad bild av problemerna, då olika kategorier av fältarbetare arbetar utifrån olika utgångspunkter
- risken skulle bli mindre att vi såg "för litet" (mycket sker så diskret att man inte ser någonting om man inte är en tränad iakttagare som ofta befinner sig på platsen) eller "för mycket" (alla är knarklangare), vilket utgör en fara om man går ut ensam i miljöer man inte vet något om sedan tidigare
- vi troligen skulle komma att se många olämpliga miljöer som inte framkommit i enkätsvaren, och även miljöer som ligger "på gränsen" till att vara olämpliga. Vi skulle på detta sätt kunna få en mer heltäckande kartläggning av hur situationen ser ut i Stockholmsområdet, förutsatt att vi fick följa med fältarbetare från alla områden inom kommunen
- vi skulle kunna få förslag till åtgärder från de människor som känner områdena väl och som känner till vilka brister som finns. Från diskussioner med fältarbetarna skulle vi kunna få djupare kunskaper om ungdomarnas situation, varför de vistas i dessa miljöer och vilka förändringar som de anser måste komma till stånd för att situationen skall kunna förbättras.

Genom att söka upp och följa med en stor del av alla fältarbetare som arbetar inom Stockholms kommun tror vi oss ha fått möjligheter att få en bild av problemen, tendenser till ökning eller minskning av dem, samband mellan en "olämplig miljö" och det kringliggande områdets struktur samt förslag till åtgärder som bygger på olika teoretiska och praktiska inriktningar från fältarbetarna.

I undersökningen har vi kommit i kontakt med följande grupper av fältarbetare:

Fältassistenter

Fältassistenterna är knutna till Stockholms socialförvaltnings fritidsavdelning och skall enligt befattningsbeskrivningen "under fritidskonsulentens svara för den uppsökande verksamheten, dess administration och metodutvecklingsfrågor inom anvisat fältområde i fritidsdistriktet". De skall vidare inom sitt fältområde "söka kontakt med grupper av ungdomar och för dem organisera fritidsverksamhet - operativa insatser och social gängbearbetning". I en beskrivning av fritidsavdelningens cityverksamhet (som till stor del leds av fältassistenter) framkommer att de vänder sig till alla ungdomar i åldrarna 14 - 25 år, sålunda även till ungdomar som inte har sociala problem.

Fältassistenterna är 20 till antalet, och vi har fått följa med 19 av dem 2 - 3 gånger vardera, dels på kvällstid och dels på eftermiddagar för att kunna göra jämförelser mellan olika tidpunkter. Genom att följa med nästan alla assistenterna har vi täckt av större delen av Stockholms kommun. En fältassistent kunde vi p.g.a. personalombyte inte följa med ut, men det distriktet har täckts av genom andra kategorier av fältarbetare.

Behandlingsgrupperna

Genom chefen för Stockholms socialförvaltnings behandlingsbyrå fick vi veta vilka behandlingsgrupper som finns inom förvaltningen, hur de arbetar, vilka de vänder sig till etc. Vi fick också veta att representanter från så gott som alla enheter inom kommunen, staten och landstinget, som arbetar med missbrukare i Stockholm, träffas en gång i veckan. Genom kontakt med denna grupp fick vi kontakt med de flesta grupper som arbetar med missbrukare.

Vi fick veta att eftervårdskonsulenterna, frivårdens behandlingshem och narkomanvårdsteamet på allmänna häktet

inte bedriver någon uppsökande verksamhet på fältet utan får sina klienter "internt". De ansåg därför inte att de hade så mycket erfarenheter från fältet att delge oss. Vi har inte besökt dem.

Behandlingshemmen arbetar inte heller med direkt uppsökande verksamhet, men kan ibland gå ut för att leta reda på klienter som avvikit från hemmet. De får då ofta leta just i de miljöer som denna undersökning behandlar och har därigenom fått en bild av hur de fungerar. Vi har därför besökt två behandlingshem, Sofia och Drevviken, och diskuterat "olämpliga miljöer" med personal och intagna ungdomar tillsammans.

Av socialförvaltningens behandlingsgrupper har vi följt med Kontaktcentrum, Behandlingsgruppen i City, Solmugruppen och prostitutiongruppen inom sektionen för uppsökande verksamhet. Kontaktcentrum inriktar sig på ungdomar över 20 år som är missbrukare. Även de arbetar främst i City. Solmugruppen inriktar sin uppsökande verksamhet på finsktalande ungdomar mellan 16 och 25 år, som har missbruksproblem, eller som av andra skäl är i behov av stöd och social information. Deras uppsökande verksamhet är också förlagd till City. Sektionen för uppsökande verksamhet arbetar främst med alkoholiserade bostadslösa män över 25 år, så deras arbetsområde ligger litet utanför denna undersöknings ramar. Emellertid finns inom denna sektion två socialassistenter avdelade för att arbeta med prostituerade, främst de äldre men även unga flickor. Vi har följt med den i deras arbete på Malmskillnadsgatan, Regeringsgatan och Centralen.

Några grupper - Bagarmossengruppen, Farstagruppen, Ungdomsslussen och Mariagruppen - har vi endast intervjuat. Skälen till att vi inte kunde följa med dessa grupper ut var dels att deras arbete bygger på personliga kontakter och att det kan försvåra deras arbete att ha en främmande människa med sig, och dels att en del ansåg att det var meningslöst att gå ut vintertid. Bagarmossen-

gruppen arbetar med missbrukande ungdomar i åldern 16 - 25 år. De har sin verksamhet förlagd till Bagarmossen och beger sig ut på fältet bara då de vet om något konkret problem som måste åtgärdas. Farstagruppen arbetade tidigare med äldre missbrukare, men har på senaste tiden även vänt sig till ungdomar. Ungdomsslussen arbetar med ungdomar under 20 år som lever i eller riskerar att hamna i asocialitet, samt med flickor som prostituerar sig. Deras uppsökande verksamhet är förlagd till området inom tullarna. Mariagruppen vänder sig till ungdomar i Blackeberg och Brommaplan. De inriktar sig på ungdomar upp till 20 år som är missbrukare och ungdomar som är i riskzonen, t.ex. finns med i gängen kring Blackeberg.

De behandlingsgrupper som vi inte besökt är Rådgivningsbyrå Norr, Rådgivningsbyrå Söder och Sektionen vid Mariapoliklinikens ungdomsavdelning. De två förstnämnda vänder sig till äldre missbrukare, från 20 år och uppåt, och arbetar främst i City. Rådgivningsbyrå Söder arbetar dock även på Södermalm och i de södra förorterna, men där de senaste två åren inte bedrivit någon direkt uppsökande verksamhet. Anledningen till att vi inte följt med dessa grupper ut är främst att de inriktar sig på äldre missbrukare, och vi anser att vi genom de andra grupperna har täckt av Cityområdet ganska väl. Maria ungdomsavdelning inriktar sig på ungdomar i åldern 13 - 20 år. De bedriver enbart riktad uppsökande verksamhet, d.v.s. de söker upp ungdomar som tidigare haft kontakt med dem men som brutit kontakten. Geografiskt bedriver de sin verksamhet i City, Södermalm (Björns Trädgård), Bagarmossen, Farsta torg, Bromma/Blackeberg och Vällingby torg. Vi kunde inte följa med dem ut eftersom de bara går ut för att söka upp någon klient som avvikit. Vi intervjuade dem inte heller, då vi ansåg att vi redan hade täckt av dessa geografiska områden genom de andra grupperna.

Sociala servicecentralerna

Stockholms kommun är indelad i 18 socialdistrikt. I varje distrikt finns en social servicecentral, och vi har varit i kontakt med alla dessa.

På nio av servicecentralerna ansåg man sig inte bedriva någon uppsökande verksamhet, inriktad på ungdomar. Två av dessa hade tidigare haft olika projekt inriktade på ungdomar, men hade blivit tvingade att avbryta dem bl.a. på grund av personalbrist. Vi har talat med två socialassistenter, som på detta sätt tvingats avbryta sina förebyggande projekt i en förort med ungdomsproblem. Två andra av dessa nio servicecentraler skall starta projekt i några parker, men de är framför allt inriktade på de äldre missbrukarna (det finns inte så många ungdomar i dessa parker). En av centralerna samarbetade intimt med fritidsgården i området, men hade ingen verksamhet förlagd till de "olämpliga ungdomsmiljöerna". En av servicecentralerna hänvisade oss till fritidsavdelningens intensivverksamheter. Vi har varit i kontakt med tre sådana verksamheter. På en av servicecentralerna var vi med på ett distriktsmöte. Denna central hade ingen egen uppsökande verksamhet, men man berättade för oss vad man visste om de omkringliggande miljöerna.

De övriga nio servicecentralerna bedriver någon form av fältverksamhet/uppsökande verksamhet bland ungdomar. De hänvisade till Bagarmossengruppen, Farstagruppen och Mariagruppen, som alla tre är knutna till närmaste servicecentral, fyra dagcentraler, en fältstation som arbetar i ett bostadsområde med dålig uppväxtmiljö, ett invandrarprojekt som bedriver uppsökande verksamhet bland unga invandrare samt en centrumgrupp som arbetar med missbrukare (dock mest äldre). En av dessa centraler har dessutom haft ytterligare en dagcentral, men den är nu nedlagd. Vi har intervjuat personal i Bagarmossengruppen, Farstagruppen, Mariagruppen och på en

dagcentral. På ett kvartersmöte var invandrarprojektets ledare med. Fältstationen höll på att lägga om sin verksamhet och en av dagcentralerna var nyöppnad och personalen där hade inte hunnit lära känna området än. Vi skulle återkomma till dessa, men tiden räckte inte till.

En del av servicecentralerna bedriver projekt som inriktar sig på äldre missbrukare, med har projekt av förebyggande karaktär bland ungdomar, och ibland sätter man igång tidsmässigt begränsad uppsökande verksamhet när akuta problem uppstår i området (t.ex. då det bildas stora ungdomsgäng med missbruksproblem). Vi ansåg emellertid inte att dessa projekt faller inom denna undersöknings gränser.

Föreningar

Vi kontaktade också de föreningar - sammanlagt 8 - som vi trodde har kontakt med och försöker hjälpa ungdomar med problem. Det visade sig att Ungdomslänkarna, Olaus Petri Stiftelse och Unga kvinnors värn visserligen arbetar med ungdomar, men redan har så många knutna till sig eller får så många från annat håll att de inte behöver eller har resurser att bedriva uppsökande verksamhet. RFHL har helt övergått till att arbeta med de missbrukare som själva söker hjälp. Frälsningsarmén har lokaler med aktiviteter för ungdomar, men går inte ut och söker upp ungdomar. Dessa föreningar eller organisationer har vi därför inte kunnat gå ut tillsammans med, och de ansåg inte heller att intervjuer skulle ge så mycket.

Verdandi i Tensta bedriver inte heller någon direkt uppsökande verksamhet, men anser sig känna till området väl, och därför intervjuade vi dem. Blåbandsungdomen har tidigare bedrivit uppsökande verksamhet, men har nu övergått till att arbeta med annan förebyggande verksamhet. De var dock positiva till en intervju.

Föräldraföreningen mot narkotika slutligen arbetar delvis ute på fältet, och vi erbjöds att följa med dem ut.

Kvarterspolisen

Stockholms polisdistrikt är indelat i 7 vakt-distrikt. Ett av dessa, Arlanda, ingick inte i vår undersökning därför att det ligger utanför Stockholms kommun. I fem av de återstående finns sammanlagt 45 kvarterspoliser. Vi har intervjuat eller följt med 25 av dessa. I det sjätte distriktet, Södermalm, har man inte vanliga kvarterspoliser, utan en kombination av kvarterspolis och ordningspolis. Kvarterspolisen arbetar här i högre grad än på andra ställen med ordningsfrågor. I distriktet finns 20 sådana kvarters-ordningspoliser, och vi har följt med en av dessa.

Enligt en befattningsbeskrivning åligger det en kvarterspolis bl.a. att

- "- ägna särskild uppmärksamhet åt gängbildningar och förhållanden som kan ha samband med ungdomsbrottslighet
- delta i ideell verksamhet inom området, särskilt ungdoms- och idrottsverksamhet (ungdomsgårdar, klubbar etc)
- delta - enligt särskilda direktiv - i sammanträden i samarbete barnavårdsnämnd - polis - skola."

Kvarterspoliserna bör alltså ha en ganska god inblick i hur det är ordnat för ungdomarna inom deras område, om det finns några problem etc.

Vi har varit i kontakt med 4 kvarterspoliser av de 5 som finns i Norrmalms vakt-distrikt, med 5 av de 10 i Skärholmens VD, med 4 av de 18 i Vällingbys VD, med 10 av de 13 i Farsta VD, med båda de två som finns i Östermalms VD och med en av de 20 kvarters-ordningspoli-

serna i Södermalms VD. Vi har varit ute med eller intervjuat var och en av dessa en gång.

Spaningspolisen

En annan grupp inom polisväsendet, som vi fått följa med ut, är spaningspatrullerna. Enligt polisintendenten på spaningssektionen har Rikspolisstyrelsen utfärdat anvisningar angående denna "yttre spaningsverksamhet". Den indelas i brottsspaning, allmän spaning och socialpolisiär spaning.

"Med brottsspaning förstås all spaning efter person och gods som sker med anledning av misstanke om brott.

"Med allmän spaning förstås att utöva tillsyn över platser där personer med kriminellt eller asocialt beteende vanligen uppehåller sig samt att ägna uppmärksamhet åt personer som är kända för brottslig aktivitet och vars förehavanden är av intresse för olika arbetsenheter i polisdistriktet.

"Med socialpolisiär spaning förstås uppsökande verksamhet som syftar till förebyggande åtgärder beträffande personer med anpassningssvårigheter eller som uppehåller sig i miljöer där risk för brott eller asocialitet föreligger. Särskilt gäller detta barn och ungdom."

Det är främst spaningspolisens erfarenheter från den socialpolisiära spaningen som varit av intresse för denna undersökning.

Enligt ett schema som vi fått se var under en vecka c:a 40 olika patruller ute på sammanlagt c:a 165 arbetspass. Vi var ute med 15 olika patruller. 13 av dessa var vi ute med en gång vardera, en var vi ute med två gånger och en patrull följde vi med tre gånger. I varje vakt-distrikt har vi varit minst två gånger. Vi

var ute med spaningspatrullerna under en period av tre veckor i mars. Varje gång var vi ute minst 3 timmar.

Allmänt om fältarbetare

Sammanfattningsvis kan sägas om kartläggandet av vilka kategorier av fältarbetare som finns, att det i många fall varit svårt att dra gränsen mellan uppsökande verksamhet och vanligt behandlingsarbete. En del arbetar mer allmänt uppsökande, d.v.s. de går ut och "kollar läget", försöker lära känna nya grupper av ungdomar som dyker upp i området, försöker engagera ungdomar som bara står och hänger i mer konstruktiva aktiviteter, försöker motivera missbrukare att "tända av" etc. En del går bara ut om de vet om speciella problem, t.ex. om de hört att en lägenhet fungerar som knarkarkvart. Vissa arbetar mer "klientcentrerat" och går ut endast på familjebesök, när en klient avvikit el.dyl. Men även dessa kommer på detta sätt i kontakt med många "olämpliga miljöer" och får erfarenheter av vad som händer i dessa. Även om de inte arbetar direkt uppsökande kan de alltså känna till mycket om de miljöer vi studerat, och vi har i vissa fall ansett det viktigt att få intervjua dem.

Vad vi observerat

Det fanns vissa variabler som vi ansåg att alla observatörer måste vara uppmärksamma på, för att vi skulle få så jämförbara observationer som möjligt. Ett formulär utformades som beskrev de viktigaste variablerna. För varje miljö som observatören kom i kontakt med skulle han/hon försöka beskriva varje variabel utifrån vad han/hon sett och/eller vad fältarbetaren berättat om miljön. Dessa variabler var:

- tid och plats för observationen
- typ av fältarbetare som observatören följde med
- allmänna intryck av miljön (hur lokalen/området ser

ut, gängbildningar etc.)

- kommersialism (högt inträde, dyr försäljning som dominerar miljön, dyr utrustning krävs etc.)
- antal ungdomar
- ungdomarnas ålder och kön
- om ungdomarna kommer från området omkring eller från någon annan del av kommunen
- förekomsten av äldre avvikare. Om de förekommer, även deras ålder, kön samt typ av avvikare
- om ungdomarna är aktiva eller passiva i miljön
- förekomst av droger (missbruk, innehav, försäljning)
- förekomst av skadegörelse
- förekomst av våld (fysiskt eller psykiskt = trakasserier, mobbning etc.)
- förekomst av prostitution (kön och ålder på de prostituerade)
- förekomst av häleri eller annan brottslighet
- resurser i området i form av lokaler, personal och aktiviteter
- förslag till åtgärder.

Flertalet av dessa variabler förekom också i enkätsvaren (se delutredningens rapport nr 1) som svar på frågan varför den angivna miljön kunde anses olämplig för ungdomar att vistas i. Variabeln "äldre avvikare" ansåg vi viktig för att få ett begrepp om ifall det fanns modeller för avvikande beteende, som ungdomarna kunde påverkas av i miljön.

Formuläret utformades alltså på detta sätt för att vi skulle kunna få mer strukturerade observationer. De kompletterades med ostrukturerade anteckningar, som observatörerna ombads göra, om hur de upplevde miljöerna, om de mer fria diskussioner de haft med fältarbetarna om miljön och om problem som faller litet utanför de ovan beskrivna variablerna. Formulären fungerade inte alltid bl.a. på grund av att observationerna delvis gjorts under "fel" årstid: Vintertid är endast få ungdomar ute. Hade vi gått ut under sommaren hade vi fått

se fler ungdomar och fler "olämpliga miljöer". För att i möjligaste mån kompensera för detta bad vi därför fältarbetarna att berätta om hur situationen ter sig under andra årstider. Formulären har då varit till stor hjälp för att strukturera samtalen.

Observatörerna

Sammanlagt 6 observatörer har arbetat med projektet. De tränades först genom att själva gå ut och göra observationer på T-centralen. De fyllde i formulär, skrev ned sina intryck och diskuterade uppkomna problem. Därefter gick de ut med var sin fältarbetare, skrev och diskuterade hur det hade gått. Problemet med att göra observationer under vinterhalvåret dök upp redan på detta stadium. Fältarbetarnas berättelser om hur det ser ut under andra årstider blev som tidigare framhållits mycket betydelsefulla, men måste klart avgränsas från själva observationerna.

Metodologiska svårigheter

En svårighet har varit att avgöra vilka miljöer som skall beskrivas. Som tidigare nämnts har vi inte varit intresserade av att få en exakt beskrivning av varje enskild miljö som kan tänkas vara "olämplig". Vad vi däremot ansett vara betydelsefullt är att få en helhetsbild av hur "olämpliga miljöer" ser ut eller kan se ut. De miljöer som vi idag beskriver, kanske inte alls kan betraktas som olämpliga om ett halvår. Om man t.ex. börjar införa restriktioner i miljön, är det tänkbart att problemen flyttar sig till en annan miljö, som då blir lika "olämplig". De människor med sociala problem som vistas i dessa miljöer letar upp nya platser där de kan samlas mer ostört. De enskilda miljöerna bör därför ses mer som illustrerande exempel på hur en "olämplig ungdomsmiljö" kan se ut. Vi har valt att förutom de miljöer där det förekommer drogmissbruk och -handel, brottslighet, prostitution etc, också beskriva miljöer som inte har dessa

"olämpliga inslag", men som ändå saknar positiva inslag i form av möjligheter till konstruktiv sysselsättning eller till positiva vuxenkontakter - i synnerhet miljöer som dessutom är starkt kommersiellt inriktade, könsrollsbevarande etc. Antagligen har vi i vårt material inte fått med alla de miljöer som kan anses olämpliga för ungdomar att vistas i. Kanske har vi t.o.m. gått förbi de allra mest olämpliga. Men vi tror oss ha fått en generell bild av hur en sådan miljö ser ut.

Det måste framhållas att vår metod har klara brister. Vi insåg tidigt att vi inte skulle kunna få några strikt statistiska data att arbeta med. Resultaten kommer att bygga på "mjukdata" som vi har försökt göra så jämförbara som möjligt. I en del fall har vi ju bara kunnat intervjua fältarbetare och har då endast fått deras uppskattningar av t.ex. hur många ungdomar som brukar vistas på platsen, antalet avvikare i miljön etc. Det samma gäller de beskrivningar fältarbetarna kunnat ge oss om hur situationen ser ut under andra tider än vid observationstillfället. Trots att vår metod alltså har brister, kan den ge en hel del information då den sätts i relation till de andra undersökningar som genomförs inom denna delutredning, och där andra metoder använts. De andra undersökningar som genomförs är dels den redan bearbetade enkätundersökningen, dels en intervjuundersökning om Stockholmsungdomarnas fritidsvanor, och dels en djupintervjuundersökning om ungdomars upplevelse av sin egen situation. Dessutom görs en undersökning om situationen i Stockholms tunnelbana. Alla dessa undersökningar kompletterar varandra, och genom att använda olika metoder har man större möjligheter att få en helhetsbild.

Sammanfattning över vilka fältarbetare vi intervjuat eller följt med ut, samt antalet observationer vi gjort

Fältassistenter: 19 st. Vi har följt med var och en av dem 2 - 3 gånger.

Behandlingsgrupper: 8 st. Sammanlagt 22 personer. Vi har intervjuat eller följt med var och en av dem en gång.

Socialassistenter: 6 st, knutna till 3 olika social-distrikt, samt två möten på andra servicecentraler. Vi har träffat varje assistent en gång.

Föreningar: 3 st. Vi har intervjuat eller följt med en representant från varje förening en gång.

Behandlingshem: 2 st. Vi har intervjuat personal och ungdomar tillsammans vid två olika tillfällen.

Kvarterspolisen: 26 st. Vi har intervjuat eller följt med varje kvarterspolis en gång.

Spaningspolisen: 15 patruller, sammanlagt 30 personer. Vi har följt med alla patrullerna minst en gång.

Således har vi intervjuat eller följt med sammanlagt 106 fältarbetare, besökt två behandlingshem och varit med på två möten.

Då vi endast intervjuat en fältarbetare har det tagit c:a 1 timme. Då vi varit ute och gjort observationer har det tagit i snitt 2 - 3 timmar. Spaningspolisen var vi emellertid ofta ute med i 3 - 5 timmar.

Om man räknar med att vi besökt några fältarbetare 2 - 3 gånger, blir det sammanlagda antalet besök omkring 120. Dessa gjordes under perioden december 1978 - april 1979.

Sammanlagt har vi flytt i c:a 180 formulär, som beskriver olika miljöer. Flera av dessa formulär (ibland upp till 7) kan beskriva samma miljö.

I redovisningen har vi kallat alla dem vi intervjuat för fältarbetare. Bara då det är nödvändigt för sammanhanget talar vi om vilken kategori det är som uttalat sig, t.ex. polisen, behandlingsgrupperna etc.

BERÄTTELSEN OM PERNILLA

För att läsaren skall få en mer levande bild av hur en ung människa som vistas i de observerade miljöerna kan uppleva sin situation, skall vi beskriva en flickas utveckling. Flickan kallar vi för Pernilla, och vi har intervjuat henne under två timmar.

Alla namn i denna berättelse är, liksom Pernillas eget, fingerade.

Pernilla föddes 1961. Hennes pappa drack mycket, spelade poker och spelade även på Solvalla. 1965 låg föräldrarna i skilsmässa, och året därpå skilde de sig.

När Pernilla gick i 5:e klassen, skolkade hon för första gången. Mamman var då tillsammans med en ny man. De drack mycket och bråkade. Pernilla skolkade för att, som hon sade, "man pallade inte". När hon skolkade åkte hon hem - mamman var inte hemma på dagarna.

När hon gick i 6:an hade hon 23 vikarier på ett år. Men trots att det var stökigt i skolan hade de "kul". Hon tycker att hon själv hade ganska mycket tålamod. Hon var hemma trots drickandet och bråket, och hon gick till plugget utan att vara särskilt trött, grinig eller ledsen. I slutet av 6:e klassen började hon skolka mycket. Hennes bror var på skolhem och mamman på en "tork". I två månader fick hon alltså sköta sig helt ensam. En väninna till mamman hade fått pengar av mamman så att Pernilla kunde äta hos henne. Under denna period började hon gå på ungdomsgården. Hon började också dra sig in till City. Hon åkte in ensam och gick bara runt och tittade. För övrigt sov hon mycket.

På sommaren mellan 6:an och 7:an sniffade Pernilla för första gången. Hon och en kompis hade på en ungdomsgård hört att man kunde göra det. När de var hos ett par

andra kompisar, som hade solution och en bensindunk, prövade de på att sniffa. De gjorde det av nyfikenhet. Sedan satt de hela sommaren på ett gårde i närheten av bostadsområdet och sniffade.

Så skulle hon då börja i 7:an. Det var jobbigt. Det var en ny skola med en massa nya lärare och elever som hon inte kände. I början av läsåret sniffade hon inte så mycket, men redan efter två veckor började hon skolka. Det började med en timme i taget, sedan blev det en förmiddag, en hel dag o.s.v. Det började med att hon skolkade från "matten" och teckningen, sedan från sysløjden och biologin och mot slutet av 7:an även från historien. Hon var nu vanesniffare. Gick hon i skolan så sniffade hon på rasterna. I början gjorde hon det ensam, men mot slutet tillsammans med en kamrat, som vi kan kalla för Ulla. Ulla började med att köpa ut lim åt Pernilla (som började bli känd i affärerna nu). Hon prövade sedan själv på att sniffa och började också hon att skolka. De kunde sitta en hel dag med en enkilos-burk lim. Ibland gick de till plugget och hälsade på en kompis till Ulla.

Pernilla berättar att hon tyckte bra om de lärare hon hade i 4:an och 5:an. På mellanstadiet fick hon beröm för sitt skolarbete - de fick arbeta mycket i grupp och överhuvudtaget kändes det meningsfullt. Hon hade också kul på skolfesterna. I 7:an tyckte hon bra om sin klassföreståndare men hade svårt med ett par andra lärare. Hon kände inget gensvar från lärarna, utan det var mest läxor och så tjat och åter tjat. Hon tyckte också det var jobbigt att den klass hon hade gått 6:an i hade splittrats.

Medan hon gick i 7:an började Pernilla umgås med en gammal kamrat som bodde i huset bredvid. Vi kallar henne Åsa. Pernilla och Åsa började gå på Centralen. Det började med att de åkte in till stan för att handla lim, för Åsa hade nu också börjat sniffa. Ibland skolkade

även Åsa från skolan - det var när Pernilla kom till hennes skola och hämtade henne. Ibland satt de hemma och sniffade, ibland satt de nere vid Klara Strand, och då gick de och fikade på Centralen. Folk på Centralen började känna igen dem och började "heja". Det var spännande. Fortfarande gick Pernilla till skolan varje dag och träffade åtminstone Ulla och hennes kompis. Hon var också ganska mycket tillsammans med elevassistenten.

När Pernilla gick i 8:e klassen, började hon arbeta i en kiosk på eftermiddagarna. Hon och Åsa hängde i kiosken efter skolans slut, och ibland skolkade Pernilla för att kunna jobba där istället. På helgerna arbetade hon i en blomsteraffär. Pengarna gick till sniffningen, och hennes "polare" levde också på dessa pengar.

I skolan började man undra. En lärare började bråka för att Pernilla satt i korridoren och "flummade" istället för att vara på lektionerna. Det var en av de lärare som Pernilla inte tyckte om. Hemma var det fortfarande jobbigt. Pernillas bror var sällan hemma, så hon var ensam med sin mamma och en ny karl som denna hade träffat. Mamma gick på tabletter och drack 14 dagar i sträck. Då var hon borta på nätterna, och Pernilla var orolig för henne. Hon var också rädd för att vara ensam. En gång kom hennes mamma hem med en söndersparkad fot. Brorsan var hemma, och de fick tillsammans iväg mamma i en ambulans. Hon fick ligga på sjukhus i 14 dagar, och Pernilla skötte allt därhemma. Hon levde på pommes frites och korv och sniffade hela tiden.

Pernillas mamma var bra periodvis, kanske en månad i taget, och då mådde Pernilla också bra och var mycket hemma. Sedan gick mamma till en läkare, fick ut valium och drogade ner sig. Då sprang Pernilla till Centralen på kvällarna - hon orkade inte se sin mamma.

Halva 8:an skolkade hon. Vid Lucia sniffade hon och Ulla och dennas två kompisar så hårt att de blev all-

deles borta. Pernilla vet inte vad som egentligen hände, men några lärare hittade dem på en toalett. Pernilla var helt borta, men de andra något klarare i huvudet. En lärare skjutsade hem Ulla. Det tyckte Pernilla var jättejobbigt eftersom Ulla hade stränga föräldrar. Pernilla anklagades inte för någonting, utan det var de andra som fick skulden. Detta tyckte Pernilla också var jobbigt, då hon tyckte det var hon som dragit igång det hela. Hon och Ulla fortsatte ändå att sniffa, och en ny kompis "hakade på". Ullas andra kompisar hade nu dragit sig undan. Ulla och hennes kompis drog med sig Pernilla till kuratorn. De kände allihop att de inte klarade av situationen längre. De ville lägga av med sniffandet och ville att kuratorn skulle "hålla efter" dem. Men kuratorn bara frågade om hur de hade det hemma, och det ville de inte prar om. Till slut satt de bara av tiden hos kuratorn.

Under detta år inträffade också en annan incident. Pernilla och ett par polare från ett närbeläget område snodde tre bilar och en lastbil. Polisen jagade dem. Tjejerna klarade sig men killarna åkte fast. "Jag hade sån tur att jag inte åkte fast, men på grund av det var jag inte rädd när det (snack om att stjäla bilar) dök upp på Centralen". Hon hade dock dåligt samvete för att ungdomsgården där ungdomarna samlades måste stängas, enligt henne själv på grund av denna incident.

I 9:e klassen skolkade både Pernilla och Åsa mycket. De var tillsammans på Centralen. De började nu känna de flesta där. På lördagarna var de på Gröna Lund. Under höstterminen var inte Pernilla på många lektioner. Elevassistenten ringde dock varje dag och väckte henne. Hon gick också till skolan varje dag och höll till hos elevassistenten eller fritidsassistenten. Hon var inte hemma just någonting. Hon var ute hela nätterna, på Centralen tills den stängde kl. 01, och sov sedan ibland med "fyllisarna" vid Klara Strand till kl. 05, då Centralen öppnade igen. Hon sniffade fortfarande. Hon berättar

att hon försökte skärpa sig - första gången hon skolkade en hel dag, visste hon vad det innebar. Men hon orkade inte skärpa sig utan gick istället in för att bli det svarta fåret. Klassföreståndaren började bli jobbig och skickade hem lappar till Pernillas mamma. Denna visste inte mycket om sniffandet. Hon var ledsen för att brorsan hade skickats till skolhem, och det blev "världens liv" när hon fick veta att Pernilla skolkade. Även kuratorn var jobbig och ville ringa hem till mamman. På vårterminen ordnades det så att Pernilla fick 5 timmar särskild undervisning och ett jobb vid sidan av skolan. Jobbet hon fick trivdes hon med, och hon skötte sig bra. Den särskilda undervisningen fungerade inte lika bra.

På jobbet tjänade hon ganska bra, så när hon slutade till sommaren hade hon 4 000 kronor. Denna sommar var hon nästan hela tiden inne i stan. Åsa kom dit vid 10-tiden, åkte hem och åt, kom tillbaka och åkte sedan hem igen kring halv 10 på kvällen. Resten av tiden var Pernilla där ensam med polarna. Hon var tillsammans med en turk och mot slutet av sommaren med en svensk kille. Hon och polarna gick omkring på Centralen, drack kaffe och sprit tills de blev utkastade.

Pernilla säger att hon gillade Centralen för att hon tycker om mycket folk, och samtidigt kunde hon vara anonym "inåt". Hon gillade också sammanhållningen som fanns där, och alltid hände det någonting.

En förmiddag skrev hon en lapp till sin mamma: "Tagit upp tvätten, kommer någon gång," Hon var sedan borta i en vecka. Hon hade inga pengar, men åkte in till Centralen och var där till kl. 01. Åsa var också med, hon "sällskapade" med en turk. De tre första nätterna gjorde de inget speciellt - åkte mest tunnelbana. De försökte lifta till Malmö, men fick ingen lift. Istället fick de sova i Centralens damrum till kl. 05, då Centralen öppnade igen. Eftersom de var pankå fick de tigga

ihop till fickpengar. En kväll var de hemma hos en turk i Fisksätra, en natt var de hemma hos en kompis till en kompis och en natt sov de hemma på taket. Pernillas mamma och pappa jagade henne på Centralen, och det slutade med att en granne, som Pernilla har god kontakt med, kom och hämtade henne. Mamman var ett nervvrak. Åsa bodde hos Pernilla en vecka, men rymde sedan till Malmö.

På hösten fick Åsa gå om 9:an på ett skolhem, och Pernilla var ensam hemma med kompisarna till den svenska kille hon var tillsammans med. De var ute ganska mycket och sov i portar. Killarna gjorde inbrott, tömde tankapparater och snodde bilar.

Pernilla träffade senare en äldre kille, som var knarkare. Vi kallar honom Uffe. Hon träffade honom på Centralen när han visade stöldgods. Hon tyckte han var "skitball". En kväll var de ute hela natten och gjorde inbrott hos en f.d. polare till Uffe. De tog en stereo, sprutor m.m. Pernilla följde med till en hälare, där de sålde det mesta av det stulna. Ett par kameror sålde de på Centralen, och sedan delade de på pengarna.

En natt var hon ute ensam med honom. De snodde en bil och gjorde inbrott i ett vindskontor. De sålde allt de fått tag på i Solberga. För en gammal fiol fick de 1 200:- Sedan åkte de till Sergels torg och köpte "brus". Pernilla hade rökt hasch en hel del den senaste tiden och vid ett tillfälle hade hon tagit en "kabbe" (kapsel) utan att känna någonting. Hon hade blivit erbjuden att köpa och ville pröva det. "Kabbarna" som de nu köpte på Sergels torg skulle de dela på. Pernilla visste inte vad de innehöll.

Hon knaprade i sig en och fick fruktansvärt ont i huvudet. Uffe sade till henne att ta en till. Hon fick hjärklappning och huvudet bultade och brusade. När de var inne på en bensinstation blev allting alldeles

vitt och hon såg bara svarta konturer av människorna. Hon tuggade och bet. Då blev hon rädd och ville in på sjukhus, men det blev aldrig av. Hon blev bättre ändå. Ytterligare en gång tog hon en kabbe, men mycket litet - hon skulle vara uppe hela natten och ville bli uppiggad. Hon drog sig sedan bort från Uffe, orkade inte med honom. "Han blev jobbig efter ett tag, som en hallick".

Hon fick ett nytt jobb, en typ av kontorsjobb. Hon trivdes bra och jobbade mycket kvällar och helger. Hon utnyttjades till bristningsgränsen av företaget, som hon tyckte var skumt, och hon försökte hjälpa till att stämma det. Undan för undan slutade hon att gå på Centralen. Hon var där på helgerna men inte på nätterna.

1968 träffade hon den kille hon nu är tillsammans med. Hon träffade honom när hon hade varit ute och sniffat en hel natt. Hon gick då fortfarande en del på Centralen. Hon slutade på företaget där hon arbetat och var arbetslös över sommaren.

I början av hösten -78 började hon ett nytt jobb som kassabiträde. Hon kände att hon måste sluta helt att gå på Centralen. Hon insåg att hon inte orkade driva omkring och samtidigt sköta ett jobb. Hon är fortfarande kvar på detta jobb och bor tillsammans med sin kille i en förort.

Det sista hon kommer på som är viktigt att säga är att när hon var liten var hon på Gotland om somrarna. "Det var skönt." Sedan mådde hon bra någon månad efter att hon kommit hem från Gotland. Sista gången hon var där var då hon var 14 år.

CITY

Stockholms City är en miljö som enligt ett par fältarbetare alltid har haft och alltid kommer att ha stor dragningskraft på ungdomar. De dras till affärerna, biograferna, pubarna, diskoteken och de allmänna samlingsplatserna (Centralen, Sergels torg etc.), där allt finns att köpa för pengar. En punkare sade: "Det är roligt att vara med där det händer!" En annan kille sade att han inte ville stanna i förorten där han bodde, för det enda som fanns där var fritidsgården, och den var tråkig. I stan däremot fanns droger och en massa kamrater.

Antalet ungdomar som dras till City är ganska konstant, men nu är det tommare på kvällar och nätter enligt flera fältarbetare, p.g.a. att knarket flyttats ut i förorterna. De ungdomar som vistas mycket i City har ofta sociala problem, men inte nödvändigtvis grava sådana. De som betraktas som avvikare i sin egen stadsdel kan finna en gemenskap i City som t.ex. punkare (ungdomar i uppseendeväckande säckiga kläder och ofta spretigt kort hår i ovanliga färger, som lyssnar på en speciell sorts rockmusik) eller "blöjraggare" (ungdomar som träffas där raggare samlas, men som inte har egna bilar kallas ibland så). Problemet med City är enligt fältarbetarna att allting är så kommersiellt. Många ungdomar träffas idag på hamburgerrestaurangerna, där de kan träffas utan att det kostar alltför mycket. Det finns nästan inga alternativ till all den kommersiella verksamheten.

En del ungdomar åker till City för att skaffa droger. Hasch sägs finnas så gott som överallt. Narkotikahandeln har på sista tiden spritt sig även till förorterna och är inte längre så starkt koncentrerad till City.

Vi skall här beskriva de miljöer i City som kan betrak-

tas som "extremast" av dem som ungdomar dras till. En kategori av miljöer, som är aktuell i City, är spelhallarna, men dessa beskrivs utförligare i ett senare kapitel.

De icke kommersiella verksamheter som idag finns i City är Kulturhuset, Kungsträdgårdens isbana, Fritidsavdelningens International Youth Center, fritidsgården 4:an och Verksta'n samt strax utanför City fritidsgården 42:an. Det finns också vissa föreningsaktiviteter, men inte särskilt många.

Centralstationen

Ett par av de socialarbetare vi talat med började arbeta som fältarbetare på Centralen för två och ett halvt år sedan. De upptäckte då 12 mycket unga pojkar som ägnade sig åt "bögprostitution" (pojckprostitution för homosexuella män). Den yngste av dem var 10 år gammal. Det är alltså vanligt med bögprostitution på Centralen. Den vecka vi studerade denna miljö såg fältarbetarna en och samma pojke där varje dag. Den vanligaste åldern bland pojkarna är 14 år och uppåt. Denna prostitution är enligt fältarbetarna svårare att se idag, då kontakterna inte tas lika öppet. Nu går det vanligen till så att den prostituerade pojken stämmer träff med sin kund, de försvinner från platsen var för sig och träffas på en mer undanskymd plats.

De flickor som går på Centralen får ofta kontakt med "blöjraggare" och dras med till deras kvartar, där de ibland utnyttjas sexuellt.

Hallickverksamhet har förekommit, men sedan fyra hallickkar för en tid sedan blev dömda tycker fältarbetarna att det blivit lugnare. De ser ingen direkt hallickverksamhet, men "man kan ju aldrig veta".

- 1) Siffran anger här och i fortsättningen det antal fältarbetare vi talat med om miljön ifråga.

Enligt en fältarbetare brukar mellan fem och tio ungdomar av båda könen vistas här per kväll. De kvällar vi varit på Centralen har vi sett upp till c:a 15 ungdomar i åldern 13 - 17 år. Några yngre har vi inte sett, däremot äldre alkoholister. Ungdomarna står bara och hänger eller gör lovar runt i hallen. Det finns många "blöjraggare" och invandrare. De kommer hit från hela staden.

Här förekommer försäljning av det mesta. Bl.a. finns organiserad spritlangning. Någon fältarbetare sade att det också säljs knark här, liksom stöldgods.

Ungdomar kommer lätt i kontakt med äldre missbrukare och brottslingar här. En fältarbetare sade att Centralen också är centrum för bilstölder och att man här kan finna ungdomar som avvikit från ungdomsvårdskolor. De ungdomar som vistas här har som väntat en bakgrund med problem både hemma och i skolan.

Att ungdomar dras till Centralen, liksom till Gallerian, tycker en fältarbetare inte är så konstigt: Det kostar inget att vara där och de kan träffas i stort sett på sina egna villkor - där finns inga "hurtiga fritidsledare" som skall ordna aktiviteter åt dem. Ett par ungdomar på ett behandlingshem sade själva att Centralen inte är någon bra miljö för ungdomar att vistas i, men vart skall de annars ta vägen? "Det finns inget kul att göra i City om man inte har pengar." I stan finns även droger och en massa kamrater. En kille vi pratade med kom från Finland och hade trott att han skulle kunna få arbete och bostad i Stockholm. Han hamnade istället på Centralen och började dricka.

Vid ett tillfälle talade vi med två 16-åriga flickor på Centralen. De brukar vara här fredagar och lördagar. Men varje dag måste man hit och "kolla läget", se efter vad det är för människor här. Egentligen är det inte roligt, men ändå dras man hit, just för att kolla vad

som händer. På gårdarna hemma i förorten kan man ju inte vara, sade de, där "brassas" det ju bara. Ibland går de på 4:an inne i stan och tittar på film. De hade problem i skolan, men nu har de tack och lov slutat plugget. Något kul att göra finns inte.

Gallerian

Gallerian påminner till en del om Centralen. Även Gallerian är en samlingsplats, men framför allt för en speciell grupp, nämligen "punkarna". Här finns också ungdomar som åker skateboard. En del av ungdomarna skolkar för att träffas här på dagtid, andra håller till här efter skolans slut. När vi var där såg vi mellan 5 och 30 punkare (fler killar än tjejer) och ibland några män som var narkomaner eller alkoholister. Gallerian ligger centralt, det är nära till Sergels torg, Malmskillnadsgatan och Kungsträdgården, vilket gör att den får fungera som värmestuga även för prostituerade och narkomaner. En fältarbetare har sett att langare försökt sälja heroin till punkarna, som idag främst dricker vinet Dramant. Fältarbetaren ser det som en fara att någon en dag börjar köpa. Enligt en annan fältarbetare finns här haschförsäljning och missbruk av öl och vin, och under helgerna i allmänhet en hel del missbruk bland punkarna.

Även häleri och stölder tror någon förekommer. När vi var där var det lugnt - ibland försökte några poliser skingra punkarna och få dem att gå ut. Punkarna är inte populära bland affärsmännen. Många tycker synd om dem och anser att de inte utgör något socialt problem, men att de behöver en lokal att vara i. Affärsmän har ringt till en behandlingsgrupp och bett dem att komma till Gallerian och "behandla" punkarna. De undrade om inte punkarna är farliga. Fyra gånger var behandlingsgruppen ute och kunde inte finna något konkret att anmärka på förutom att punkarna är annorlunda klädda och har

färgat hår. Enligt en fältarbetare är ett mindre gäng beväpnat med kedjor o.dyl.

Idag har man tagit bort många soffor från Gallerian, och oftast är det 6 poliser som går runt och patrullerar. Efter 19.30 är det nästan bara vakterna kvar.

Det finns ingen accepterande attityd gentemot ungdomar, säger en fältarbetare, utan vi behandlar dem - t.ex. punkarna - som utslagna. Han trodde inte att punkarna har fler utslagna i sin grupp än vilken annan ungdomsgrupp som helst.

Vid ett tillfälle talade vi med ett par ungdomar som satt på golvet inne i Gallerian. De tyckte att det inte fanns någonting att göra. De hade försökt att få en riktig skateboard-bana, men de hade inte fått den och kände sig lurade. De kom från olika förorter och Gallerian var en samlingspunkt för dem på samma sätt som Centralen är för andra. De sade att det inte hjälper om de går till Fritidsnämnden för att försöka få en lokal. Nu kan de inte gå någonstans för att träffas, för på diskoteken kommer de inte in (de är för unga) och överallt kostar det pengar. Några kom fram med öl i handen: "Lite måste man ha för att våga visa sina känslor, då kan man bara haka på tjejen man är intresserad av. Utan bärs skulle man bara vändas över hur man ska bära sig åt."

Har de sociala problem" På detta svarade punkarna att de inte har fler problem än andra. En del skolkar visserligen från skolan, men, säger de, även "skatarna" skolkar ibland - många åker i Gallerian till midnatt och sen orkar de inte upp på morgonen. En punkare sade: "Jag har det juste hemma men inte i plugget." Plugget verkade inte heller särskilt populärt bland de andra. Medan vi stod där och pratade med punkarna drog några mycket unga skateboardåkare förbi - de var tio år om ens det.

En del, både skateboardåkare och punkare, tycks vara mycket unga, c:a 13 år. De flyter omkring i Gallerian, oftast två eller tre tillsammans, stöter ihop med någon, pratar en stund och skils igen. De flesta verkar känna varandra.

Malmskillnadsgatan

Enligt de fältarbetare som arbetar på Malmskillnadsgatan har de under sex månader varit i kontakt med 20 - 25 tjejer under 18 år. Två av dem var 13, en var 14 och resten 16 - 18 år gamla. Fältarbetarna trodde inte att så många unga tjejer prostituerar sig, men det är svårt att veta, eftersom de unga tjejerna inte går där stadigt och det kan vara svårt att hinna se dem. Tjejerna skolkar kanske från skolan, går en sväng på gatan - kanske bara tio minuter - och försvinner sedan snabbt iväg med en kund. Det kan därför hända att unga tjejer dyker upp här sporadiskt då fältarbetarna inte är på platsen så att de hinner se dem.

Då vi var här såg vi vid tvåtiden på natten två tjejer som annars brukade hålla till vid Centralen. De tog inte kontakt med någon "torsk" (kund), verkade osäkra och nya inom gebitet. De såg snarast ut att sondera terrängen innan de skulle våga ta steget fullt ut. En annan gång såg vi en 13-åring som skulle "runka av" en torsk så att hon och hennes kompis kunde gå på MacDonalds. Förutom dessa två såg vi knappast några så unga på Malmskillnadsgatan, däremot några i 18-årsåldern. Av andra fältarbetare vi talat med har en del sett flera yngre tjejer här, medan andra bara sett några enstaka.

Vid ett tillfälle såg vi två tjejer i 14-årsåldern och två smågrabbar som var ännu yngre. Killarna fick åka hem själva, för de var nyktra, men den yngre av tjejerna tog vi med oss och körde hem. Hon var spritpåverkad och blev nästan hysterisk när vi sade att vi skulle

skjutsa henne hem. Hon hade sagt till föräldrarna att hon skulle gå på bio, men istället fått tag på sprit. Hennes kompis verkade något äldre och mycket tuffare. De äldre prostituerade där försökte övertala de yngre flickorna att följa med oss, för de tyckte det var så hemskt att se fulla 14-åriga tjejer komma till Malmskillnadsgatan. Tjejen blev alltså hemskjutsad, och fältarbetarna trodde inte att hon skulle göra om det i första taget.

De prostituerade som går här stadigt är äldre och missbrukar ofta tung narkotika. En fältarbetare berättade att den allmänna uppfattningen är att det är svårt att hjälpa de här tjejerna. Om de tänder av, kan de acceptera att de har varit missbrukare, men de har svårare att acceptera att de varit prostituerade, eftersom de då måste inse att de inte har rått över sina kroppar utan varit i den förnedrande situationen att inte ha kunnat säga nej till killarna hur vidriga förhållandena än varit. De äldre, som också är missbrukare, måste ofta tjäna ihop 1 000:- per kväll. Ett "skjut" (samlag) ger c:a 150:-

Det antas att mycket av knarkförsäljningen sker genom "fiket", ett ställe som fungerar både som värmestuga och knarkhandelscentrum. Tjejerna går efter köpet upp i en särskild trappuppgång och tar sina "silar". Där brukar ligga gamla sprutor.

Några av tjejerna trodde att de inte hade lång tid kvar att leva. Många har sjukdomar (tandlossning, infektioner, streptokocker, hjärtfel etc.) Vintertid "gnoar" de i portar och bilar. Många gnoar åt sina killar, som också behöver pengar till knark. De äldre lämnar gärna uppgifter om de yngre tjejerna, och vill gärna få iväg dem: Dels vill de inte ha konkurrens, dels vill de inte se de yngre dras ner.

En annan gata i City utgör centrum för bögprostitutionen. Här prostituerar sig grabbar i 15-årsåldern. Fältarbetarna tyckte det var mycket svårt att avgöra hur många pojkar det kan röra sig om, för "handeln" är mycket snabb. Den kulminerar ungefär kring midnatt.

Vid ett tillfälle kom vi i kontakt med två grabbar som var 13 och 14 år gamla. De var från Jakobsberg och var inne och "kollade" på stan. De hade tidigare observerats i ett garage i närheten. De fick skjuts hem av en fältarbetare.

De största knarkförsäljningsställena

De flesta fältarbetare vi talat med och som arbetar i City sade att antalet ungdomar som vistas i City kvällstid och nattetid har minskat de senaste åren. Några tyckte att det är "kusligt tomt" i City efter mörkrets inbrott. En annan förändring som skett är enligt de flesta fältarbetarna att narkotikamissbruket i City har minskat. Man ser där mest de gamla vanliga "pundarna". I en diskussionsskrivelse skriver fältarbetarna: "Under sommaren och hösten 1978 har polisens ingripanden mot narkomaner i huvudsak riktat sig mot citykärnan. Detta, i samband med att antalet vakter i affärerna runt City ökat, har ytterligare försvårat knarkarens tillvaro i cityområdet. Följden har blivit att de yngre knarkarna i mindre utsträckning åker in till stan. Man stannar i förorten, stjälar sina varor där och köper sitt knark där." En fältarbetare sade att visst har han sett även yngre här, men de flesta håller nog till i förorterna. Det är först senare de blir kvar i stan. Det är också svårt att avgöra om de yngre missbrukar narkotika. Ett par ungdomar hade berättat för en fältarbetare att i stan säljs bara "fultjack" (dåligt, orent knark), så därför åkte de ut till förorterna för att köpa. Detta behöver inte vara den enda orsaken till att ungdomarna verkar stanna kvar ute i förorterna - de kanske har egna lägenheter där de kan vara istället etc.

Det dominerande knarket idag anser fältarbetarna vara heroin. Detta har ökat, medan de centralstimulerande preparaten har minskat. Det ser också ut som om många nu börjar med heroin direkt, d.v.s. att heroinet blivit en inkörsport till knarkandet. Detta tror fältarbetarna kan bero på att det tjack (centralstimulantia) som säljs idag är så dåligt.

Heroinmissbruket tycks alltså ha ökat, och enligt fältarbetarna även gått ner i åldrarna. Men heroin är dyrt. Ofta går hela dygnet åt till att skaffa pengar för att tillfredsställa behovet. Det blir nödvändigt för heroinmissbrukaren att göra inbrott och sedan snabbt bli av med godset. Idag är också häleriverksamheten snabb och effektiv. Ett snabbare sätt att skaffa pengar är genom rån.

Problemet med heroinisterna är att de kan ta sina doser dagligen utan att kroppen protesterar. Förr, när centralstimulerande medel (amfetamin o.dyl.) var vanligast, kunde man kanske gå en vecka på knark, men sedan var man tvungen att vila och äta upp sig innan man kunde börja igen. Amfetaministerna måste alltså med jämna mellanrum tända av och därmed bli varse verkligheten och sin egen situation. De kunde därför utvecklas psykiskt trots att de knarkade. Heroinisterna däremot utvecklas ytterst långsamt eller inte alls p.g.a. att de kan gå ständigt nerdrogade. Enligt en fältarbetare är en avtänd 25 - 30-årig heroinist ungefär som en 15-åring: trotsig och oberäknelig, obstinat etc.

Haschmissbruket verkar ganska oförändrat under de senaste åren. Någon tror att det har ökat och någon att det har minskat. Haschförsäljare har berättat för en fältarbetare att många vanliga skolungdomar handlar hasch av dem. Sommartid sker försäljningen mer eller mindre öppet i parkerna. Några fältarbetare anser också att alkoholkonsumtionen bland ungdomar har ökat.

Före polisens razzior hade knarkarna vissa säkra träffpunkter, där fältarbetarna visste att de höll till eller som de förr eller senare besökte. Bl.a. gällde det två kaféer i City. På det ena av dessa förekom hela processan: försäljning av stulna varor, inköp av knark och även injicering. Det har dock varit stängt under en period, och det andra kafét har stängts av en ägare och öppnats i annan regi. Polisens punktinsatser på olika platser har medfört att langningen inte sker på ett ställe längre, utan alla cirkulerar i hela stan och i förorterna. Knarkarna sprider alltså ut sig mer nu, men det finns några platser som fortfarande är välbesökta av knarkare, nämligen Sergels torg, Norrmalmstorg och Östermalmstorgs T-banestation, samt sommartid Kungsträdgården och Berzelii park.

Vid Sergels torg håller de äldre "pundarna" till. Gången under Gallerian är också välbesökt. Vid ett tillfälle såg vi där ett tiotal narkomaner i åldern 17 - 19 år, mest killar. Annars fanns mest äldre avvikare, narkomaner, alkoholister och prostituerade. Här förekommer försäljning av hasch, förtäring av vin och starksprit samt häleri. Vid ett annat tillfälle berättade några äldre pundare vilka som dött de senaste veckorna och vilka som åkt fast. Vid det tillfället drog tre berusade flickor i 15-årsåldern förbi med ölkassar i händerna. Här vid Sergels torg och anknutningen till Gallerian kan man se ungdomar på eftermiddagarna. Det är då ganska gott om skolkande ungdomar här, framför allt punkare. En fredagskväll hängde fyra grabbar i 12 - 23-årsåldern här. Varför? Sommartid dras knarkarna från Sergels torg till Kungsträdgården och Berzelii park.

Vid Norrmalmstorg - Biblioteksgatan fanns knappt några knarkare då vi var där. Vi gick dit kortare stunder på förmiddagen, på eftermiddagen och på kvällen. Förut kunde man enligt en fältarbetare alltid hitta någon knarkare på ett kafé här i närheten, åtminstone om man väntade en liten stund.

Biblioteksgatan var också välbesökt tidigare, men affärsmännen klagade, vilket ledde till att polisen gjorde razzior där, och idag har många av affärsmännen låst sina dörrar (kunderna får ringa på för att komma in). Fältarbetarna tror att knarkarna idag bara passerar gatan.

Östermalmstorgs T-banestation (uppgång Birger Jarlsgatan) är fortfarande en samlingsplats. Här säljs framför allt hasch, men enligt en fältarbetare även heroin. Det är framför allt ungdomar i åldern 15 - 18 år som köper hasch. Även här har det varit många razzior, vilket har dragit ner försäljningen. När vi var där var det ibland helt tomt på försäljare. Vid ett tillfälle såg vi tre killar i 17-årsåldern som handlade. Idag är det emellertid vanligast att försäljningen sker på bakgatorna.

Sommartid är handeln och "brassandet" (haschrökningen) till stor del koncentrerat till parkerna. Ser man bara på knarket och försöker göra en schematisk bild av var olika kategorier håller till, kan man säga att haschrökarna finns vid tehuset under almarna i Kungsträdgården och heroinisterna i Berzelii park. Häleri förekommer också. På alla dessa platser är knarkarna givetvis i minoritet - de flesta är "vanliga" Stockholmare.

4:an

4:an är en fritidsgård som ligger mitt inne i staden. Den fungerar enligt fältarbetarna mer som värmestuga åt missbrukare än som fritidsgård. En av dem berättade att all försäljning av hasch under vintern ägt rum på eller utanför 4:an, men nu har polisen gjort en drive där och tagit några större langare, så nu är det lugnt. När vi var där fanns där ca 30 ungdomar, och allt var lugnt. En av personalen berättade att dagen innan hade en äldre man i en Mercedes återkommit under hela kvällen och plockat upp heroinungdomar. Hon frågade sig om det var försäljning på gång. Vidare berättade hon att många av

besökarna använder heroin, men ungdomarna håller själva kontrollen och ser till att ingen injicerar på gården, även om detta ändå inträffar sporadiskt. De har tagit bort alla lås, så ingen skall kunna ligga död av överdos någonstans innan man hunnit dit.

För första gången skall man ha stängt hela juli månad. En av personalen tyckte att man borde pröva det och se vad ungdomarna hittar på istället. Förhoppningsvis hittar de på bättre saker att göra.

Ett par fältarbetare har reagerat negativt på att 4:an idag fungerar som värmestuga, att här förekommer mycket langning och missbruk, och att man inte har några krav på att ungdomarna skall vara drogfria. Några fältarbetare nämnde att 4:an vissa kvällar har punkrockmusik, och att det då inte är så mycket missbruk.

En del anser att 4:an är bra, för man har ändå en viss kontroll över ungdomarna.

Vid ett tillfälle då vi var där, var det filmvisning (Gökboet) och alldeles proppfullt med ungdomar. Där fanns punkare (varav två var bara 11 år), blöjraggare och de vanliga "stammisarna". Det var lugnt och alla tittade på filmen.

Trots att 4:an verkar fungera som värmestuga för missbrukare så försöker man tydligen motarbeta handel och missbruk på gården. Man har alltså inga krav på att besökarna skall vara opåverkade då de kommer till gården, men däremot att de inte öppet använder knark på gården. Personalen har koll på ungdomarna, försöker ta tag i nya grupper som idag inte har någonstans att vara och försöker då bedriva mer konstruktiv verksamhet såsom filmvisning, musikkvällar etc. 4:an fungerar alltså inte i första hand som langnings- eller missbruksställe, även om det naturligtvis förekommer, som alltid när man arbetar med denna målgrupp.

Fältarbetarnas syn på City

Eftersom många ungdomar dras till City av olika anledningar, borde det finnas fler icke-kommersiella alternativ till aktiviteter här. Behovet av lokaler av olika slag är stort i City. Lokalerna kan vara allaktivitets- hus eller mindre lokaler utspridda i stan. Speciellt de yngre, i 11 - 15-årsåldern, som idag inte kommer in någonstans, borde ges möjligheter till vettiga aktiviteter. Ett förslag är en form av musiklokal, där de kan vara istället för att gå på diskotek, eller en teaterlokal. Fältarbetarna berättade att de försöker arbeta förebyggande: De försöker hjälpa ungdomar som bara drar omkring att hitta på något att göra, men resurserna är för små. Vad gör man med 11 - 12-åringar som är utestängda från alla lokaler?

Polisens razzior minskar inte problemen, de jagar bara knarkarna runt runt. Det anser både poliserna själva och socialarbetarna. Det enda detta leder till är att ingen vet var knarkarna är. Risken är att knarket ökar ännu mer i förortererna och samtidigt går ännu längre ner i åldrarna. Att polisen bara flyttar problemen några hundra meter, eller ut i förortererna, löser alltså ingenting. Istället borde man försöka ge ungdomarna vettiga alternativ. Många tycker det var bättre förr när problemen var koncentrerade till ett fåtal ställen. Svårigheten är bara att ingen vill ha dem i "sitt" område. Det är svårt att fånga upp ungdomarna på ett tidigt stadium eftersom de försvunnit ut i förortererna, och problemet har därmed i princip blivit osynligt. Ungdomarna börjar med t.ex. missbruk hemma i lägenheterna.

I inledningen till beskrivningen av City framkom att det finns en del föreningar här som bedriver en viss utåtriktad verksamhet. Det finns dock inte många föreningar i City. En fältarbetare tyckte att dessa föreningar bör granskas. Hon berättade om en verksamhet, som bland annat har till syfte att lära ut olika typer av

hantverk - de har vävstolar som man kan få låna, m.m.
Men denna fältarbetare upplever miljön som kall och

ogästvänlig, och att den kan skrämja bort nya deltagare.
När hon varit där har det också varit mycket få besökare
där. Hon tyckte att eftersom föreningarna får bidrag
för att kunna bedriva verksamhet, måste man också kunna
ställa krav på att de för ut sin verksamhet och arbetar
på att utnyttja resurserna i så hög grad som möjligt.

Fältarbetarna efterlyser alltså fler lokaler i City.
I dessa skulle man bedriva aktiviteter som kan utgöra
alternativ till Citys kommersiella utbud, och som kan
dra till sig de grupper av ungdomar som inte har
möjligheter att utnyttja det redan existerande utbudet.
Men även om detta genomförs, är det bara lösningen på
en liten del av problemen. För att komma åt de verk-
ligt stora problemen måste man titta på de bakomliggande

orsakerna till att ungdomar dras in till stan, använder
Polisens razzior minskar inte problemen, de får bara
droger etc.

och socialarbetarna. Det enda detta leder till är att
ingen vet var knarkarna är. Risken är att knarket ökar
ännu mer i förorter och samtidigt där ännu längre ner
i länderna. Att polisen bara flyttar problemen några
hundras meter, eller ut i förorterna, löser alltså ingen-
ting. Istället borde man försöka ge ungdomarna vetliga
alternativ. Många tycker det var bättre för när prop-
lemerna var koncentrerade till ett fåtal ställen. Svårig-
heten är bara att ingen vill ha dem i "sitt" område. Det
är svårt att fånga upp ungdomarna på ett tidigt stadium
eftersom de försöker ut i förorterna, och problemen
har därmed i princip blivit osynliga. Ungdomarna bör-
jar med t.ex. misshandla barna i lägenheterna.

I inledningen till beskrivningen av City framkom att det
finns en del ungdomar som bedriver en viss ut-
riktad verksamhet. Detta innebär dock inte många förenin-
g i City. De fältarbetare som har dessa förändringar
granskas. När barnen är en verksamhet, som bland
annat har till syfte att ge ut olika typer av

OMRÅDET INOM TULLARNA, UTOM CITY

Innerstaden bebos i högre grad än förorterna av äldre
och av familjer med små barn.

En fältarbetare berättade att på Kungsholmen finns mest
små lägenheter. Detta medför att familjer med flera
barn flyttar härifrån, speciellt då barnen blivit litet
äldre och kräver större utrymmen. Han berättade vidare
att det finns mycket få ungdomar i skolåldern, men däremot
en stor kull småbarn. Här finns ingen fritidsgård,
bara en fältlokal. Däremot finns här två biljardhallar
med flipperspel i källaren. Här finns även en del par-
ker som sommartid besöks av ungdomar och/eller äldre
avvikare.

F:3

4

F:3

Till en park kommer sommartid - framför allt på helger-
na - "supargång" från Lilla Essingen och Södermalm.
Det är mest ungdomar i 18 - 20-årsåldern som samlas
här. Enligt en fältarbetare kommer inga yngre till.
En annan fältarbetare sade att det är mycket ungdomar
och äldre som samlas här under kvällstid. Gängen blan-
dar sig med varandra. De kommer från hela stan, och
även från förorterna. Enligt denna fältarbetare före-
kommer missbruk, försäljning av alkohol, hasch och ev.
även tyngre narkotika. Skadegörelse, våld och häleri
trodde han också förekommer.

5

F:2

I en annan park har det sommartid varit musikfester som
dragit till sig mycket folk. Tidigare har Fritidsavdel-
ningens Cityverksamhet finansierat festerna, men fr.o.m.
1979 kommer de att lägga dessa pengar på badutflykter
istället. Under musikfesterna har det rökts mängder av
hasch i parken. En fältarbetare berättade att ungdomar
i högstadieåldern drogs dit av musiken och haschet. Han
menade vidare att det beror på individen om han/hon dras
till dessa fester eller ej, eller snarare varför han/hon
dras dit. Han trodde att en del ungdomar gick dit för

att visa sig tuffa. De röker och dricker och tjejerna pratar om att "gå på stritan", "ta steget" etc. (båda uttryck för att prostituera sig).

Området kring en tunnelbanestation är den centrala punkten för Kungsholmens ungdomar. Här finns också äldre utslagna. Fältarbetarna vet att alkoholförsäljning förekommer här. När vi var och tittade på stationen, såg vi 3 - 4 äldre alkoholister och 3 killar i 19-årsåldern. Killarna sålde knark öppet. Vi såg dock inga yngre. Här tycks inte samlas några stora gäng. En annan fältarbetare vi talade med tyckte inte att det var så stora problem med tunnelbanestationen.

Inom ett område kände man till en epidemi av väskryckningar. Omkring 15 sådana inträffade under knappt ett halvår inom ett ganska litet område. Detta ansåg man vara det akuta ungdomsproblemet just då.

Vasastaden har också ett fåtal ungdomar och inga direkta ungdomsproblem. Däremot finns många små barn, som kommer att bli tonåringar om inte alltför många år. Därför borde det finnas en fritidsgård i området, anser fältarbetarna. Ungdomar besöker nu ibland 42:an, som är en fritidslokal typ Verksta'n, men även denna lokal skall stängas inom kort. I Vasastaden finns inget som drar till sig ungdomar från andra områden. Här finns en del spelhallar och porrklubbar, men de besöks inte av ungdomar. Liksom i övriga delar av staden förekommer en hel del bilinbrott, men inbrotten i stort minskar, enligt fältarbetarna. Detta tycks alltså vara ett lugnt område.

Även på Östermalm tycks det vara ont om ungdomar. De fältarbetare vi talat med här tyckte inte heller att det finns några speciella ungdomsproblem. Ett ställe, som en del ville visa oss, var Östermalmstorgs tunnelbanestation. Denna behandlas i kapitlet om City i samband med de större knarkförsäljningsställena.

I ett kvarter berättade en fältarbetare att det varit oroligt för ett år sedan med mopedåkning, skateboardåkning och trakasserier mot folk. Det har lugnat ner sig sedan kvarterets hamburgerbar börjat stänga tidigare på kvällen. Vart ungdomarna tagit vägen visste inte fältarbetaren.

På ett par gator förekommer prostitution, men tjejerna här är inte lika nedgångna som de på t.ex. Malmskillnadsgatan. Fältarbetarna tror inte heller att det går några yngre flickor här. På porrklubbarna tror de inte heller att det finns några yngre, varken bland flickorna eller besökarna. Någon trodde att porrklubbarna besöks även av yngre, d.v.s. 17 - 18-åringar och eventuellt någon 16-åring.

På Gröna Lund har man problem med ungdomsfylleriet. Fältarbetare kan här få ta hand om halvt medvetlösa ungdomar. För en hel del av dessa ungdomar trodde emellertid fältarbetarna att fylleriet var en engångsföreteelse. En av dem ansåg att LTO kunde vara bra att använda här, eftersom den innebär att man skall göra utredningar på alla man tar hand om. Idag händer det ofta att utredningar inte blir gjorda.

Valborgsmässoafton är den kväll som kanske är mest känd för att vara en problemkväll med mycket ungdomsfylleri, och bl.a. Gröna Lund är ett känt "problemställe" då. En fältarbetare som arbetade där på Valborgsmässoafton 1979 berättade att de fått ta hand om 40 ungdomar. Totala besökarantalet var c:a 25 000.

Ropstens tunnelbanestation hade för ett år sedan problem med stora ungdomsgäng från Lidingö, som samlades där. Dessa problem har försvunnit sedan fritidsgården på Lidingö utökade sina öppettider.

På Södermalm finns problem framför allt i vissa bostadsområden och parker. Även en del musik- eller dansställen

kommer att beskrivas.

I ett bostadsområde har man problem på en av gårdarna. Det finns en skateboardramp och ett garage under. Ungdomar i åldern 13 - 17 år håller till här. Det rör sig om ett 60-tal ungdomar från området. De sitter och pratar, åker skateboard och har fester. Alkohol förekommer, eventuellt också hasch. Det har inträffat skadegörelse på husen, och våld riktas ibland mot uppretade hyresgäster. Även småinbrott och bilstölder förekommer. Tidigare fanns en lokal med fritidsverksamhet i området, men den är nu stängd. Ungdomarna har dock fortfarande möjlighet att utnyttja eller låna denna lokal. I närheten finns en motorverkstad, en hemgård med yngreverksamhet och en kvartersgård. En fältarbetare trodde att enda möjligheten att få bort problemen är att med hjälp av andra aktiviteter splittra gängen och påverka dem att bilda mindre grupper.

Även ett annat bostadsområde har problem under vår och höst. Det gäller här en innegård, trappuppgångar och en tunnelbanegång. Det är inget sammanhållet gäng utan ca 150 ungdomar från området som här åker skateboard, springer i trapporna och tunnarna och har fester. De brukar alkohol, kanske också hasch. Sniffning vet inte fältarbetaren om det förekommer. Skadegörelse inträffar ibland, och även en del våld, om än inget utpräglat sådant. Under dagtid finns här parklek och föreningsverksamhet. En kväll i veckan har man öppen verksamhet.

I ett område, som är relativt nytt, har förekommit några bränder i brevlådor och stölder i källarutrymmen. Fältarbetaren berättade att ungdomar använder lokaler i källaren för att dricka öl och röka hasch. Enligt fältarbetaren har man också hittat kanyler här. Det fanns också en lokal i källaren som ungdomarna hade tillåtelse att disponera. Den var torftigt inredd, och när vi var där såg vi inga ungdomar någonstans, utom en som satt och spelade klarinett i ett städrum.

En park, berättar en fältarbetare, besöks sommartid av ett trettiotal ungdomar i 17 - 19-årsåldern. Ungefär en tredjedel av dem är tjejer. De kommer från det omgivande området. Ungdomarna spelar fotboll och frisbee och sitter och dricker alkohol och pratar. Här finns också gott om äldre avvikare, både alkoholister, narkomaner och "periodare". Skadegörelse förekommer, och även en del våld. Inte heller häleri kan uteslutas.

En annan fältarbetare har en litet annan syn på denna park. Han menar att åldern på dem som vistas här är mellan 12 och 30 år. Det finns enligt honom inga skilda gäng, utan alla bildar en stor sammanhållen grupp. För två år sedan förekom mycket hasch, och fältarbetaren trodde att det fortfarande finns kvar. Våld mellan yngre och äldre förekommer nästan inte alls, men gamla människor vågar ändå inte gå hit.

Om ett område på Södermalm skriver fritidsfolk i en PM bl.a.: "Systembolagets placering vid tunnelbanestationen drar hit folk även från ... omgivande områden. Här vid ungdomsgårdens port står och går de och hänger, super och knarkar öppet. I trappuppgången till ---skolan är det ockuperat av sittande fyllgubbar från det att Systemet öppnar till stängningsdags. Denna trappa passeras fyra gånger per dag av skolungdomar i ---skolan. När det blir varmare börjar missbrukarna hålla till i ---parken hela dagarna. De hänger på skolans gångbro och i parkerna där omkring. Skolungdomarna blir till sist så vana och bekanta med traktens fyllon att dessa köper ut sprit och ordnar knark åt intresserade tonåringar. Under sommarmånaderna umgås ungdomarna hela dagarna med missbrukarna uppe i parken. För skolungdomarna är det faktiskt en fråga om en långsam tillvänjning vid att ständigt se fulla eller knarkpåverkade personer invecklade i slagsmål med varandra eller sin omgivning samt att se dagliga polisingripanden där redlösa personer förs bort som kollin."

De anser att Systemet bör flyttas, och avslutar sitt PM med följande: "Det krävs en helt ny kaliber av stödåtgärder i området om inte ungdomarna skall få en snedvriden bild av vuxenlivet."

Ett par fältarbetare berättade för oss att det kan bli stökigt vid denna tunnelbanestation de kvällar då ett diskotek i området har öppet för ungdomar. Det brukar bli bråkigt utanför själva diskoteket, och i tunnelbanan blir det lätt "små härdar av oro".

En annan tunnelbanestation drar också till sig "fyllgubbar". Mellan dem kan det bli bråk, och de kan även råna varandra. Här är mest äldre, utom sommartid, då ungdomar kommer hit från Gröna Lund. Enligt en fältarbetare är detta ett genomströmningsställe, där det förekommer langning av alkohol även till ungdomar. En annan fältarbetare trodde att spriten är så dyr att ungdomarna inte har hår. Denne hade aldrig sett ungdomar dricka här. De tillfällen då ungdomar samlas här tycks vara vid öppningsdags av ett nyöppnat diskotek i närheten. En del var oroliga för att ungdomar på väg till diskoteket skulle köpa "svart" sprit, men en fältarbetare trodde att de ungdomar som vill berusa sig gör det innan de går dit och har med sig egna vinflaskor istället. En annan ansåg att man måste införa hårdare kontroll för att få bort langningen.

En fältarbetare berättade att det lätt blir bråk i gångarna vid öppnings- och stängningsdags på diskoteket. Det har också enligt en fältarbetare förekommit problem med diskotekets interna vakter, som ibland lär "spöa upp" ungdomar. Fältarbetaren befarade att det kunde bli problem i sommar, då diskoteket har öppet längre än Gröna Lund. Åldersgränsen på diskoteket skall vara 15 år, men vi träffade på 12-åriga tjejer som var på väg dit. När vi var där uppskattade vi att en tredjedel av besökarna, d.v.s. c:a 100 ungdomar, vad 13 - 14 år gamla. Några var säkert ännu yngre. Man tar in uppåt 700 ungdom-

mar på en kväll. Inträdet är dyrt, 25 kr. Det som säljs där inne är också dyrt. Här finns också flipperspel. De fältarbetare vi talade med tyckte inte om stället. De hade inget konkret att anmärka på, utom att det är kommersiellt, men de trodde det fanns en risk att det skall uppstå problem.

Ett annat musikställe, som drivs av en förening med kommunala bidrag, ansåg en fältarbetare ha "droginriktad verksamhet". Lokalen har många mörka utrymmen och prång där man tror att hasch m.m. byter händer. Här brukar vara c:a 100 ungdomar (17 - 19 år). De kommer från hela Stockholm. Lika många 20 - 35-åringar brukar besöka stället. Problemet är alltså missbruk och försäljning av hasch m.m. En fältarbetare vi talade med ansåg att stället borde stängas eller bli av med bidragen. En annan sade att han inte vet mer än att det brukar vara stökigt utanför med "ölburkar och ståhej", när det är föreställning där.

För övrigt finns en del kvartar och "tillhåll" i innerstan. Bl.a. berättade några fältarbetare om en man som inrett sin lägenhet med swimmingpool och bastu. Hit kommer unga tjejer (under 15 år) och får bada och basta. När vi var där såg vi fem tjejer i 12 - 13-årsåldern. Två av dem satt i köket och drack öl. Två var från Norrtälje och skulle ta 10-bussen hem, de andra (från Söder) var ganska påstrukna och skulle vidare till ett diskotek. Ingen av dem sade att de avkrävts någon "ersättning" för besöken. Vi skjutsade hem de tre som bodde på Söder. Först åkte vi hem till Sara¹⁾, men hon hade ingen nyckel och visste inte var mamman var, så hon skulle få sova hos Lena. Lenas mamma var inte heller hemma, och Lena hade inte heller egen nyckel. Den tredje flickan, Yvonne, grät och var alldeles vild. Hon ville inte att vi skulle prata med hennes föräldrar. Hennes mamma var dock hemma, och alla tjejerna fick sova där.

1) Alla namnen är fingerade.

Fältarbetarnas syn på innerstaden

Förslag till åtgärder som framförts för Kungsholmen är: En fältarbetare önskade att det fanns fler kommunala aktiviteter, t.ex. en fritidsgård. Fritidslokalerna borde få större resurser. Han tyckte det borde finnas fler idrottsanläggningar med organiserad och oorganiserad aktivitet. En fältassistent tyckte det borde finnas fler "fältare" på Kungsholmen, liksom i Vasastan och City. Bl.a. borde det finnas fler fältledare. Enheterna borde vara mindre, och olika instanser borde ha bättre organiserade träffar.

Ett par andra (egentligen "skrivbordssocialarbetare") poängterade skolans roll: Skolan har många lokaler, som skulle kunna vara öppna även på kvällstid. De ville att föräldrarna skulle ställa upp som ledare. Föräldrarna måste in mer i fritidsverksamheten, för att "bryta ungdomskulturen". Alla var överens om att de föräldrar som har problem hemma antagligen inte skulle ställa upp och hjälpa till, men det viktigaste är att få fler vuxenkontakter, även om det blir med dem som har det bäst ordnat. Dessa socialarbetare diskuterade också den negativa klang som skolan har hos ungdomar och föräldrar med problem. Vissa trodde ändå att man med en riktig "drive" skulle kunna få fler att komma till skollokaler. De hoppades också mycket på SIA, som de antog skulle innebära en ökad fritidsverksamhet i skollokaler på kvällstid. Enligt dem finns också många föreningar på Kungsholmen, men de tyckte att dessa måste börja informera bättre om sin verksamhet. De tyckte också det var skrämmande att ungdomar idag så tidigt slås ut från idrottsvärlden. Ishallar och bad t.ex. reserveras till stor del för eliten.

En fältarbetare ansåg att samarbetet mellan det sociala och alla som ordnar fritidsverksamhet måste förbättras.

En annan tyckte, på tal om väskryckningar, att rättsväsendet tar för lång tid på sig idag. Man borde kunna ut-

dela straffet direkt. Idag tror ungdomarna att det är "fritt fram", då de märker att de som åkt fast för väskryckning inte får något straff.

En ansåg att man måste sätta in åtgärder i daghemsåldern. Personalen på daghemmen bör känna till dåliga förhållanden i hemmen. De borde föra denna information vidare till skolan när barnen börjar där. Skolan tyckte han borde satsa på kontakt med föräldrarna från början, för att tidigt upptäcka missförhållanden. Som det nu är, ingriper samhället först på högstadiet och då ingriper det hårt. Istället bör man arbeta förebyggande genom hela skoltiden. Kuratorn, tillsynsläraren och studierektorn kan sköta kontakten med föräldrarna, så lärarna kan svara för den pedagogiska biten. Polisen och det sociala arbetar inte alls förebyggande, påpekade han. De väntar till ett akut skede med att ingripa. De vet inte hur de skall hjälpa små barn som har dåliga hemförhållanden. Samhället borde ingripa när barnen, och problemen, är små.

En kvarterspolis ansåg att den personliga kontakten är viktig. Ungdomarna vet att kvarterspolisen håller ögonen på dem. De vet att han finns där och att han känner dem.

Åtgärder som föreslås för Söder är att arbeta med gängen och försöka splittra dem. På vissa ställen har man lyckats med detta, men gängen kan komma tillbaka, så en fältarbetare anser att man måste förstärka de insatser som görs idag. Man måste också få igång förebyggande arbete och styra ungdomarnas intresse till olika aktiviteter. En fältarbetare ansåg att det behövs kommunala arrangemang på fredagar och lördagar. Dessa borde ha ett varierat innehåll men aknytning till existerande kommunala verksamheter.

En fältarbetare ansåg att samarbetet mellan olika instanser måste öka. Man borde omfördela distriktets resurser. Det måste bli bättre uppslutning från alla de sociala instanserna.

FÖRORTERNA

Beskrivning 1

En förort är känd som "Stockholms stora försäljningsställe av hasch". Förorten drar till sig stora mängder ungdomar som kommer hit för att köpa. De samlas vid centrum och vid ett litet skogsparti bakom tunnelbanan. Ett tjugotal ungdomar verkar vara från området, men det stora flertalet kommer från Vällingby, Kista, Husby, Akalla, Tensta, Rinkeby och Blackeberg. Men ungdomar kan komma från hela Stor-Stockholm med omnejd, t.o.m. från resten av Mellansverige, för att handla här.

Det är inte ovanligt att här finns upp till 100 ungdomar. En söndag räknade en fältarbetare fram att det under ett par timmar hade varit nära 200 ungdomar vid centrum. Litet senare, under december månad, var det endast ett 20-tal ungdomar här, antagligen beroende på polisaktioner och på kylan.

Aldern på dem som vistas här tycks vara 17 - 25 år, och det är fler tjejer än killar. En del av tjejerna har inget med haschet att göra, säger en av fältarbetarna, de har bara blivit kära i någon av killarna. En del av ungdomarna har arbete, andra inte. Bara några få av dem är kända av polisen. En fältarbetare sade att han inte tror att ungdomarna börjar knarka här. Han antog att de börjat i en annan miljö där de fått kontakter, så att de får veta att man kan köpa hasch i denna förort. Han var alltså inte orolig för att nya ungdomar skulle börja knarka bara för att de ser att det pågår försäljning här.

I centrum finns några få äldre knarkare, som använder tung narkotika. Fältarbetaren kan tänka sig att en del av de ungdomar som idag åker hit för att köpa hasch kan påverkas av det äldre gänget att börja använda tyngre medel, men säger att "det kan också hända att de av-

skräcks från att börja med tyngre preparat när de ser vilken dålig kondition de äldre knarkarna, som har hållit på med det ett tag, är i." Han trodde också att det äldre gänget talar om för de yngre vilket helvete det egentligen är att knarka.

Problemet med denna förort är, enligt en fältarbetare, att den är känd över hela stan. Sommaren -78 kunde man köpa "allt" här. Ett rykte förtäljer att här finns det billigaste och renaste knarket. En fältarbetare sade att de som säljer sällan har mer än 5 - 10 gram på sig. Det är alltså många "smådilare", och det är meningslöst att ta fast dessa småförsäljare.

Det som är mest olämpligt med denna plats tycker en av fältarbetarna är att fritidsgården ligger mitt i försäljningsstället. Ungdomarna som går på gården känner ofta dem som säljer. De som besöker fritidsgården är sköt samma, och man har inga problem där.

På somrarna är det besvärligast. Då kan det vara upp till 200 ungdomar här. De invaderar kullen bakom tunnelbanan, och dit kommer också bilarna med försäljarna. Sommaren -78 tog man en liga som hade 100 kg hasch.

En fältarbetare sade att det inte förekommer något direkt våld här, men äldre som passerar kan bli trakasserade. Han tycker att det är trevliga grabbar som vistas här, och om haschet legaliserades skulle det inte vara några problem. Han tyckte det är fel att ett par försäljare skall sko sig på andra.

En annan fältarbetare trodde att denna förort fått problem därför att den är en knutpunkt i kommunikationsnätet, men en av de andra trodde inte att detta hade någon större betydelse.

Man har haft problem i den här förorten i 9 - 10 år, men en fältarbetare tyckte det hade blivit lugnare på sista

tiden. Fältarbetarna hoppades på att de akuta problemen skulle flyttas härifrån. Därefter skulle man vilja satsa på ökad fritidsverksamhet för de ungdomar som kan tillgodogöra sig den, samt försöka få fram vårdresurser för de andra. En fältarbetare ansåg att det borde finnas fler fältassistenter i området: En ensam fältassistent kan inte göra mycket. Bland annat kan han/hon inte täcka in alla de kvällar som skulle behövas.

Ungdomarna "ambulerar" mellan denna förort och en annan, som ligger några tunnelbanestationer längre ut. Detta gör att det ofta blir stökigt på tunnelbanan mellan de två stationerna. Nästa beskrivning rör den andra av dessa två förorter.

Beskrivning 2

I denna förort håller knarkare till vid tunnelbanestationen och sommardag i en långsmal liten dal, berättade fältarbetarna. I dalen är de väl skyddade och kan snabbt gömma knarket om polisen skulle komma. Sommardag har ungdomarna "happenings" här. Missbrukarna är äldre här - de allra flesta är över 20 år - och många är kända av polisen. Det finns ett gäng på ca 10 personer, som är i 20 - 30-årsåldern. De missbrukar både sprit och hasch.

En fältarbetare ansåg att denna förort är mer "olämplig" än den föregående. Han berättade, att det alltid funnits en stor andel kriminella i den här förorten, och den interna rekryteringen är stor. Rekryteringen sker från området omkring, skolan och bostadsområdet. Här sker försäljning och missbruk av narkotika, och fältarbetarna är rädda för att ungdomar kan dras in i gänget.

När vi var här var det kallt och tomt i centrum. I tunnelbanan mötte vi fyra killar i 25-årsåldern, som fältarbetaren kände igen sedan tidigare. Efter ett besök på fritidsgården gick vi tillbaka till tunnelbanan. Killarna stod fortfarande kvar. Nu hade de fått sällskap

av ytterligare 5 - 6 killar i ungefär samma ålder, som hade plastkassar med ölburkar.

Beskrivning 3

En förort har problem med ett gäng som ofta uppehåller sig i tunnelbanan. Gänget är killdominerat och består av 20 ungdomar i åldern 13 - 17 år samt fem äldre ungdomar, 17 - 19 år, De 7 tjejerna är generellt yngre än killarna. En del äldre avvikare (manliga missbrukare) håller också till här, men under andra tider än ungdomarna. Det är en "typiskt trist" tunnelbanestation med en del anslutande bussar. På sommaren kan upp till 60 - 70 ungdomar samlas här, vintertid är det oftast omkring 10 - 20.

De här ungdomarna är "alldagliga". En del är blöjraggare. De bor på västra sidan om tunnelbanan. De som bor på östra sidan utnyttjar fritidsgården, som ligger där.

Vad gör ungdomarna här: De kör runt på mopeder, står och hänger eller spelar flipper på "krita" i en tobaksaffär i närheten. Tidigare förekom sniffning, men nu är det hasch, öl eller starksprit de nyttjar. Någon eller några av det äldre i gänget har egen lägenhet, som ibland fungerar som värme- och ölstuga, när det är för kallt att vara ute. Dessa äldre killar har oftast arbete. Av de yngre, som slutat skolan, är flera arbetslösa. Ibland skickas någon i gänget för att handla hasch i en närbelägen förort. En av de fältarbetare vi talade med berättade att den förorten har stora problem med knark. På torget där finns flera langare. På fredagarna har fritidsgården vid torget diskotek, men ibland är det fullt där, och ungdomarna kan inte komma in. När de inte kommer in händer det att de fastnar på torget hos de äldre narkomanerna.

Det nyss nämnda gänget har en ledare, som enligt fältarbetarnas uppfattning behåller sin position genom fy-

siskt våld. Psykiskt våld kan man också säga förekommer, nämligen i killarnas hårda attityd gentemot tjejerna. Fältarbetarna berättade att tjejerna "blir kallade både det ena och det andra", men att de tyvärr verkar finna sig i det. Tjejerna, som alltså är både färre och yngre än killarna, verkar dessutom mer eller mindre ha fungerat som "vandringspokaler".

Skadegörelse i tunnelbanan förekommer i form av sönderslagna fönsterrutom och papperskorgar, och där är oftast ett våldsamt oväsen av alla mopeder.

Ett annat problem i närheten av tunnelbanan har varit att det periodvis förekommit ett stort antal väskryckningar. Killarna har då använt flakmopeder: en kör och en sitter på flaket och sliter åt sig väskan. Det är främst äldre människor som blivit utsatta för detta-

Det finns två fritidsgårdar som ligger c:a 1 km år var sitt håll från denna förort. En fältarbetare berättade att det stundtals är oroligt i tunnelbanan när ungdomar från dessa gårdar kommer till den sent öppna "korvmacken" vid tunnelbanan. Denna är ett "tillhåll" men, säger en annan fältarbetare, utgör inget egentligt problem. Det är visserligen rätt mycket sönderslagna fönster i centrum och litet ölfylla och litet haschrökning, men inga större problem.

De ungdomar som är under 13 år håller till i en park i närheten. De dricker mest och på kvällarna är sniffning enligt fältarbetarna en vanlig företeelse.

I denna förort ligger också ett bostadsområde, som är föremål för följande beskrivning.

Beskrivning 4

Detta är ett slitet bostadsområde från 1940-talet. Här finns bara smålägenheter, som framför allt bebos av

äldre och ensamstående, familjer med sociala problem och missbrukare. I detta område finns ett större gäng ungdomar, som utnyttjar fritidsgården, och de verkar fungera bra. Däremot har man problem med ett gäng på åtta ungdomar mellan 13 och 17 år. Hälften är killar och hälften tjejer. De är tuffa men ändå "alldagliga".

Dessa ungdomar har trassliga hemförhållanden: Flera av dem har fäder som dricker mycket, och deras äldre syster har problem med bl.a. narkotika.

Två av killarna i gänget har åkt fast för misshandel och alla åtta har varit med om inbrott i kiosker, källarutrymmen och vindskontor. Det är antagligen deras bakgrund som gjort dem så "hårdjobbade", trodde fältarbetarna, som flera gånger tagit kontakt med familjerna. Familjerna är vana vid "socialen" och mycket skeptiska till möjligheten att förändra något. Det är bara mödrarna man alls kunna prata med, fäderna har inte varit intresserade. Föräldrarna tycks inte vara medvetna om problemen. Det har också hänt att ungdomarna i det här gänget fått stryk hemma.

De här ungdomarna dricker och röker ofta hasch. En gång försökte de ta en källarlokal i besittning för att kunna sitta där och röka och dricka, men det upptäcktes efter ett tag. Ungdomarna är inte villiga till något som helst samarbete med fältassistenten eller socialen. Fältarbetarna har försökt att aktivera dem. De fick en gång en egen lokal, men ungdomarna klarade inte att en ledare försökte bryta deras vanor, så projektet misslyckades. Man vill ändå göra nya försök att få in ungdomarna i någon ny verksamhet. Man skulle också vilja ha fler fältarbetare till området.

Fältassistenten i området tyckte det var viktigt att visa att även bostadsområden kan vara "olämpliga ungdomsmiljöer".

Beskrivning 5

Denna beskrivning gäller en förort som har mycket stora drogproblem. En fältarbetare berättade att det finns 150 heroinmissbrukare här. Sommaren och hösten -78 var det många som dog av heroin. Missbrukarna håller mest till inne i olika lägenheter. Fältarbetaren hade inte märkt att antalet missbrukare ökat, men däremot att missbruket förändrats. Det är idag nästan uteslutande heroin som används - det har varit en effektiv marknadsföring av heroin på senare tid.

Det här är ett typiskt förortscentrum med planteringar runt omkring. Gängbildningen här är starkt åldersbunden. Ett gäng består av det s.k. "A-laget" med äldre missbrukare, främst män. Ett gäng bildar en "svans" till dessa. Det är ett yngre gäng, fler killar än tjejer. C:a 10 av dem är mellan 13 och 17 år och c:a 20 i åldern 17 - 19 år. Två tredjedelar av dem är enligt fältarbetarnas uppskattning killar. En del av dem är punkare. Tjejerna drar sig ibland ur gänget, när de har träffat killar från förorter i närheten. Gänget bor i det närbelägna bostadsområdet eller i förorterna intill.

De yngre sitter här och knarkar, dricker m.m. Den vanligaste drogen är hasch. Alkohol köper de från de äldre, som får en klunk till tack. Sniffning förekommer periodvis. De äldre säljer också knark till de yngre. En fältarbetare berättade att langningen flyttat ut från City till förorter av denna typ. Langarna har inte samvete att sälja till de yngre ungdomarna, men mellanhänderna gör det. Även missbrukarna själva börjar tycka det är "för jävligt". En fältarbetare ansåg att det största problemet i den här förorten är alkoholen. Det är en mängd ungdomar som är fulla på fredagar och lördagar. Alkoholen har spritt sig långt ner i åldrarna, och det sker öppen langning intill Systemet.

Fritidsgården har diskotek på fredagkvällarna. Gården

har enligt en fältarbetare drogproblem som de inte vill erkänna. När vi var där, förklarade en fältarbetare att det var bättre att ungdomarna gick på diskoteket än att de var ute på torget och söp. Det kan vara upp till 450 ungdomar här under en kväll. Enligt en fältarbetare har man märkt att ungdomarna gärna spelar berusade även om de inte är det. Detta gör att stämningen blir väldigt uppjagad. Det är också svårt att avgöra vad som är spel och vad som är äkta. Alla försöker skärpa sig just när de går in, men en stund senare kan det hända att ledarna får torra spyor på toaletterna. Smågruff förekommer också ibland mellan killarna och tonen är hård mellan killarna och tjejerna.

På fredagkvällarna förekommer en viss skadegörelse i centrum, bl.a. i form av nedsparkade skräpkorgar och sönderslagna fönster. När vi var här hade någon brutit sig in i korvkiosken och ett par ungdomar stod där och försökte få tag i korv. Vi pratade med en man som stod och lagade ett stort skyltfönster. Han berättade att han lagar mellan 10 och 15 fönster varje fredagskväll i sitt distrikt, och att det finns ungefär tolv bilar som åker omkring i var sitt distrikt och lagar sönderslagna fönster. En fältarbetare berättade att Metro-affären ett tag hade inbrott nästan varje hejg. Det som stals var framför allt öl. Fältarbetaren trodde att inbrotten gjordes av ungdomar som inte kom in på gårdens diskotek, och som blev förbannade och tröstade sig med öl. Affären har nu gjort det svårare för inbrottstjuvar och speciellt svårt att få tag i ölet.

En fältarbetare berättade att man också kan märka ett visst psykiskt våld, trakasserier etc., bland de yngre s.k. helgmissbrukarna.

Under dagtid är Försäkringskassans uppgång ett tillhåll för främst alkoholister och andra missbrukare, som hämtar pengar där. C:a 6 ungdomar i åldern 17 - 19 år kommer också hit av och till. De äldre dricker och bråkar

ibland om pengar. Försäljning av hasch förekommer, och man kan här beställa stöldgods från affärerna. En fältarbetare sade att det begås många stölder i affärerna i den här förorten, på grund av det stora antalet missbrukare som har stort behov av pengar. Fältarbetarna försöker ta tag i de yngre som håller till i uppgången. De försöker också se till att skolungdomar inte blandar sig med det här klientelet. Det verkar som dessa av nyfikenhet dragits hit för att snacka med "A-laget".

Trots att denna förort har stora problem med droger, har det enligt en fältarbetare blivit bättre sedan tunnelbanan byggdes om och området försågs med ABAB-vakter. Istället har man fått problem i de små parkliknande områdena precis i utkanten av centrum.

I ett av dessa små grönområden finns äldre knarkare som använder tung narkotika. De använder droger dagligen. Bredvid grönområdet finns ett bostadsområde med många ensamstående föräldrar. Det är ett barnrikt område.

I en annan "park" brukar de yngre s.k. helgmisbrukarna tända på. Man har märkt en viss nyfikenhet hos dessa och är rädd att de skall dras till de äldre vanemisbrukarna. Det finns redan nu en viss kontakt mellan grupperna. De äldre köper t.ex. ut från Systemet åt de yngre. Ungdomarna går under veckorna på fritidsgården.

Det finns också en stor grupp ungdomar i den här förorten som man inte når. Man vet inte var de håller hus. De flesta av dem går fortfarande i skolan, men fältarbetarna oroar sig för vad som kommer att hända när de har slutat skolan och inte har någonstans att ta vägen.

Fältarbetarna skulle vilja vara fler, jobba med förebyggande verksamhet och i kvarterslokaler. Ett par fältarbetare hade när vi var här precis startat en grupp med föräldrar till narkomaner. De hade också försökt få

igång en ungdomsmottagning, men hade ännu inte sett några resultat av sina ansträngningar. En av dem tyckte att det borde finnas någon allmän samlingsplats där folk kunde träffas. I en närbelägen förort hade man öppnat flera olika kvartersgårdar, men inga vuxna kom, så hela idén sprack.

När det gällde fritidsgården hade man inga direkta förslag till åtgärder. Behovet av gården är tydligen stort. Man försöker se till att det inte blir folksamling utanför gården vid stängningsdags kl. 23. Vissa ungdomar är man tvungen att skjutsa hem, andra får man iväg genom att prata med dem. En fältarbetare tyckte det var synd att det blev bråk utanför gården, men ansåg det riktigt att ställa krav på ungdomarna att de måste vara nyktra för att få komma in. Ungdomarna utanför borde man också försöka arbeta med, tyckte han. Man kunde avdela ledare för att få kontakt med dem och hjälpa dem. Eventuellt kunde även andra institutioner gå in och arbeta med dessa ungdomar.

Det finns också ett problematiskt bostadsområde nära centrum i denna förort. Detta skall vi nu beskriva närmare.

28

Beskrivning 6

Detta är ett typiskt bostadsområde som ligger nära den nyss beskrivna förortens centrum. Här bor många unga familjer. En del är "problemfamiljer" och har kontakt med socialvården.

I det här bostadsområdet finns ett gäng ungdomar som "lagt beslag på" en källarlokal. Det var en portvakt som lämnade ut nycklarna till en av killarna. Gänget består av ungefär 15 ungdomar mellan 13 och 17 år. C:a två tredjedelar av dem är killar. Källarlokalen skulle de ha till att "meka" med mopeder och dricka sprit i. Killarna mekar med mopeder och tjejerna verkar vara pas-

siva åskådare. Fältarbetarna vet att de stjälar mopeder och säljer delar av dem. Det var fältarbetarna som började undra, när de märkte att killarna alltid hade pengar på sig. Man kollade också med föräldrarna, men de hade inte gett killarna några pengar.

Eftersom de alltid har pengar har de råd att köpa sprit. De här ungdomarna får alltid tag på någon äldre som kan köpa ut åt dem. De dricker öl och vin och ibland även starksprit.

Tjejerna tycks enligt fältarbetarna bli behandlade som bihand till killarna. "De skall finnas till hands när det passar killarna".

Man har problem med det här gänget för man vet aldrig var man har dem förrän man får klagomål från andra hyresgäster. Gänget har bl.a. försökt ta sig in i källarförråd. Ett par av killarna har åkt fast för småstölder.

Fältarbetarna har försökt få ungdomarna att utnyttja Parkleken, som har öppet på kvällstid för ungdomar i deras ålder, men det har inte lyckats. Deras motivering till att de inte ville gå dit var att man inte fick röka där.

Fältarbetarna har försökt få kontakt med föräldrarna, men de har fått intrycket att föräldrarna inte har något större intresse för problemen.

Gänget fick alltså möjligheten att disponera en lokal, men tycks inte ha klarat av ansvaret. Man försöker nu ge ungdomarna ett annat alternativ.

Beskrivning 7

Denna förort har ett stort inomhuscentrum som är byggt som ett kors. Det är kallt, tråkigt och sterilt. Här samlas många ungdomar från området, och problemen är

störst på fredags- och lördagskvällar.

Man har haft stora problem med omfattande vandalisering. Det är inte ovanligt att under en helgnatt fönsterrutor och blommor för över 30 000 kronor blir förstörda. Låsen till dörrarna har också förstörts, så att hela centrum är öppet dygnet runt. En fredagskväll när vi var där, var fyra rutor i dörrarna utsparkade. En annan gång, berättade fältarbetarna, hade 23 rutor gått sönder under en enda natt. En av dem sade att ungdomarna sitter på en järntrappa och dricker öl eller röker hasch. Någon i gänget vill visa sig tuff och sparkar sönder en fönsterruta, och sedan är karusellen igång. En annan sade att det är en passiverande miljö, som bara stimulerar till öldruckande. Det har blivit en "festplats".

Antalet ungdomar som samlas här varierar starkt beroende på hur många av förortens gäng som håller till här samtidigt. Ibland finns här bara några stycken. En fredagskväll var det ca 40 ungdomar här samtidigt, och en fältarbetare skattade att under fredags- och lördagskvällarna uppehåller sig allt som allt minst 100 ungdomar här under loppet av en kväll. I snitt brukar det vara 10 - 30 ungdomar i åldern 13 - 20 år här samtidigt. Ibland finns också barn under 13 år här till framåt kl. 22 - 23. Att de håller till här nere så sent beror inte sällan på att föräldrarna har fest och de är rädda att få stryk om de går hem.

Under dagtid vistas barn som skolkar här inne. De kommer hit och åker skateboard. Här samlas också många ungdomar direkt efter skolans slut. Här finns också ett gäng på 5 - 10 arbetslösa ungdomar som dricker kontinuerligt. De flesta är killar och flera av dem har åkt fast för olovlig körning i stulna bilar eller kompisars bilar. Det finns också ett gäng av tjejer i 15-årsåldern (15 - 20 st), som dricker mycket och ofta är nere i centrum. Fältarbetarna vet inte riktigt vad de sysslar med. De är inåtvända och verkar för oroliga för

att kunna företa sig något konstruktivt. Fältarbetarna har försökt att aktivera dem, men de vill t.ex. inte gå på fritidsgården.

Även invandrarungdomar börjar vistas nere i centrum. De är i åldern 13 - 15 år. I den här förorten finns 27 olika nationaliteter representerade.

På dagtid samlas här enligt en fältarbetare en del äldre avvikare, främst män, men också ensamma mödrar som har spritproblem. En annan fältarbetare har uppfattningen att det inte finns några äldre avvikare i centrum nu.

En fältarbetare ansåg att det är dryckesvanorna som gör att ungdomarna samlas här: De träffas i centrum och dricker öl och röker hasch. Vi var i den här förorten i början av januari och såg flera smågäng, c:a 20 ungdomar. Klockan var c:a 23. Ungdomarna drev omkring bland blomsterpelarna med ölburkar i händerna. Fältarbetaren berättade att det brukar vara mycket fler ungdomar här, men nu efter jul hade de inga pengar. Helgen därpå skulle säkert bli jobbig, trodde han, för då hade föräldrarna fått barnbidrag och lös. Då dricker ungdomarna i trappuppgångar o.dyl. och håller till i centrum eftersom de inte kommer in på fritidsgårdarna. En del åker in till stan eller åker runt med tunnelbanan. På somrarna flyttar de ner till en sjö i närheten. Fältarbetaren sade att det är svårt att konkurrera ut "festandet".

En fältarbetare berättade att den här förorten är ett genomgångsområde med många invandrare och många ensamstående föräldrar. Hyrorna är höga, och för de ofta fattiga barnfamiljerna blir det inte mycket över till nöjen. Det finns inga jobb i förorten, utan många pendlar, och föräldrarna får inte heller mycket tid över för sina barn. En fältarbetare sade att det kanske är av denna anledning som 4:orna och 3:orna är mycket stö-

kiga just nu.

I de tre följande styckena skall vi beskriva några förorter i närheten av denna, och därefter den sjö som ungdomarna från dessa förorter går till under sommaren.

30

F:4

Beskrivning 8

Den här förorten har många "kvartar" och förturslägenheter. En fältarbetare tyckte det var bostadshusen i förorten som var problematiska. Den här förorten var det första bostadsområde som blev färdigt i denna del av Stockholm. Det drog till sig knarkare och de finns fortfarande kvar. Alla husen ser likadana ut: i entréplanet löper en lång korridor med lägenheter och trappor upp till de övriga våningarna. Lägenheterna i entréplanet är s.k. förturslägenheter, och c:a 90 % av de socialt utslagna bor i sådana. I entréplanets korridor leker barnen när det är dåligt väder. Deras lekplats ligger alltså mitt ibland de människor som utpekats som utslagna. Nu håller man på att ändra systemet så att förturslägenheterna sprids ut över alla våningar i alla hus. En fältarbetare ansåg att området nu börjar stabiliseras. Han tyckte att alla lägenheterna på nedre botten borde göras om till fritidslokaler.

Under helgerna begås många inbrott i affärerna i denna förort. Det finns en parkering ovanför och bakom ICA-affären, där det finns en nedgång till lastkajen och till ICA. Fältarbetarna berättade att ICA har plundrats många gånger via denna infart. Nu är det galler utanför ingången till ICA. Här brukar man också stjäla bilar; parkeringen ligger nämligen mycket undanskymt. Polisbevakningen är intensiv under helgerna.

Det har funnits och finns många kvartar i området, men de syns inte längre lika mycket som förut. Förut gick knarkarna mycket på centralstimulerande medel, men idag har de gått över till heroin eller sprit, och då märks

de inte på samma sätt. En fältarbetare trodde inte det var så farligt med heroinet heller. De flesta knarkare är idag över 25 år och har gått över till alkohol.

Förut har man haft stora problem med missbrukande ungdom, men idag är problemet de gamla etablerade missbrukarna. Någon av ungdomarna kan också hålla med och hamna bland dessa. Ungdomarna ägnar sig idag åt "fredagsölande". En fältarbetare berättade att ungdomarna brukade gå ner och ta sig en "rackare" på den undanskymda parkeringsplatsen när det var diskotek på fritidsgården.

"A-laget" och knarkarna dras till centrum. En fältarbetare framhöll att alla förortscentra är naturliga samlingsplatser. Man träffas lättast där, där finns Systemet och tunnelbanan etc. I den här förorten ligger skolan mitt i centrum, så på rasterna går även skolungdomarna dit. En fältarbetare sade att även om ungdomarna inte direkt umgås med de utslagna, så ser de dem ju där. Fritidsgården utgör ungdomarnas samlingsplats i området. När den stänger är det naturligt att ungdomarna samlas i centrum, närmare bestämt vid korvkiosken och tunnelbanan. Tunnelbanestationen är det enda varma ställe som är öppet sent på kvällarna. En fältarbetare kunde tänka sig att en del stannar och hittar på "hyss" eller samlas i någon lägenhet där föräldrarna inte är hemma eller låter ungdomarna vara ifred. Ungdomarna vill att gården skall vara öppen längre, men fältarbetaren trodde att de ändå skulle gå till torget efter stängningsdags.

I övrigt utgör inte centrum någon direkt samlingspunkt för ungdomarna. De träffas hemma hos varandra, går på gården eller åker till stan. En fältarbetare trodde att de "stökiga" ungdomarna också träffas hemma hos varandra och sedan driver omkring i området på nätterna, och då blir det lätt att de gör inbrott. Han sade att de som har dåliga hemförhållanden kan det gå snett för. Redan

på lågstadiet märks det att en del har problem. En del av dem klarar sig, sade han, men andra utökar skaran av utslagna.

Det var betydligt bråkigare i tunnelbanan på mellanölets och haschets tid, sade en fältarbetare. Då fanns det förvaringsboxar i tunnelbanan, och där förvarade ungdomarna mellanölet. Det blev ofta kontroverser kring springandet dit. Det är lugnare nu när boxarna är borta. Hösten -78 var det dock litet bråkigt i tunnelbanan.

Det finns ett gäng på 4 - 5 killar i 16-årsåldern, som ganska stadigt håller till i tunnelbanan. De drar med sig en svans av c:a 20 yngre "beundrare". De klottrar på väggarna, och en gång har de misshandlat en ABAB-vakt.

Skadegörelse förekommer i perioder. Julen -78 var den stor, i februari mindre p.g.a. kylan. Våld, som polis-anmäls, inträffar inte ofta. För ett år sedan skedde en grov misshandel i tunnelbanan. En fältarbetare påpekade att det kan hända någon gång ibland. Under Lucia var t.ex. hela detta gäng beväpnat, och det kändes obehagligt.

När vi besökte förorten, var det lugnt. Korvkiosken var stängd och Pressbyrån skulle just stänga. Vi hörde bara några skränande ungdomar på ett tunnelbanetåg.

Sommartid drar sig också ungdomarna härifrån ner till den sjö, som vi skall beskriva senare.

Beskrivning 9

Denna förort har problem dels med en flipperhall, som lockar många ungdomar, och dels med en terrass, där narkomaner och alkoholister samlas under de varmare årtiderna.

När vi var här stod vi en stund utanför tunnelbanestationen, och många barn och ungdomar gick förbi. Fältarbe-

taren som var med berättade att det inte finns någonstans där de yngre kan ta vägen, så de håller till i flipperhallen. Enligt fältarbetaren utgör tunnelbanan ingen samlingspunkt. Det är bara på fredagkvällarna som det kan finnas en del ungdomar där. Kvarterspolisen brukar dyka upp där då och då. Han försöker cirkulera för att ha en avskräckande effekt. Han tror att han kan ha en förebyggande funktion.

Ovanför tunnelbanan ligger den nyss nämnda terrassen. Närmast den ligger hyreshus, sedan kommer lekplatser och sedan en lång häck med insprängda soffor, där missbrukare håller till. Bortom denna finns en mur, nedanför vilken torget ligger. Här i buskarna håller missbrukarna till sommartid. Här finns både alkohol- och narkotikamissbrukare. Det är endast en häck som skiljer dem från områdets lekplats. Barnen är nyfikna på missbrukarna och brukar samla tomflaskor där. Det har hänt att barn också hittat tabletter och sprutor. Tonåringar samlas också på terrassen innan de går t.ex. på fritidsgården, men de blandar sig inte med missbrukarna. Även om ungdomarna också håller till här, verkar de båda grupperna inte ha någon större kontakt med varandra. En fältarbetare sade att de små kan man hålla därifrån, men 15-åringarna och de äldre lyssnar inte på goda råd. Några enstaka ungdomar kan hålla till här, men verkar inte utgöra något direkt tillskott till gängen. Polisen försöker arbeta förebyggande genom att vara uppmärksamma på denna terrass: Ser de att ett nytt gäng är på väg att bildas, försöker de genast splittra det. Man försöker få bort de yngre härifrån. Förutom missbruk förekommer också narkotikaförsäljning här.

Förorten har också problem med mycket inbrott och häleri-verksamhet. Speciellt på somrarna förekommer många inbrott. Stölderna har ökat på sista tiden. En del av varuhuset är nu hårt bevakade, men istället har småaffärerna drabbats mer. Kvarterspolisen anser att inbrottstjuvarna borde få snabbare domar, helst inom en vecka.

Beskrivning 10

Även den här förorten har ett uppvärmt inomhuscentrum. I mitten finns ett par soffor, men annars är det helt kallt. Det har förekommit många inbrott i affärerna, vilket har lett till att affärsmännen nu har satt galler för fönstren och även bygger för dem med trä. ICA har haft många inbrott, och Pressbyrån har inbrott c:a en gång i månaden.

På dagtid samlas förtidspensionärerna här. Det orsakade stora problem tidigare, då här också fanns många barn. De yngre sprang och lekte och spelade boll här inne. Nu får de vara på fritidsgården istället. "Alkisarna" påstod att barnen lurade dem på pengar. En av fältarbetarna sade också att ungarna brukade tugga pengar av folk.

På kvällarna håller ett gäng med äldre killar (25 år och däröver) till här och dricker öl. Fältarbetaren säger att sedan man fått hit ABAB-vakter är det änså ganska lugnt här inne.

Ungdomar träffas ofta här innan fritidsgården öppnas, och en del av dem samlas också här sedan gården stängt. Fältarbetaren trodde att det kunde röra sig om ett 30-tal ungdomar i olika åldrar. Hon trodde också att de dricker ibland. "De äldre killarna står ju här och dricker."

Samma fältarbetare sade att det förekommer mycket skadegörelse i centrumhallen. Det är skräpigt, nedklottrat och allmänt "grisigt" här. Hon berättade också att fönster ofta slås sönder i skolan.

Våld förekommer sällan, men kan inträffa. T.ex. har en av spärrvakterna i tunnelbanan misshandlats. Sedan vakterna kom tyckte fältarbetarna att det blivit lugnare.

Fältarbetaren vi gick runt med ansåg att detta är en "död" förort. Här finns bara mataffärer - vill man ha

något annat får man åka till de större förorterna i närheten. Här finns inget Systembolag eller försäkringskassa, och inte heller något bibliotek. Det är en typisk "sovstad". Fältarbetaren trodde dock att många ungdomar är med i föreningar o.dyl.

I tre av höghusen finns också problem, berättade en fältarbetare. Här finns kvartar, bl.a. en ungdomskvart, där det röks mycket hasch.

Fältarbetarna verkade i allmänhet tycka att problemen börjar minska i "deras" förort. En av dem sade dock att "det kommer nya gäng hela tiden".

Beskrivning 11

På somrarna dras ungdomar från alla de fyra senast beskrivna förorterna ner till en sjö, där det finns flera offentliga bad. De håller till vid baden och runt omkring dem. Det är framför allt på kvällar och helger man kan se stora gäng ungdomar här nere. En fältarbetare trodde att det rörde sig om flera hundra ungdomar ibland. De flesta är 17 - 20 år.

En fältarbetare berättade att det var väldigt stökigt här under mellanölets tid. Ridande polis patrullerade då i området. Hon tyckte det verkade lugnare sommaren -78.

Ungdomarna har "beachpartyn" här under de varma årstiderna. De gör upp eldar, och här förekommer både missbruk och försäljning av alkohol och hasch. Enligt en fältarbetare hände det förut att ungdomar sniffade här, men nu verkar de mest dricka öl. Fältarbetarna var oroliga på grund av eldarna. Ungdomarna verkar vara slarviga med elden, och de hugger ned träd för att få bränsle. De sprider också ölburkar och flaskor överallt, även i vattnet. Våld tycks i allmänhet inte förekomma.

De ungdomar som kan sägas vara "i riskzonen" håller till

på en bergshylla, och det tyckte en fältarbetare kunde vara farligt. Han berättade att en kille dog här för 3 - 4 år sedan i samband med valiummissbruk. Det är lätt hänt att någon ramlar nerför berget och slår ihjäl sig.

Även A-laget drar sig hit ner ibland, och visst förekommer det att kassar med dryckjöm släpas med, sade en fältarbetare. De håller till här framför allt på dagtid, och man vet inte hur mycket de blandar sig med ungdomarna. En fältarbetare sade att ungdomarna i alla fall kan se mycket elände.

De yngre ungdomarna drar i början och slutet av sommarsäsongen in till Gröna Lund istället för att vara nere vid sjön. En fältarbetare berättade att på skolavslutningen var c:a 150 ungdomar nere vid sjön - normalt är det c:a 30 i åldern 13 - 17 år och lika många i åldern 17 - 19 år här, enligt fältarbetarnas uppskattning.

En fältarbetare tyckte inte det var något fel med att ungdomarna samlades här under varma sommarkvällar. Det hon inte tyckte om var att det centrala här är knarket och alkoholen, samt att ungdomarna inte har några vuxenkontakter. Hon sade att det är fel att tro att ungdomarna vill avskärma sig. "Om vuxna kommer ner kan man lätt få dem att t.ex. spela brännboll". Hon tyckte att fler vuxna borde komma ner hit till ungdomarna.

Beskrivning 12

Vid den tunnelbanestation vi nu skall beskriva har man bl.a. problem med knark. Enligt en fältarbetare kommer stora gäng hit från hela stan. "Pundargängen" som kommer hit stannar inte länge. Här finns många gängar och prång där de kan göra affärer m.m.

Här finns en hel del äldre avvikare. De är i 20 - 35-årsåldern, mellan 15 och 20 till antalet och oftast nar-

komaner. Det finns också en del äldre alkoholister här.

Hur många ungdomar under 20 år som håller till vid tunnelbanestationen beror enligt fältarbetarna mycket på vädret. En fältarbetare berättade att ungdomar ofta samlas här innan de går till fritidsgården. Han trodde att det i genomsnitt är 9 ungdomar i åldern 13 - 17 år och 10 i åldern 17 - 19 år. Det är något fler pojkar än flickor, och de flesta är skolungdomar. De kommer från det omgivande området. Ungdomarna sägs störa kunder och personal i affärerna. Det förekommer också stölder i affärerna. Vid tunnelbanan sker försäljning av knark - både hasch och tung narkotika - och av alkohol. Skadegörelse och psykiskt våld finns också med i bilden.

En fältarbetare berättade att det finns en del yngre gäng här som har problem. Han tyckte sig dock märka att det blivit lugnare sedan den restaurang, som tidigare ganns här, slagit igen. Han berättade också att det är "livligt" här på somrarna. Fältarbetaren trodde att det är mest äldre killar som håller till vid sjön, men andra fältarbetare var av den uppfattningen att även ungdomar vistas där. Den sjö det gäller beskrivs i nästa stycke.

Beskrivning 13

Denna sjö är omgiven av skog och hamnar. Sommartid är här stora problem, då sjön drar till sig många ungdomar och många äldre avvikare. Enligt en fältarbetare är det ett 100-tal ungdomar i åldrarna 13 - 19 år som samlas här. De verkar komma från hela Stockholmsområdet. Enligt en fältarbetare förekommer "allt" här: Ungdomar och äldre dricker öl och sprit, haschar och injicerar öppet. Sommaren -78 inträffade c:a 8 dödsfall här. Flera av dem som dog var ungdomar i 18 - 19-årsåldern.

Varje sommar får polisen göra många ingripanden och öv-

riga besökare vid sjön klagar mycket. Här förekommer psykiskt såväl som fysiskt våld. Missbrukarna brukar hålla till vid ena sidan av sjön och de "vanliga familjerna" vid andra sidan.

Fältarbetarna föreslår att man skall börja bedriva sommarverksamhet här, och försöka hålla kontroll på missbrukarna.

36

Beskrivning 14

F:2

Detta är ett ganska nytt bostadsområde, som redan har blivit känt som "missbruksområde". Här bor många människor med sociala problem. Många är sniffare - de flesta av dessa är pojkar eller män.

I området rör sig ganska många ungdomar, som är missbrukare. Många har den typiska "pundarstilen". Deras antal varierar. Det finns en grupp tjejer på 15 - 16 år samt en annan grupp ungdomar, som inte tycks mottagliga för kontakt eller behandling. Även ungdomar från andra förorter kommer hit, och de rör sig inom ett stort område.

Sniffning förekommer i stor omfattning i samband med andra droger. Det används som "bas" eftersom det är så billigt. Både hasch och tung narkotika förekommer också. De yngre använder hasch.

Alkohol används mest av de äldre. Det finns många äldre alkoholister i förorten, och även en del äldre knarkare.

En fältarbetare berättade att torget vid tunnelbanan under de varmare årstiderna fungerar som samlingsplats för missbrukare, främst för narkomaner. Hit kommer äldre narkomaner från staden för att sälja knark. C:a 200 m från torget ligger ett daghem. Runt detta vistas missbrukarna p.g.a. att där är grönt och lummigt, och det är lätt att gömma sig i buskarna. Det har gått så långt

att barnen på daghemmet härmar sniffarna med deras trasor. En föräldragrupp har bildats, och det är på förslag att sätta upp ett högt plank runt daghemmet, så att barnen skall slippa se eländet. Fältarbetaren, som berättade detta, tyckte att detta bara vore att sätta på skygglappar.

Det finns en del kvartar i det här området. Där har man hittat en del av de ungdomar som fältarbetarna idag jobbar med. En del kvartar, där äldre missbrukare håller till, är svåra att ta sig in i. I kvartarna håller missbrukarna till under vintern. Det ligger också en del kvartar i närheten av området.

I den förort, där detta bostadsområde ligger, tycks alltså finnas ganska stora problem med knark. Langning förekommer, och likaså stölder och inbrott som görs för att finansiera det dyra missbruket. Prostitution är ett vanligt sätt för de kvinnliga narkomanerna att finansiera sitt missbruk.

Fältarbetarna berättade litet om de ungdomar som de började jobba med för 4 - 5 år sedan. De flesta av de ungdomarna har varit på något behandlingshem, typ Hassela. En del har placerats ut i fosterhem, och en del har hamnat i fängelse.

Just nu räknar en fältarbetare med att han har en stadig grupp på 30 ungdomar mellan 16 och 25 år. Flera av dem har lyckats få jobb, vilket de upplever som ett steg framåt. Problemet nu är att det finns alldeles för få fältarbetare.

Beskrivning 15

I en förort hade man tidigare stora problem med spritlangning till minderåriga. På torget vid tunnelbanan brukade upp till 80 ungdomar mellan 11 och 20 år samlas. De yngre köpte sprit av de äldre, och de flesta tycks

ha varit mer eller mindre berusade. En 11-åring hade blivit hemkörd flera gånger då han varit kraftigt berusad. Då vi besökte den här förorten i december, hade problemet försvunnit sedan en vecka tillbaka. På fredagen hade det då bara varit två ungdomar på platsen. Den fältarbetare vi talade med trodde, att det berodde dels på att man arrangerat ett möte för föräldrar (ca 100 föräldrar kom) där man informerade om situationen, dels på att många ungdomar själva deltagit i protester, bl.a. en demonstration, och även aktiviteter för att få slut på langningen till minderåriga. Fältarbetaren påpekade att nedgången kunde vara tillfällig, men nu fick man åtminstone tid att förbereda sig för nästa uppgång och försöka hitta en mer definitiv lösning.

En tunnelbanestation i närheten av denna förort är slutstation på en bana. Här samlas ungdomar ibland, vilket fältarbetaren tyckte var ganska naturligt med tanke på det centrala läget. Det finns också gott om alkoholister på torget.

Dessa båda tunnelbanestationer är stökiga främst vintertid. Då "häckar" många ungdomar mellan 14 och 20 år här. Under de varmare årstiderna sprids problemen ut. Då samlas ungdomarna vid baden i närheten. De dras framför allt till ett av dessa. Ibland kan det vara stora skaror av ungdomar där. Där förekommer då mycket fylla, slagsmål och litet haschrökning. Skadegörelse inträffar också på hus och båtar. När fritidsgårdspersonalen försökte med fältverksamhet här resulterade det i att de blev nedslagna och rånade. Man blev nästan tvungen att stänga strandbadet för att så många ungdomar super där. På ungefär samma sätt är det på det andra badet, om än i mindre omfattning.

I området finns också många kvartar, som företrädesvis frekventeras av människor över 25 år. En fältarbetare berättade att ett höghus har fått en större grupp narkomaner och alkoholister, som ställer till en hel del

problem. För närvarande känner man bara till två sniffare.

En fältarbetare sade att de hade märkt att antalet omhändertaganden av barn ökat markant de senaste åren. Han visste inte om detta berodde på en ändrad politik eller om det är det att problemen har ökat. Detta gäller barn under 12 år och speciellt i detta område.

Beskrivning 16

Denna beskrivning gäller också ett problem som tycks ha försvunnit åtminstone på ytan. Under den här förortens centrum finns ett kulvertsystem, vilket som en lång korridor löper mellan ett bostadshotell och två andra hyreshus i området. Tidigare höll ett sextiotal ungdomar mellan 13 och 17 år till här, drack öl och slog sönder dörrar, fönster, elskåp m.m. Enligt fältarbetarna kan c:a hälften av dessa antas vara missbrukare av narkotika eller sprit. Resten av gruppen ansågs vara i riskzonen. Bostadsföretaget har nu "löst" problemet genom att anställa två Securitasvakter som patrullerar där under kvällar och nätter. Var ungdomarna håller till nu visste inte fältarbetarna. Vi pratade en stund med vakterna. De berättade att det inte längre satt några ungdomar i kulvertarna. Under tiden vi pratade passerade först ett gäng (fyra killar och fyra tjejer, 17 - 20 år) med ölkassar, enligt uppgift på väg till en fest, och senare en tjej och en kille (14 - 15 år) också med öl i en kasse.

Ett par fältarbetare hade börjat med förebyggande verksamhet, men den ligger nu nere p.g.a. personalbrist. Fältarbetarna beklagade detta, eftersom de hade byggt upp en positiv kontakt med killarna, som kom till den verksamhet man organiserat.

När vi gick till fritidsgården i denna förort, fann vi att den var stängd p.g.a. brist på besökare. I vanliga fall brukar gården ha 15 - 20 besökare. Även vid detta

tillfälle kom ungdomar förbi gården. Vid ett annat tillfälle, när vi besökte gården, fick vi höra att det fanns en äldre kille (i tjugooårsåldern) som sålde hasch till ungdomarna. Man var orolig för att det skulle uppstå problem p.g.a. detta.

40

Mellan denna förort och en annan förort i närheten fick några ungdomar tidigare disponera ett cykelstall. De hade försökt ockupera fler, där de satt och mekade med sina mopeder. När de blev utkastade p.g.a. detta slog de sönder allt de kunde. Enligt en fältarbetare gick det också rykten om en vind som ungdomar skulle ha ockuperat, men när vi var där var det tomt.

41

När vi besökte en annan närbelägen förort, träffade vi på en förtvivlad och berusad flicka utanför fritidsgården. Hon togs snabbt om hand av kamrater och försvann. När vi gick runt i området såg vi henne igen tillsammans med två andra flickor (13 år) och en pojke (14 år). Det visade sig att de tidigare på kvällen hade druckit öl och glögg. De andra tre var dock relativt nyktra. De gick tillbaka till gården för att övernatta där. Ett 40-tal ungdomar och några ledare skulle ha "spöknatt" och sova över på gården. Flera av ungdomarna hade druckit, och man övervägde om man eventuellt skulle skicka hem dem.

Ute i bostadsområdet mötte vi ytterligare ett gäng på sex ungdomar som alla var mer eller mindre berusade. De försvann snabbt ner i tunnelbanan.

Överhuvudtaget tycktes dessa förorter tomma och döda. Fältarbetarna visste inte var ungdomarna höll hus. Det fanns inte särskilt mycket ungdomar på fritidsgårdarna, och det var tomt och ödsligt på tunnelbanestationerna.

42

Beskrivning 17

I denna förort har man problem med en grupp missbrukare

som sitter på torget och dricker. Det är framför allt finnar i 25 - 30-årsåldern som håller till här. Ungdomar dras hit framför allt på somrarna. Missbrukarna har också sina egna barn med sig. Socialbyrån vill nu gå ut med uppsökande verksamhet och försöka nå de grupper av ungdomar som kommer hit, för att försöka ge dem ett alternativ till att sitta här och dricka. Då man ännu inte kunnat börja med någon uppsökande verksamhet, vet man inte hur stora problemen är. Man vet mycket litet om gruppens sammansättning etc.

Även i en backe vid torget samlas ungdomar och dricker öl och sprit. Man har också problem med ett gäng på 4 - 5 tjejer i 13 - 14-årsåldern. De dricker regelbundet, och har själva sökt hjälp. De har trassliga hemförhållanden och många konflikter. De höll inte till hemma nu och inte heller hos varandra, så fältarbetaren trodde att de var ute mycket.

Andra ställen i den här förorten där ungdomar samlas är tunnelbanan, ett stort garage som är tomt nattetid, samt ett hörn av en skolgård. Särskilt på sommaren och på helgerna samlas ungdomarna på skolgården.

När vi var ute var det tyst och tomt i området. På fritidsgården fanns många invandrare. Många av dem hade sina yngre syskon (8 - 10 år) med sig, eftersom båda föräldrarna arbetade. Fältarbetarna berättade om hur de försökt få turkiska tjejer att börja matlagningskurser - deras kultur förutsätter ju annars att de skall hålla sig hemma. Den här förorten har många invandrare, och man har bl.a. bildat en finsk föräldragrupp. De latinamerikanska barnen visste fältarbetarna ingenting om, men de tycktes inte ha några direkta problem.

Enligt en fältarbetare lever invandrarna mycket inom sina nationalitetsgrupper. De har sina egna klubbar och umgås mycket nationalitetsbundet. Enligt en annan fältarbetare har man problem med invandrarna både i

denne förort och i den som beskrivs i följande stycke.

43

F:3

Beskrivning 18

I denna förort bor också en stor andel invandrare. På fritidsgården var alla besökare invandrare. Det var killar mellan 16 och 25 år. Litet senare kom också några yngre tjejer dit.

I den här förorten finns en bowlinghall med flipperspel. Hit går många invandrarungdomar och spelar bort sina veckopengar.

Utanför korvkiosken träffade vi 6 - 8 greker, av vilka två följde med oss till fältarbetarens lokal. De berättade att i detta område finns c:a 50 invandrare som röker hasch. Av dessa är det kanske 10 som röker dagligen. Haschrökarnas ålder ligger på c:a 16 - 25 år. Problemet med knark verkade inte vara speciellt omfattande.

I den här förorten finns också en del studentbostäder, där det varit mycket bråk. Nästan samtliga hyresgäster här är invandrare.

När vi var här träffade vi på två flickor på 14 år, som berättade om föregående kvälls "äventyr" med polisen i tunnelbanan. Annars var det tomt och kallt ute.

Ungdomsproblemen i den här förorten tycks inte vara särskilt stora. Fältarbetarna trodde att det finns stora problem inom familjerna, men inte så stora ungdomsproblem ute.

Beskrivning 19

Vi skall nu beskriva tre parker, som ligger i närheten av varandra, och som sommartid drar till sig en del äldre ungdomar. Vid en av parkerna finns en kiosk, vid en finns en minigolfbana med servering och vid den tredje bara en bilparkering.

Vid var och en av parkerna är det 10 - 30 ungdomar i åldern 17 - 19 år som brukar hålla till. I en av dem vistas också några äldre alkoholister. Ungdomarna sitter här och dricker öl och röker hasch. Det förekommer också en del skadegörelse på omgivande byggnader, och ungdomarna stör omgivningen och sprider sönderslagna flaskor i området. I en av parkerna har förekommit inbrott i daghemslokaler och liknande, och i en annan förekommer spritlangning. Däremot tycks inte förekomma något våld.

I detta område ligger ännu en park, som utgör träffpunkt för ungdomar. Även här finns en minigolfbana i närheten. I genomsnitt 50 ungdomar håller till här sommartid. De spelar minigolf, badar, kastar frisbee, spelar olika bollspel etc. Det enda problemet tycks vara att det förekommer alkoholmissbruk och att ett fåtal nyttjar knark. Här förekommer ingen skadegörelse, inget våld och ingen brottslighet.

En fältarbetare ansåg att detta område måste få ett kraftigt stöd till sommarverksamheten. Han tyckte att ungdomarna måste vara med vid planering och iordningställande av verksamheten och vid innehållsdiskussioner som rör denna. Även en ökning av den uppsökande verksamheten vore önskvärd.

För övrigt verkar detta vara ett ganska lugnt område. Vintertid samlas en del ungdomar i tunnelbanan och där förekommer viss skadegörelse på kiosken och på fönsterutor. Området är för övrigt mest befolkat av äldre

människor. "Och det bästa av allt, vi har inget knark här", sade en nöjd fältarbetare.

Beskrivning 20

Denna förort har problem med äldre, socialt utslagna människor. En fältarbetare trodde att detta har bidragit till att avskräcka de yngre från att missbruka tung narkotika. Fältarbetaren hade alltså inte sett någon yngre som använt tung narkotika. Däremot tycks hasch ha blivit vanligare. På fredagar och lördagar är det också många ungdomar som dricker en hel del. Fältarbetarna verkade dock inte anse att här finns några speciella ungdomsproblem. Det finns ett litet oroligt gäng som en ledare har tagit hand om. De är inte missbrukare utan bara "oroliga". De håller nu bl.a. på med att bygga en modellbilbana.

Ungdomar samlas ibland vid tunnelbanan innan fritidsgården öppnar och sedan den stängt på kvällen. Sommartid håller de också till vid korvkiosken och backen intill tunnelbanan. Fritidsgården fungerar bra och har inga drogproblem. När vi var där var det emellertid bråk utanför gården, och en kille hade pistol, men han var inte från området.

Fältarbetarna sade att det naturligtvis finns vissa problem med de äldre avvikarna, men inte med ungdomarna. De har också så fin kontakt med ungdomarna, att de snabbt kan hjälpa dem om de skulle få problem.

För en del år sedan fanns här problem med missbrukande ungdomar, men dels är dessa ungdomar vuxna nu, och dels håller de numera till på en pub i en närbelägen förort istället för på fritidsgårdarna.

I denna närbelägna förort har man haft problem just med den nämnda puben. Utanför denna säljs hasch. Även 10-åringar har synts här. Inne på puben tror man också

att det förekommer försäljning av stöldgods.

Den här förorten har också mycket hög statistik på väskryckningar. Det bor många äldre i området, som ibland blir omkullknuffade och får väskan stulen.

Man tror också att här finns yngre tjejer som prostituerar sig.

Beskrivning 21

I denna förort finns drogproblem. Här finns en fritidsgård och ett musikställe som med sitt utbud drar till sig ungdomar från hela Stockholmsområdet. Även knarkhandeln drar till sig ungdomar från andra områden.

Eftersom tunnelbanan ligger nära dessa ställen händer det att det blir stökigt även där. Detta gäller framför allt fredags- och lördagskvällar. Nu har man infört ABAB-vakter i tunnelbanan, vilket har gjort att det blivit lugnare där nu.

Mitt emot tunnelbanan ligger en parkeringsplats, där haschförsäljning ganska ofta förekommer. Eventuellt säljs även tyngre narkotika här. Även häleri förekommer sannolikt. Ungdomarna här är i åldern 13 - 20 år.

När vi var ute i denna förort såg vi två äldre narkomaner som försökte sälja knark. De var omgivna av ett ganska stort gäng ungdomar, som kom från fritidsgården. Det nämnda musikstället besöks främst av punkare. Det sköts av en förening som bildats av musikgrupper i området, s.k. "källarband". Varje fredag spelar de för allmänheten. Stället påstås vara drogfritt, men enligt en fältarbetare är det inte det. De punkare, som går till musiklokalen, besöker även fritidsgården, när den har musik i deras smak. En fältarbetare uppger att eftersom musikstället inte är drogfritt så förväntas inte ungdomarna vara opåverkade heller då man har gemen-

samma aktiviteter med fritidsgården. Detta är ett problem, som fritidsgårdspersonalen inte vet hur de skall tackla - man vill inte avvisa en viss grupp ungdomar. Gården tycks emellertid ha drogproblem även annars.

En kväll, när vi var på gården, var det levande musik där. Bland besökarna var mest tjejer, och inte många punkare. Fältarbetaren sade att även gården påstås vara drogfri, men denna kväll tycktes många vara påverkade av alkohol och en del av hasch. Det verkade också vara personalbrist, och man hann inte kontrollera om ungdomarna var påverkade eller ej. Ungdomarna kom från området och från förorterna runt omkring.

En annan kväll, när vi var där, var det fullt av aktiviteter på gång.

projekt som kallas "Narkomanen". Detta har medfört att föräldrar och ungdomar samlas för att diskutera problemen i området. De ungdomar som besökte gården denna kväll var ungefär 17 - 19 år.

Enligt en fältarbetare kan det på fredagskvällarna bli litet stökigt på gården, men det är inget onormalt. "Man avvisar folk som är fulla", sade han.

Enligt ett par andra fältarbetare finns fortfarande mycket problem med narkotika och alkohol på gården. De ansåg att knarkförsäljning förekommer i stor omfattning både på gården och på parkeringen utanför den. Man tycktes anse att problem som tidigare funnits i närbelägna förorter har flyttats hit.

Skadegörelsen här är enligt en fältarbetare "normal". Det tycks mest vara folk utifrån som förstör. Inte heller inbrotten tycks begås av människor från området.

Den här förorten har enligt en fältarbetare blivit lugnare på senaste tiden. Detta trodde han bl.a. berodde

på att en generationsväxling är på gång.

En fältarbetare ansåg att det behövs mer personal på gården, så att man hinner kolla om ungdomarna är drog-påverkade.

Beskrivning 22

Denna förort har ett torg, där missbrukare håller till under de varmare årstiderna. De som brukar vara här är ett äldre gäng på c:a 10 personer. Endast fyra av dem är under 20 år. De är blandmissbrukare. En del av gängets medlemmar är endast s.k. helgmissbrukare.

Viss skadegörelse förekommer. Man kan märka en hård ton i gänget, speciellt från de äldre till de yngre. Man har uppmärksammat att den här gruppen periodvis dragit till sig ungdomar som inte är missbrukare. Fältarbetarna försöker hindra ungdomarna från att sugas upp i gänget. Skolan ligger alldeles i närheten, så eleverna ser gänget dagligen, åtminstone under de varmare årstiderna.

I den här förorten finns också en kiosk, där det påstås att langning förekommer. En fältarbetare sade att man här kunnat köpa kokosbollar för 50 kr styck med inbakat knark.

Enligt en fältarbetare är kriminaliteten hög i området. Många lägenheter fungerar som bordeller, och även yngre tjejer tar emot kunder. Enligt en annan fältarbetare är brottsligheten inte särskilt stor. Häleri förekommer dock i viss mån, sade han.

En fältarbetare ansåg att socialarbetarna som jobbar på fältet inne i stan måste samarbeta mer med förorternas fältarbetare, då de ofta har att göra med samma ungdomar.

SPELHALLAR

Spelhallarna har nämnts av ett stort antal fältarbetare i diskussioner om "olämpliga ungdomsmiljöer". De flesta har sagt att om man kan tala om "olämpliga ungdomsmiljöer" så är det framför allt om spelhallarna, för dessa ger ingenting positivt till ungdomarna.

Vi har besökt sju större flipperhallar. Besöksfrekvensen påverkas inte nämnvärt av vädret, så vi hittade besökare där även när vi var ute under vinterhalvåret. De spelhallar vi tittat på är antingen fristående eller ligger i anslutning till en bowling- eller biljardhall. Vi skall här beskriva några av dem närmare.

Exempel 1

Spelhall mitt i City. Lokalen är på c:a 100 kvadratmeter och fullproppad med flipper- och automatspel av olika utformning. Det är trångt mellan automaterna. Den fältarbetare vi var där med tyckte att genomströmningen av ungdomsbesökare var svår att bedöma, men uppskattade den till minst 100 ungdomar per dag. Åldersfördelningen är ungefär: en fjärdedel under 13 år, hälften 13 - 17 år och en fjärdedel 17 - 19 år. Så gott som samtliga är killar, och en stor andel är invandrare. Även äldre killar, främst raggare, går in här och spelar. Hit kommer också skolungdomar från förorterna och spelar bort stora summor. Fältarbetaren trodde att knark sannolikt förekommer här, åtminstone penningtransaktioner i samband med knark. Det finns emellertid ÅBAB-vakter som kontrollerar stället. Dessa bidrar troligen till att det inte förekommer skadegörelse inne i lokalen. Skadegörelse, liksom våld, förekommer däremot utanför hallen och i den anslutande tunnelbanestationen. Häleri eller annan brottslighet trodde fältarbetaren förekom, men kunde inte säga något med säkerhet. Bögprostitution kände fältarbetarna inte

till, men eftersom hallarna är fulla av unga pojkar som ofta är i stort behov av pengar, ansåg de det inte omöjligt att äldre män utnyttjar denna situation. Det händer ju att äldre män uppehåller sig i spelhallarna, kanske ger pengar till ungdomar, blir kompisar med dem och bjuder dem hem. Men, som en fältarbetare sade, det kan ju lika gärna hända på "Hovet".

Vid de tillfällen då vi besökt hallen, var det 15 - 50 ungdomar där, de flesta i åldern 13 - 15 år och så gott som alla killar. Enligt två flickor som arbetar där är det inte många ungdomar i hallen under dagtid.

Exempel 2

En annan stor flipperhall ligger i en källarlokal under en biljardhall. Den ligger i en förort och besöks av ungdomar från det omgivande området. Genomströmningen under en dag uppskattas av en fältarbetare till mellan 50 och 150 ungdomar. Denna hall besöks av ungdomar av båda könen. En torsdagseftermiddag såg vi 20 ungdomar här, varav 12 troligen var under 13 år gamla. En fredagskväll fann vi 35 ungdomar i hallen, varav c:a 25 troligen var under 13 år. Att det är nästan lika många flickor som pojkar som besöker hallen kan ha att göra med den låga åldern. Enstaka äldre män besöker också hallen. Droger tror inte fältarbetarna förekom, våld sannolikt inte heller.

Eftersom ungdomarna gör av med mycket pengar i hallen, uppstår frågan var de får dessa pengar ifrån. En fältarbetare berättade om en kille, som på eget bevåg tagit ut sin mammas bostadsbidrag på 600 kr och sedan spelat bort alla pengarna. Fältarbetaren hoppas att ungdomarna inte tjänar pengar på prostitution, men hon undrar vad de äldre männen gör där nere.

Skadegörelse förekommer på spelen, och stölder har gjorts från automaterna. En gång stals det för 3 000 kronor.

Många ungdomar spelar bort 10 - 15 kronor om dagen, och risken är stor att de börjar begå småbrott för att få ihop pengarna.

Barnen och ungdomarna håller ofta till här nere efter skolans slut och tills föräldrarna kommer hem. Det finns ingen alternativ verksamhet för dem.

En annan fältarbetare ansåg inte att situationen i flipperhallen är särskilt allvarlig. Fältarbetarna har emellertid fått igenom en åldersgräns, så nu kommer ingen under 13 år in i hallen efter kl. 19.

50

Exempel 3

F:3

Även denna flipperhall ligger i en källarlokal under en biljardhall. Fältarbetaren vi talade med skattade genomströmningen under en dag till ett 80-tal ungdomar. Av dessa är ungefär 30 under 13 år, lika många mellan 13 och 17 och 20 i åldern 17 - 19 år.

Hit kommer skolungdomar och arbetande ungdomar från området omkring och från förorterna. Vi var där en vardagseftermiddag och såg 8 grabbar i 10-årsåldern, 6 - 8 mellan 13 och 17 år och 8 äldre ungdomar där. Man misstänker att haschförsäljning förekommer. Tidigare fanns en dörr, bakom vilken försäljningen skedde, men denna dörr är nu borttagen, så det är litet svårare att göra affärer nu. På en bakgård bredvid hallen brukar ungdomar stå och röka hasch, men man vet inte om det har något samband med besök på hallen eller inte. Skadegörelse förekommer på spelautomaterna i form av inbrott. Häleriverksamhet har också noterats. Fältarbetaren vi var där med menade att överallt där ungdomar samlas i stora mängder uppstår lätt problem.

Här har också förekommit illegala spel, där vinstchanserna ökar med det satsade beloppet. Vinsten fick man ut i reda pengar. En kille berättade att när ungdomarna

inte är i fältlokalen, håller de ofta till här och spelar biljard eller flipper. Han berättade att det inte är ovanligt att han spelar bort 100 kr på en kväll, och ett par tusen per år.

Dessa beskrivningar gäller några av de större spelhallarna i Stockholm. Förutom dessa finns det många mindre ställen med 1 - 8 spelautomater. Dessa ligger oftast i anslutning till någon annan kommersiell verksamhet som t.ex. en tobaksaffär, korvkiosk, restaurang etc. I en tobaksaffär har vi fått veta att ungdomarna spelar flipper på "krita". En tobaksaffär med flipperspel besöks mest under skoltid av 12 - 13-åringar. Även på dessa ställen är det nästan enbart pojkar som spelar, och deras ålder ligger på 11 - 19 år.

Gemensamt för alla ställen där det finns automatspel är att ungdomarna spelar bort stora penningssummor. Här kastar de bort sina pengar istället för att använda dem på någon mer utvecklande aktivitet. Dessutom trodde en del fältarbetare att ungdomar ibland begår brott för att få ihop pengar till automatspelen.

Det verkar inte vara någon speciell typ av ungdomar som går till spelhallarna. Däremot har vissa grupper valt ut en viss hall att gå till. I en spelhall i innerstaden finns t.ex. ett stort antal "knuttar" (motorcykelungdom). Till spelhallarna i City kommer ungdomar dels från området däromkring och dels från förorterna. Fältarbetarna anar att ungdomar som skolkar ofta fördriver tiden i spelhallarna.

Man kan även ifrågasätta själva spelens utformning. Det förekommer ofta TV-spel med realistiska bilder av krigsflygplan och tanks, cowboyspel där det gäller att dra snabbast och "skjuta ner" en människa etc.

De förslag till åtgärder som framkommit från fältarbetarna är framför allt att spelhallarna helt enkelt skall

stängas, eftersom de inte erbjuder ungdomarna någon som helst konstruktiv verksamhet, eller som en fältarbetare sade, "det finns inget reellt behov av dem hos människan".

En del flipperhallar drivs av olika ideella föreningar, och ett förslag till åtgärd är att man slutar ge dessa föreningar bidrag. Man vill också sätta in åldersgränser. En lämplig gräns för att komma in på en spelhall skulle kunna vara 15 år.

En del fältarbetare tycker att man skall diskutera verksamheten med ägarna och försöka övertala dem att byta ut automaterna mot någon annan verksamhet.

Flera fältarbetare tycker man måste anordna alternativa verksamheter för de yngre. Idag finns nästan ingen kommunal verksamhet för gruppen 10 - 13 år. Ofta kommer de inte heller in på fritidsgårdarna, som numera skall vara öppna för alla åldrar. Många av dem håller nu till i spelhallarna. I en skrivelse från ett av fritidsdistrikten är man oroad över flipperspelandet i en bowlinghall i en förort:

53.

"Många, speciellt invandrarbarn i åldern 8 - 12 år, ägnar sig hela eftermiddagarna åt denna dyra och föga stimulerande verksamhet. ... Det bästa för området vore att flipperspelen togs bort och ersattes med andra sällskapsspel, t.ex. schack. I det sammanhanget är det viktigt att kommunen går in med någon form av subvention till bowlinghallen så att inte bowlingpriserna ökar. Vi behöver också hjälp med påtryckning på bostadsföretagen för att få fram fler fritidslokaler i kvarteren, för att där fånga upp och påverka barnen till andra fritidsaktiviteter."

En fältarbetare menade att om en hall har få automater och hård kontroll, blir inte problemen "vid sidan om" den officiella verksamheten så stora: Det kan inte bli

en så stor ansamling av ungdomar då. En fältarbetare ansåg inte att det hjälper att stänga hallarna. Istället bör fältarbetarna gå in i hallarna och jobba med ungdomarna där. I ett par hallar försöker man också få med sig ungdomarna till alternativa aktiviteter. T.ex. har man försökt bilda en grupp på 10 - 15 killar, som lägger 10 kr i veckan. Dessa pengar skall de sedan köpa en kanot för.

FÄLTARBETARNAS SYNPUNKTER OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

De förslag till åtgärder, som redovisats i slutet av de tidigare kapitlen, är endast punktinsatser. Vi skall nu göra en sammanfattning av de förslag som framkommit i diskussionerna med fältarbetarna och även med en del ungdomar:

Barnen måste tidigt lära sig att ta vara på sin fritid och få vettiga intressen. Föräldrarna borde vara mycket mera med sina barn. En fältarbetare tyckte att barnen också kan lära föräldrarna att aktivera sig, kräva att de ställer upp. Hon tyckte också att skolan måste bli mer utåtriktad och lära barnen vad man kan göra på sin fritid.

Parkleken tyckte en annan fältarbetare var en bra form av verksamhet. Den kan fungera som en "sammanstrålningspunkt", där alla åldrar möts. Barnen behöver lära känna sitt område och de vuxna som bor där. Om personalen på fritidsgårdarna och Parkleken samt lärarna i skolan är från samma område där barnen bor, kan vuxenkontakterna i området öka, liksom den informella sociala kontrollen. Det var många av fältarbetarna som betonade att barnen idag inte har någon relation till vuxenvärlden. Den informella sociala kontrollen måste öka istället för den formella, som är fallet idag.

En fältarbetare sade, att det är hemskt att det skall behöva finnas "betalda medmänniskor". Relationen barn - vuxna borde finnas utvecklad inom familjen och vänskretsen och inte med socialarbetare. En annan sade att hela samhället bygger på konsumtion, och det är viktigt att nå föräldrarna i debatten, för de är ofta inne i ett konsumtionstänkande, som de överför till barnen. En av de ungdomar vi talade med sade också att allt idag handlar om att köpa saker, vara vackrast och bäst. Är man inte det så har man inte en chans.

Vad man enligt fältarbetarna skall satsa på är att skapa trygga familjer, så att barnen växer upp i en tryggare värld. En tonåring tyckte det var viktigt att föräldrarna hjälpte sina barn att klara problemen istället för att fly. Samtidigt insåg han att föräldrarna ofta är så "kvaddade" själva så det fungerar inte.

Om ungdomarna har problem får hela familjen problem, men ofta får de mycket litet stöd. Många fältarbetare sade att man måste se föräldrarna som en resurs: Man borde arbeta mer via föräldrarna, för det är ju ändå de som har den närmaste kontakten med ungdomarna. Åtminstone bor många ungdomar med problem hemma. Det är alltså viktigt att få kontakt med hela familjen, och resurserna borde finnas där människorna bor, snarare än där ungdomarna vistas. En fältarbetare sade också att orsaken till att ungdomar dricker är att föräldrarna dricker.

En fältarbetare var chockerad över ungdomarnas likgiltighet och passivitet, att de så ofta säger att de "inte har något att göra". Han hade bl.a. pratat med några högstadiel elever i en norrförort, och de hade sagt: "Va fan ska jag plugga för? Va fan ska jag läsa engelska för?" etc. Fältarbetaren trodde att samhället är så komplicerat att ungdomarna har svårt att hitta sin roll i det, att finna en identitet. I denna identitetslöshet ligger det nära till hands att t.ex. pröva knark. Knarket och jakten på pengar fyller då deras vardag, och de har sin identitet som knarkare. För en del är knarkandet också ett sätt att bryta med föräldrarna - de blir helt enkelt utslängda en vacker dag.

En ung kille (missbrukare) som vi talade med, trodde att huvudanledningen till att ungdomar och vuxna drog sig är att de inte känner sig viktiga i någon situation, varken i arbetet eller i familjen. En annan kille trodde att han börjat dricka sprit för att bostadsområdet som han bodde i var så tråkigt, och då fanns det

bara alkohol och hasch som gjorde livet roligare. Skolan hade också varit jobbig - han och några andra ungdomar trodde att det var där de slagits ut, samtidigt som de haft svåra hemförhållanden.

En fältarbetare tyckte det verkade som om mycket få ungdomar idag känner livsglädje: De ser ingen framtid och tycker det mesta är meningslöst. Ungdomarna verkar fly mer idag än tidigare. Kraven på dem är också större, och en "medelmått" har det svårare att klara sig idag.

Några fältarbetare såg skolan som en sorteringsapparat, där de svaga gallras ut. Därför är det viktigt att vi förändrar skolan. Arbetslivet borde få en roll i skolan, och skolungdomarna borde få mer information om det verkliga arbetslivet. Även "vanliga människor" borde komma till skolan och berätta om sina erfarenheter så att ungdomarna kan få en mer realistisk syn på livet. Normtryggheten måste också öka för ungdomarna.

En kille trodde att han började med droger för att han inte accepterade det normsystem han växte upp i. Det var alltid vuxna som talade om för honom vad han måste göra. Då drog han sig ut till ungdomarna i City, där han blev accepterad för vad han var. Fritidsgårdarna tyckte han var botten, för alla bara satt och gjorde ingenting. Ville ungdomarna göra något så gick det inte att genomföra, och talade personalen om vad man skulle göra så ville man inte just för att man blev tillsagd. Han trodde att huvudorsaken till att man drog sig är att man aldrig får känna sig betydelsefull.

Skolan har enligt fältarbetarna också en viktig uppgift när det gäller frånvarokontrollen. Skolan borde reagera snabbare när en elev är borta mycket från skolan.

En fältarbetare kunde tänka sig att problemen utvecklas på följande sätt: Ungdomar börjar röka hasch i skolan - skolan märker det men gör inte mycket åt det. Ungdo-

marna slutar skolan, får inget jobb eller bara ett "skitjobb", fortsätter hascha och går ner sig. Skolan har släppt kontakten, och först ett par år efter första "brajan" upptäcks det att ungdomarna har problem. Man upptäcker det ofta i samband med intagning på en akut-mottagning eller vid ett polisingripande.

En fältarbetare ansåg att ungarna måste få mer ansvar. Idag "matas" de alldeles för mycket. Både skolan och fritidsverksamheten matar dem och de får ingen egen initiativkraft kvar. Han tyckte att ungdomarna själva t.ex. skulle kunna sköta mycket av verksamheten på en fritidsgård. De skulle kunna få ansvar för allt från städning till ekonomi.

Ungdomsarbetslösheten är också något som tas upp av många. Det är viktigt att ungdomarna kan få jobb. En fältarbetare tyckte att det borde finnas en lag om att alla skall ha rätt till ett arbete. En tyckte att Aman-lagen borde tas bort. Denna lag gör det omöjligt för arbetsgivare att avskeda folk. Om den lagen försvann kanske företagen skulle våga satsa på att anställa fler. En fältarbetare var också besviken på fackföreningarna, som bara ställer krav på höga löner och helt har glömt trivseln på arbetsplatserna. De beredskapsarbeten som finns idag togs upp av någon, som tyckte att dessa är tråkiga och dåliga jobb, som det är svårt att motivera ungdomarna att ta.

En fältarbetare tyckte att ungdomsarbetslösheten bara är en liten del i ett stort problemkomplex. Den är en av orsakerna till problemen, men har fått tjäna som "syndabock" i alltför hög grad. Han tyckte att arbetslösa ungdomar borde få försöka hjälpa andra ungdomar som har problem. "Istället för att gå arbetslösa och kosta samhället pengar kan de arbeta med missbrukarna och få betalt för det." Han trodde inte att ungdomarna skulle kunna lösa problemen, men de skulle kanske kunna lindra dem. Men, sade han, socialarbetare och psyko-

loger skulle förstås protestera, tyvärr.

Vi måste också sträva efter ett samhälle som inte medvetet slår ut människor. Genom att t.ex sjukskriva och förtidspensionera människor accepterar vi deras utslagning. En fältarbetare sade också att människorna i bostadsområdena och på arbetsplatserna måste ta tag i missbrukarna och försöka hjälpa dem. Socialvården kan inte ensam hjälpa alla missbrukare.

Bostadsförhållandena är ett annat problem, som berör åtminstone de äldre tonåringarna. Av knarkarna var många bostadslösa i början av 70-talet. De har nu fått lägenheter i nybyggda förorter. Dessa lägenheter blir ett slags "lyxigare" knarkarkvartar. De som arbetar med finska ungdomar berättade att många unga killar bor på natthärbärgen som t.ex. Skarpnäck, och där möts många med missbruksproblem. Dessa ställen blir mer permanenta bostäder än de är avsedda som, p.g.a. bostadsbristen. Ungdomarna påverkas här av de andra i miljön. Annars bor de ofta undermåligt i andrahandslägenheter och rivningshus. Fältarbetarna berättade vidare att bostadsföretagen kan ställa helt absurda krav för att ge dem en lägenhet. Kraven kan t.ex. vara att killarna skall betala ett halvårs hyra i förskott, att de måste ha bott i Sverige i 6 månader och ha arbete etc.

Ett par fältarbetare berättade att många ungdomar idag har en egen lägenhet, som de isolerar sig i. De som börjar använda knark eller prostituera sig blir därför ofta inte "synliga" förrän problemen är så stora att det är oerhört svårt att hjälpa dem. För tio år sedan, då ungdomarna inte lika lätt fick tag på en bostad, utan istället var ute på stan, var det lättare att ta tag i dem på ett tidigt stadium.

Nya bostadsområden har alltid en hög brottsstatistik de första fem åren, berättade en fältarbetare. Detta fenomen förekommer även i de nya villaområdena och har att

göra med att folk inte har rotat sig och inte lärt känna varandra.

Det olyckliga förfaringssättet att koncentrera förturslägenheter till en enda gata har man lyckligtvis börjat ändra på, sade samma fältarbetare. I vissa områden har det ibland blivit väldiga problem när man samlat alla socialt utslagna inom ett litet område.

En fältarbetare trodde att det är ett fåtal gäng som gör mycket av det som omgivningen reagerar mot, t.ex. väskryckning. Han berättade om ett par killar som när de väl blivit fast erkände massor av brott. De var under 15 år och "hade råd" att vara ärliga eftersom de inte kunde få något straff, och eventuellt var de också litet stolta. Man kan anta att situationen ser ut på ungefär samma sätt för de något äldre. En ledare får med sig någon eller några kompisar och ställer till med en stor del av "ofoget" i ett område. Gäng kommer och går, och förändras hela tiden. Det är dessa gäng som syns och hörs. Ibland blir det epidemier av brott, när flera "brottslingar" kommer ut samtidigt. De åker fast efter ett tag och sedan blir det lugnt igen. Man skulle alltså kunna klara upp en stor andel av brotten genom att sätta in ett fåtal personer.

Många fältarbetare ansåg alltså att det viktiga är att lösa de grundläggande problemen, som avsaknaden av informell social kontroll, dålig skolmiljö, ungdomsarbetslösheten och avsaknaden av vuxenkontakter.

Medan man försöker bearbeta dessa problem måste man ha en fungerande socialvård och behandling för dem som är utslagna eller på väg att bli det.

Behandlingsgrupperna ansåg att de måste omdisponera sina resurser ut till förorterna. "Samarbetet med de socialdistrikt som nu fått ökade narkotikaproblem måste intensifieras. Fältlokaler måste öppnas i de 'tyngsta' om-

rådena." Personal från en behandlingsgrupp åkte ut till en förort, intervjuade samtliga som arbetar med ungdomar där och kom fram till att där fanns många ungdomsproblem och att behandlingsgruppen behövdes där. På detta fick de avslag: de skulle stanna i City. Men de flesta är övertygade om att resurserna i högre grad borde förläggas till förorterna. En fältarbetare sade också att socialassistenter och andra måste inrikta sig på en speciell målgrupp, nämligen det svåra klientelet, och inte de som har mindre problem. Det är bara negativt om ungdomarna tidigt kommer in i "socialsvängen".

Behandlingsgrupperna har diskuterat om det är vettigt att satsa på fältarbetet. För att det skall ge något, måste man vara ute ofta, så att ungdomarna känner igen fältarbetaren och vet vad han kan hjälpa till med. En stor del av behandlingsgruppernas personal har inte varit ute så mycket på sista tiden, för de tycker inte de har något att erbjuda ungdomarna. Vid tiden för denna undersökning var flera avvänjningskliniker stängda, och akutmottagningarna tog bara emot dem som tagit så stor överdos att de t.ex. hade andningssvårigheter. Via akutmottagningarna och epidemiavdelningarna hade man istället fått nya kontakter med andra missbrukare. På kort sikt behövs alltså fler avgiftningskliniker och bra behandlingshem. Ett förslag är att de öppna verksamheterna i City får en egen klinik för avgiftning. På denna borde även finnas en dagavdelning. En fältarbetare trodde bara på "avtändning" på sjukhus och att missbrukaren sedan får lämna stan, inte t.ex. genom semesterresor. En annan menade att det måste finnas fler behandlingshem med olika ideologier, så att alla kan hitta sin plats. Familjevård borde finnas för dem som inte kan vistas på institution. Bättre eftervård behövs också. Tjänsterna inom det här området borde göras mer attraktiva genom bl.a. högre löner, så att man får utbildad personal som stannar kvar på tjänsterna. En fältarbetare poängterade att livserfarenhet och kontaktförmåga

är viktigare än teoretisk utbildning. En tyckte att behandling borde ske via arbete på institutioner, inte genom "snackterapi". Det gäller att få ungdomarna att inse att de har massor med resurser. En annan ansåg att vården av knarkare borde innehålla "frivilligt tvång": Enbart tvång trodde han inte fungerade, men däremot att någon form av tvång var nödvändigt. "Om de vill lägga av, kan man kanske lägga upp ett kontrakt som de måste följa." Ännu en annan ansåg att polisen borde försöka få tag på alla narkomaner och tvinga dem till behandling. "Får vi bort narkotikan och alkoholen är ungdomsproblemet löst. Dessa droger gör ungdomarna ansvarslösa och hänsynslösa, och vi löser därmed våld, förstörelse, allt." (Denna uppfattning står endast en fältarbetare för.)

En fältarbetare ansåg att det borde finnas en speciell lag för narkotikamissbrukare. "Psyklagen" idag ställer knarkarna utanför vården, och själva klarar de sig självan ur sitt missbruk. "Frivilligt tvång" trodde han inte på - det skrämmer alla att kräva en sådan form av vård. Han trodde också att de som genomgått sådan vård skulle kunna skrämra sina kompisar genom att berätta om tvånget, och avskräcka dem från att söka vård. Han ansåg att arbetet mot narkotikan borde ha börjat på 60-talet - idag är det för sent. "Idag kastar man litet gryn på de utstötta i form av förtidspensioner och lägenheter, och vid svårigheter ordnas det så att de får det litet bättre ändå." I nästan alla ärenden idag är narkotikan med någonstans. Sverige är så litet, sade han också, "nu är vi med i världsmarknaden och kan inte komma ur den." Han tyckte att politikerna är för fega, de vågar inte ta i med hårdhandskarna.

Behandlingshem för invandrare med personal som talar deras egen språk efterlystes också. De som arbetar med finska ungdomar har träffats för att kartlägga resurserna och finna nya arbetsmetoder. De är besvikna på det sociala som tycks anse att det har låg status att

arbeta med finska ungdomar. Dessa fältarbetare tyckte att man borde försöka hindra fler ungdomar från Finland från att komma till Sverige. I Finland är visserligen ungdomsarbetslösheten tre gånger så stor som här, men de är ändå i sitt hemland, talar sitt eget språk och kan få socialhjälp där.

På Danderyds narkomanvårdsavdelning har man även börjat arbeta förebyggande. Man går ut i skolorna och bildar grupper med dem som är i riskzonen. Man försöker alltså på ett tidigt stadium ta itu med problemen. Om detta skulle genomföras över hela Stockholm, skulle det dock kräva enorma mängder personal. En fältarbetare påpekade också att de som är svårast att nå är de som varit missbrukare ett tag, men som ännu inte insett de negativa effekterna. Dessa har fortfarande familjekontakt och arbete.

En fältarbetare tyckte det verkade som om förebyggande arbete idag anses lite "fult", för man kan inte se resultaten på samma sätt och man kan inte föra statistik över ärendena så som man kan i "normal" behandlingsarbete. Nu arbetar socialvården på kort sikt, sitter bara och delar ut pengar. Fältarbetaren ansåg att man borde nyta ut socialbidraget mot sociallön, som skickas hem per post, men påpekade att man då förstas mister den "spärr" som det innebär att man måste träffa sin assistent för att få ut något bidrag. Fördelen vore att socialassistenterna skulle få tid över för andra arbetsuppgifter. Han tyckte att de borde få större personalresurser och ekonomiska resurser för förebyggande arbete. Bl.a. borde de gå ut i skolorna och informera samt arbeta med akuta problem. Han ansåg att kvalitet går före kvantitet: "Räddar man en av 20 så är det bra."

Ett par fältarbetare, som i viss mån försökt arbeta förebyggande, berättade att deras verksamhet nu skulle läggas ned. De var mycket besvikna och upprörda. De menade, att deras möjligheter att ingripa innan det var

för sent varit helt unika - ingen av de andra grupperna hade samma befogenheter. De behövde inte vänta på att något skulle "hända" ungdomarna, utan de kunde ingripa tidigt.

Några andra fältarbetare, som vi nämnt tidigare, hade arbetat i ett problemområde och lyckats etablera en fin kontakt med ungdomarna där, och ville därför följa upp arbetet. Man hade nu hamnat i en situation där de tjänster som behövde tillsättas (6 och en halv) inte skulle få någon personal. Detta innebar att fältarbetarna sannolikt måste sluta med sitt förebyggande arbete. då de inte ansåg sig kunna klara det på en och en halv tjänst.

En fältarbetare påpekade att allt fältarbete måste fungera så att man kan ingripa på ett tidigt stadium. Ungdomar som inte kommer in på fritidsgårdarna, t.ex., dras lätt till grupper av missanpassade där utanför. Vissa grupper av ungdomar blir ständigt avvisade från gårdarna, och han tyckte att socialvården här har en möjlighet att börja bearbeta problemen tidigt. Men då, sade han, måste samarbetet mellan olika grupper fungera bättre, mellan gårdspersonalen, fältarbetarna, socialvården och polisen. Åtgärderna måste komma "nerifrån", d.v.s. vara förankrade bland fältarbetarna. Dessa borde få en speciell kassa för spontana aktioner, pengar som de skulle få disponera efter eget omdöme. Det är också viktigt att kommunikationen på gräsrotsnivå fungerar. Idag arbetar vissa med ungdomar under 20 år, och andra med missbrukare över 20. Det vore bättre om denna uppdelning inte fanns. Man måste ta tillvara de erfarenheter som finns. Det vore t.ex. önskvärt att BPS fungerade bättre, för där kan man delge varandra erfarenheter.

Samma fältarbetare ansåg att samarbetet mellan olika grupper överhuvudtaget måste fungera bättre. Idag finns t.ex. inget fungerande samarbete mellan fritids-

gårdarna och föreningarna i ett område. Föreningarna arbetar inte "socialt", de tar bara emot motiverade ungdomar. På så sätt mister föreningarna en viktig funktion.

Ett par fältarbetare berättade om hur deras samarbete med socialbyrån lett till att vissa problem minskat. De hade genom samarbetet lyckats få ett slut på att ett gäng på 5 - 6 killar (över 20 år) turades om att gå in på socialbyrån och hämta pengar som gänget snabbt gjorde av med på Systemet. Genom att delegera en kille per dag jade de fått pengar till dricka för hela veckan. Nu hade man fått killarna att börja söka arbete.

Behandlingspersonalen vill inte, enligt en fältarbetare, samarbeta med polisen. Han sade att de har tystnadsplikt och inte kan åka runt och peka ut knarkare, vilket han trodde att polisen skulle vilja. De kan inte heller få någon bra kontakt med knarkarna om de är utsända av polisen. De ansåg att polisen borde omfördela sina resurser. Idag koncentrerar de sig på knarkarna istället för att försöka få fast langarna och dem som styr marknaden. En fältarbetare ansåg att polisen borde utbildas bättre för att kunna ta itu med langarna. Idag skaffar sig langarna bra advokater som pratar omkull polisen.

Fältarbetare av alla kategorier ansåg att polisen idag bara "flyttar omkring" problemen. Nu har de rensat i City, och då dyker problemen upp i förortererna. De syns ibland, sedan förflyttas de och man kan lätt tro att de har minskat, men det är alltså bara det att de ökat någon annanstans. En fältarbetare trodde att problemen inte ökat totalt på senaste tiden. Han trodde att det alltid kommer att finnas människor som är predestinerade att misslyckas.

En del poliser ansåg å andra sidan att socialvården borde gå ut mer på fältet och inte bara sitta och utreda

och betala ut pengar. "De satsat på alkoholisterna men inte på ungdomarna." En fältarbetare ansåg att man kan hjälpa ungdomarna bara om man slår till snabbt när de i unga år börjar göra saker som faller utanför ramen för vad samhället accepterar. Han ansåg att pubertets-ungdomar är för unga för att själva klara av sina problem. Om föräldrarna inte kan hjälpa ungdomarna så måste samhället gå in. Han ansåg att polisen bör ingripa i preventivt syfte, genom att tidigt tala om var gränserna går. Man måste prata med nya ungdomar som dyker upp, skapa kontakt och inte vänta tills allt brakat ihop. Han tyckte att det tar alldeles för lång tid innan socialvården ingriper. Samhället måste ingripa snabbt, för på ett halvår kan en kille eller tjej snabbt deka ner sig. Tjejerna i blöjraggarkvartarna t.ex. borde snabbt få hjälp. Han ansåg också att behandlingsgrupperna skulle kunna rapportera t.ex. om de känner till någon hallick. Då skulle man kunna angripa problemet från flera håll.

En fältarbetare ansåg att socialvårdens fältverksamhet borde öka och att de som arbetar inom socialvården inte skulle vara så "mjäkiga". Han trodde att polisens lite tuffare snack går hem bättre. Också han ansåg att samordningen måste öka mellan olika myndigheter och institutioner. Om polisen skall arbeta med ordningsfrågor, så borde de också vara med och planera byggandet av bostadsområdena, ansåg han.

Nästan alla fältarbetare från polisen framhöll att de idag ofta får arbeta socialt. Det är polisen som får ta första stöten. De tyckte att socialarbetarna måste ut mer på fältet och på andra tider. Folk samlas efter jobbet och skolans slut, och det är då problem uppstår. Den socialjour som finns på vissa ställen, fungerar ofta inte tillfredsställande, sade de.

En fältarbetare ansåg att socialbyråerna borde ha dygnet-runt-jour. Han tyckte också att deras "snackpolitik"

gått för långt. "Idag sitter de bara i sammanträden och konferenser. De utreder istället för att gå ut och göra något." Som exempel tog han "fyllisarna" utanför socialbyrån. Kyrkan har i en förort ordnat daghärbärge där dessa kan få litet omvårdnad och litet kaffe. Varför kan inte "sociala" göra liknande saker? Fältarbetaren trodde inte att socialvården har några fungerande metoder för fältarbete. Han ansåg att deras "låt-gå-metodik" gått för långt, och att det nu finns en risk att det slår över åt motsatta hållet, till alltför mycket tvångsingripanden. Ideålet skulle ligga någonstans mitt emellan. Han tyckte också att socialvården arbetar väldigt trögt - det tar tid innan insatser sätts in. Han skulle vilja få igång ett fungerande samarbete mellan socialvården och polisen, ett samarbete där båda parter tar och ger. Han trodde att detta skulle ta lång tid att genomföra. Det första man måste göra är att försöka lägga socialvårdens arbetstiden mer "jämsides" med polisens. Då kommer de automatiskt att konfronteras mer och efter många konfrontationer och diskussioner långsamt att få mer förståelse för varandra och kunna hjälpas åt i olika akuta situationer, t.ex. familjebråk.

På ett av behandlingshemmen ansåg ungdomarna att knarket måste stoppas, och därför måste gränserna kontrolleras hårdare och mer personal anställas där. Vidare skulle polis finnas t.ex. vid Centralen, för att försvåra försäljningen. Det skulle också finnas poliser i de miljöer som ungdomar dras till, även ute i förorterna.

På vår fråga hur man skall hjälpa ungdomar som man märker är på väg utför svarade några att de inte trodde det gick att prata med dem, varken som kamrat eller som vuxen. De som är på väg utför försvarar sitt missbruk med näbbar och klor. Slutsatsen blev att om någon börjat, går det inte att göra något förrän han/hon själv inser det omöjliga i det och vill lägga av. Då är han/hon mottaglig för hjälp. Fosterhem eller behand-

lingshem är bra alternativ.

Ett par ungdomar tyckte att det vore bra om ungdomar själva gick till Centralen, plockade med sig dem som gick där och åkte ut till något kollektiv där det inte fanns någon vuxen personal: "Ungdomarna har inget förtroende för vuxna."

På lång sikt borde vi sträva efter att det skall bli som på 30-talet, då den informella sociala kontrollen var hög och det ansågs fint att arbeta.

Ytterligare några spridda kommentarer från fältarbetarna:

"Fritidssidan skall inte få pengar när problemet egentligen är att ungarna är socialt utslagna."

"Det borde vara mindre byråkratiska hinder när människor vill ordna egna aktiviteter."

"Missbruket är inget vårdproblem. Det krävs istället politiska förändringar."

"Idag finns bara en knarkmarknad med sina lagar och normer eller en social marknad med sina lagar och normer för de utslagna."

"Det går inte att lösa dessa stora problem med sociala insatser."

"Myndigheterna lyssnar aldrig på vad personalen på fältet säger."

"Tror inte på utredningar. Alla utredningar skrapar bara på ytan och tar inte reda på de verkliga orsakerna till problemen."

SLUTORD

Denna rapport berör många allvarliga frågeställningar. Men de av läsarna som eventuellt väntat sig entydiga lösningar på dessa frågeställningar är förmodligen efter att ha läst igenom rapporten något besvikna. Man kan visserligen i rapporten finna olika analyser av orsakerna till problemen och olika förslag till åtgärder. På många ställen framförs olika uppfattningar som fältarbetarna delgett oss i samband med undersökningen. Men dessa uppfattningar är mycket spridda och ingenstans finns en enhetlig linje. I vissa fall kan olika uppfattningar stå i klar motsättning till varandra.

Vi som skrivit denna rapport har inte gjort någon samlad analys av det presenterade materialet. Utom i inledningskapitlet är alla uppfattningar, analyser och förslag till åtgärder fältarbetarnas och inte våra egna. På så sätt lämnas t.ex. berättelsen om Pernilla utan försök att förklara varför hennes liv gestaltat sig på detta sätt. Läsaren kan inte heller få någon riktig uppfattning om vad författarna egentligen anser om de "olämpliga ungdomsmiljöernas" betydelse för ungdomarna, eller hur vi ställer oss till frågan om de polisiära insatserna mot t.ex. knarkmiljöerna i City bara flyttar problemen, som flera fältarbetare hävdar, eller om de också har vissa avgörande effekter.

Vi överlämnar alltså tolkningen av våra beskrivningar till läsarna. Inte därför att vi själva inte vill ta på oss detta arbete, utan helt enkelt därför att vi anser att det hittills insamlade materialet inte utgör tillräckligt underlag för en fullständig tolkning. Då fler delar av delundersökningen om "olämpliga ungdomsmiljöer" slutförts, skall vi försöka analysera de insamlade kunskaperna och på basis av dessa föreslå åtgärder för att i framtiden kunna komma tillrätta med problemen.

NO. 337
Ex. 1

1844
R-pp.
80 R 27

svete grafiska 1979

11740